

România literară

SĂPTĂMINAL
AL
UNIUNII SCRITORILOR

44

Joi 31 octombrie 1991
(Anul XXIV)

La capătul viei

— EDITORIAL APOLITIC —

NU AȘ FACE decît să-mi recunosc înfringerea luînd de pe pămînt o singură frunză închipindu-mi că ți-o restitu, toamnă. Un orgoliu inutil, cu care nu se salvează nimic, să mă aplec pînă la pămînt și să-ți culeg o singură frunză din nenumăratele tale frunze, toamnă, spunînd pentru sufletul meu, te ridic prin această frunză la înălțimea luminii ochilor mei. Ești atît de frumoasă, că nimeni nu te poate descrie, nimeni nu te poate atinge, nimeni nu te poate consola. Pierd, de dragul tău, frumoasă toamnă, pierd copacii toată frunza lor și nu se plîng, și nu se sperie. Ești atît de frumoasă, toamnă, că mie, cuvintele, frunzele mele, nu-mi mai spun nimic, amuțesc chiar dacă se înșiruie, chiar dacă în rînduri egale se scriu. Am tot timpul senzația că pînă la urmă acest copac scris, al meu, această lume de hîrtie asupra căreia am trimis un an întreg muguri și flori, se va desfrunzi brusc, și aurul, purpura, galbenul, pămîntul fosfor, culorile toate cite fac fastul tău, toamnă, se vor așterne într-un strat gros undeva în adîncul paginii, în partea cea mai de jos a paginii, în modestia ei, în finalul ei, sau poate chiar pe lemnul mesei și pe covorul de lînă țesut frumos cu frunze și crengi de lînă. Nu este nimic umilitor în această recunoșcută înfringere. E ca și cînd copilul și-ar înțelege brusc mama devenită frumoasă, fascinantă prin tăcere și îngîndurare, devenită vizibilă prin înstrăinare și mister, și, în același timp, prezentă ca în rama albastră a unei stele în dreptul căreia oprindu-se, nu știe niciodată precis dacă se sfiește, dacă o iubește, dacă îl doare, dacă lui i se adresează. Încerc să-mi apropiu înțelesul tău, toamnă, libertatea ta vastă, perfectă, în a te bucura văzîndu-l uimit pe copil și pe vîrstnic ori de cite ori te descoperă, ori de cite ori te poate întrebă ca pe propriul suflet risipit în exterior, colorat dulce, însoțit de o muzică dumnezeiască. Toamnă frumoasă, poezia vîrstelor toate în ale lor toate nedesăvîrșite sfîrșind. Amestec ciudat de nostalgie și puritate, amestec de scurt început și de îndelungată agonie, și fără durere. Toamnă frumoasă, dezastru a' imense lumi vegetale, incendiu rece al ei, drum către o cenușă de aur, către un timp prin care omul împăcat-neîmpăcat cu spiritul său trece recunoscîndu-se, respectîndu-se, devenind poate mai bun. Pe lutul moale al primăverii, în colbul adine al verii, pe zăpada sîdefie a iernii animalele sălbatice își uită la vedere urmele tălpilor. Fiarele și vîntorii se iau după aceste urme calde, și le ajung, și le întrerup. Tu, toamnă, ești singura cu milă, singura cu grijă pentru viețuitoarele cele pașnice, cele fără altă soluție, pînditele de foamea celorlalte. Tu le ascunzi urma și semenii în calea vînturilor frunze, ca și cînd frunzele ar fi prin forma lor instalat urmele unui cerb vegetal, ale unui iepure de mesteacăn, ale unei veverițe de iască, ale unei vulpi din scoarță de copac. Ești atît de frumoasă, toamnă, că nu vreau să-mi aduc aminte: că te vei sfîrși sfîrșindu-mă, că te vor umbri umbrindu-mă norii, că aerul tău prin care plutesc și eu încărcat de polen se va strînge ca într-un sul transparent, ca într-o coloană care se va înșuruba lent în pămînt. Stau cu un strugure în palmă ca și cum aș sta cu piramida plînsului, știu, împietrit dulce, dar din care n-am curaj și nu am gust să mai gust. Ți-l las, toamnă, aici, în capătul viei culese, contemplînd-o ca pe însăși viața plină de amintiri, de cuvinte, de frunze, de renunțări, plină, iată, de acea stranie putere de a nu mă atinge de ceea ce este, știu, bun și dulce.

Constanța Buzea

Ilustrație de SALVADOR DALÍ pentru opera CARMEN. În număr, grafică de artistul spaniol pentru Divina Comedie și Carmen (Din expoziția Salvador Dalí - Colecția Heinz Ess - deschisă la Galeria „Eraj 34” - Teatrul Național)

DIN SUMAR :

- Intre fapte și vorbe • Dați un leu pentru muzeu • Libertatea de a trage cu pușca •
- Romanul antitotalitar • Centenar Rimbaud • Nabokov în corespondență •
- Václav Havel văzut de o admiratoare din România • În numărul viitor, programul France - Roumanie : La danse en voyage (în exclusivitate pentru România literară)

Un memorialist al mișcării române de rezistență:
GEORGE BEZA

Între vorbe și fapte

TREI EVENIMENTE PRINCIPALE AU MARCAT VIAȚA POLITICĂ românească în cursul ultimei săptămâni: dezbaterile din Parlament pe marginea Raportului Covasna-Harghita (lăsând în umbră, dar nu de tot, chestiunea secuiească), amendamentul, respins de Camera Deputaților, care încerca să blocheze numirea în funcții publice a unor categorii de persoane compromise în timpul dictaturii, în fine, scoaterea faraonilor comunismului din piramidă și depunerea, în monumentul din Parcul Carol, a sicriului Eroului Necunoscut. Nu e necesară o mare perspicacitate pentru a-ți da seama cât de contradictorie este viața noastră politică, dacă o privim fie și numai prin prisma celor trei evenimente la care m-am referit. Un deputat liberal, așadar, propune ca activiștii și demnitarii fostului regim, securiștii, infractorii și zelatorii cultului personalității să nu poată deveni prefecți și subprefecți în noua administrație. Amendamentul nu obține acordul Camerei. Era de prevăzut. Mai semnificativ decât argumentele invocate contra amendamentului (dintre care a revenit, ca un leit-motiv, acela că s-ar declanșa o vinătoare de comuniști) este însuși faptul de a constata că de departe sintem de acel proces al comunismului în care mulți văd o necesară terapie morală. Nu e vorba de a pedepsi pe toți foștii membri ai P.C.R. și nici chiar securitatea în ansamblul ei, ci doar de a împiedica, pentru un timp oarecare, virfurile ierarhiei comuniste și pe responsabilii de dezastrul țării să dețină funcții de decizie. Măsura este minimă și ea a fost adoptată în Cehoslovacia și în alte părți. Efectele negative ale participării unora dintre acești oameni la viața publică se observă ceas de ceas, zi de zi și în proporție de masă. Aproape că nu e cazul să mai stăruim. Însăși respingerea amendamentului este un astfel de efect negativ și dezvăluie proporția de foști colaboraționiști ai dictaturii în Parlamentul ales acum un an. Devine greu de contestat demagogia declarațiilor anticomuniste ale F.S.N.

(tot mai nete după căderea guvernului Roman), în condițiile în care, la prima tentativă de a transforma vorbele în fapte, același F.S.N., prin majoritatea parlamentară, se comportă cât se poate de grijuliu cu moștenirea comunistă. N-ar fi fost oare firesc ca F.S.N. să fi încercat, măcar în ceasul al doisprezecelea, să se delimiteze în mod clar și definitiv și nu doar demagogic, de o ideologie și de niște oameni care continuă a face din România ultimul bastion al comunismului european?

PE ACEST FOND, OARE CUM AR TREBUI APRECIAT FASTUL OFICIAL CARE A ÎNSOTIT GOLIREA PIRAMIDEI din Parcul Carol de faraonii comunismului (un fast rigid, lipsit de spontaneitate, la care clopotele bisericilor au tăcut și copiii și tinerii au stat acasă). Ce garanții ne oferă președintele, guvernul, parlamentul că totul nu este decât praf în ochii cetățeanului? Va să zică, de morți și de simboluri ne despărțim cu inima ușoară, dar de vii și de acțiunile lor reale nu sintem încă pregătiți să o facem! Este, probabil, caracteristica cea mai izbitoare a atitudinii politice a formațiunii aflate la putere: aceea de a pretinde doar în vorbe că nu mai este comunistă, continuând în fapte să se comporte ca și cum ar fi. Am fi naivi dacă am mai dori și alte probe ale ambiguității ei politice și morale, ale lipsei de transparență și, în definitiv, de onestitate. Și am fi de-a binelea stupizi dacă ne-am amăgi pe mai departe cu speranța că vinovații de nenorocirea trecută a țării au fost înlocuiți la cârmă de oameni noi și bine intenționați, sau că ei nu mai posedă nici un milloc de a întorzi sau stopa evoluția spre un stat de drept în România. Prin votul ei, Camera Deputaților ne-a scutit de astfel de iluzii păgubitoare. Știm acum, cel puțin, că nu putem conta pe majoritatea F.S.N. și, în general, pe formațiunea cu pricina, așa cum arată ea în clipa de față, în dificilul proces

al decomunizării și al democratizării țării. Știm, de asemenea, că la alegerile viitoare electoratul va trebui să aleagă nu între niște partide care țin, cu neînsemnate excepții, același discurs politic reformativ, ci între comunism (indiferent cum revopsit) și democrație. Este o lecție pe care e bine să n-o uităm în lunile care vin.

RAPORTUL COVASNA-HARGHITA ȘI AGITAȚIA PRODUSĂ DE CHESTIUNEA AUTONOMIEI secuilor conțin și ele câteva interesante puncte de reflecție referitoare la confuzia vieții noastre politice. Atrag atenția citeva lucruri. Cel dintâi este chiar acela al momentului în care cele două evenimente s-au produs. Nu poate fi întâmplător faptul că, abia încheiată criza de guvern, și în condiții de instabilitate politică acută, cel mai nimerit lucru a părut unora dintre liderii noștri politici provocarea unor tensiuni suplimentare. De ce tocmai acum s-a decis comisia parlamentară să comunice rezultatul anchetei sale? Și de ce a fost pusă pe tapet afacerea secuiească. În acest context politic nesigur, mai ales că ea era aproape dezamorsată? Al doilea lucru bător la ochi este isteria (ierată să-mi fie aprecierea) care a cuprins parlamentul aflat în situația de a dezbate o problemă extrem de delicată și care pretindea, oricum am lua-o, înțelepciune și calm. Nu e vorba de a nega în bloc constatările comisiei sau valabilitatea unora din cazurile de abuzuri comise de persoane din minoritatea maghiară, imediat după revoluție, în județele Covasna și Harghita. După cum, nu e vorba de a ignora exagerările din raportul comisiei, mai cu seamă prin punerea laolaltă a unor conflicte interetnice cu altele izvorite din înlăturarea structurilor comuniste locale, ca să nu mai amintesc de tot cortegiul de consecințe minore și deseori inevitabile care însoțeste, în astfel de împrejurări, nucleul conflictual esențial. Centrul

de greutate stă în altă parte și anume în modul în care parlamentul a înțeles să dezbate raportul, în tonul folosit de unii parlamentari, în spectacolul grotesc pe care unii membri ai forului legislativ au înțeles să-l prezinte cu această ocazie. Recriminările, injuriile, amenințările au ținut deseori loc de argumente. Majoritatea a învinuit global minoritatea și invers. S-au remarcat intervențiile, ca mai totdeauna, scandaloase ale deputaților P.U.N.R., dar și ezitățile și bilbielile U.D.M.R. Și dacă, despre situația din această din urmă formațiune, am putut citi puncte de vedere critice, însă echilibrate, exprimate chiar de maghiari, în *România Magyar Szó* ori în *22*, felul visceral șovin în care dnii Ceontea și compania s-au purtat în parlament sau în mass-media, n-a fost decât remarcat, în trecere, fără a se trage vreo învățătură de aici. Însă extremismul trebuie respins ori de unde ar veni: n-are nici o importanță că el e secuiesc, maghiar ori românesc.

M-A SURPRINS ÎNTRUCITVA POZIȚIA ADOPTATĂ DE CĂTRE dl. Brucan (în interviul din *Tineretul liber*), ale cărui judecăți sînt de obicei moderate, dar care a ales de data aceasta soluția cea mai puțin recomandabilă și anume aceea de a culpabiliza exclusiv și fără nuanțe U.D.M.R. în interpretarea dlui Brucan, U.D.M.R. ar avea o „strategie perfidă”, care ar consta în a nu ridica direct problema frontierelor și a autonomiei Transilvaniei, ci în a „măcina” lent, spre a o face vulnerabilă, integritatea României, urmărind să aducă țara „în pragul catastrofe” și să-și înfăptuiască pe această cale scopurile iredențiste. U.D.M.R. ar primi sprijin extern în această acțiune și, totodată, din partea acelor politicieni ai opoziției interne, care, în ura lor contra F.S.N., ar continua să ceară penalizarea economică și politică a României, de către comunitatea mondială. Dl. Brucan nu

sulla un cuvint despre limbajul ultranaționalistilor noștri, nici despre atitudinile comuniste ale unei părți a F.S.N. care au condus la actuala imagine a țării: peste hotare și se face a uita că opoziția democrată cere, de mai multă vreme, și cu destulă insistență, deblocarea ajutoarelor externe. Pentru dl. Brucan, „fraierii politici români” (din opoziție, firește) nu-și dau seama că F.S.N. este doar canalul momentan de bătaie al U.D.M.R., în perspectivă ceva mai lungă formațiunea dlui Domokos ținând scopuri antiromânești. Mă tem că, pusă așa, chestiunea nu e pur și simplu incorectă, ca orice proces de intenție, dar că riscă să toarne gaz peste foc. Dl. Brucan exprimă într-o formă articulată ceea ce liderii P.U.N.R. exprimă în felul lor impulsiv și rudimentar. Ciudată apropiere! Nu mă mai mir, în aceste condiții, de graba cu care primul ministru demisionar a îmbrățișat concluziile Raportului și s-a scandalizat de „atrocitățile” minorității maghiare. Desenul politic apare cu limpezime: F.S.N. încearcă să „recupereze” problema națională și să și-o pună în beneficiu la viitoarele alegeri. Îmi stă pe limbă să întreb: care sub ce guvernare s-au produs „atrocitățile” denunțate acum de către dl. Roman? Oare, dacă ele au fost reale, fie și numai într-o mult mai mică măsură decât ne încredințăm Raportul, de ce guvernul dlui Roman n-a făcut nimic spre a le preveni și împiedica? Mi se pare inutil să spun, în încheiere, că noutatea strategiei F.S.N. în campania electorală va fi, după toate semnele, o combinație originală (firește!) de demagogie anticomunistă și naționalistă. Respingerea amendamentului de care am amintit ori apelul fățis la diversiunea naționalistă (în locul faptelor) sînt de natură să ne pună în gardă cu privire la onestitatea acestei strategii. Între vorbe și faptele partidului de la putere este o prăpastie de netrecut.

N. M.

UNIVERSITATEA CENTRAL EUROPEANĂ împreună cu FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

anunță programul:

Istoria și filozofia artei și arhitecturii în Europa Centrală

Programul are ca scop o mai bună înțelegere a unității și bogăției artei din Europa Centrală înlesnind întâlnirea dintre studenți și profesori din Europa Centrală și de Vest. Se vor aborda subiecte din următoarele domenii: filozofia artei, istoria artei, arhitectură, arte decorative, restaurare și conservare. **Cursurile se desfășoară în limba engleză.**

Durata cursului: 12 săptămâni.

Programul este post-universitar dar pot fi luate în considerare și cererile unor studenți.

Așteptăm cereri din partea istoricilor de artă, specialiștilor în arte decorative, arhitecților, restauratorilor, filozofilor și criticilor de artă.

Condiții de înscriere:

- formular completat
- curriculum vitae

- scrisoare de recomandare trimisă direct pe adresa Fundației într-un plic pe care se va scrie ARTS

- cunoașterea limbii engleze (scor TOEFL sau scrisoare de recomandare din partea unui profesor de engleză)

Informații suplimentare și formulare vă stau la dispoziție la sediile Fundației zilnic între orele 14,00 și 17,00.

Termenul limită de primire a dosarelor: 12 noiembrie 1991.

FUNDAȚIA SOROS PENTRU O SOCIETATE DESCHISĂ

București 71102, Calea Victoriei 133, C.P.22-196, telefon 50 63 25

Timișoara, P-ța Victoriei 2, etaj 3 telefon 961/3 61 94

Iași C.P. 1356, Of. Poștal 6, telefon 981/4 56 10

Cluj 3400, Str. Galaxiei 1A, telefon 951/1 71 10.

„Realişti” vs. „idealişti”

DOUA note apărute la „Revista revitelor” (România literară nr. 33) m-au determinat să aştern pe hirtie însemnările de faţă. Sînt înduri care mă frămîntă mai de mult, dar pentru a fi mărturisire publică notele respective au jucat rolul degetului apăsînd pe trăgacl.

Prima notă se referea la articolul intitulat „Nu trebuie să uităm !”, semnat de dl. Gheorghe Grigurcu în Contemporanul nr 31, articol considerat un fel de deschidere dosarului Uniunii Scriitorilor. I se reproşa dlui Grigurcu lipsa nuanţelor în discutarea perioadei nu tocmai glorioase pe care a cunoscut-o Uniunea Scriitorilor în anii în care la conducerea ei s-a aflat dl. D. R. Popescu. În esenţă, poziţia autorului notei era următoarea: „Au existat de pe atunci puncte de vedere referitoare la mîndria cea mai potrivită: unul care scotea în evidenţă un radicalism merit a salva obrazul obstei, dar care nu fi condus cu siguranţă la lichidarea Uniunii de către Nicolae Ceauşescu profund indispus de nesupunerea cronică a scriitorilor; şi altul care scotea că păstrarea Uniunii, chiar şi în aceste umilitoare condiţii, e mai importantă în perspectiva căderii dictatorului şi a revenirii la o viaţă literară normală”.

Concluzia autorului notei era, iarăşi, în esenţă, următoarea: „...realişti au avut dreptate contra idealiştilor: desfiinţată de Ceauşescu, Uniunea ar fi rămas desfiinţată şi după revoluţie, cînd o instituţie de tipul acesta nu mai răspunde cerinţelor epocii”.

N-am cum fi de acord nici cu poziţia autorului notei, nici — implicit — cu concluzia raţionamentului propus de el. Vor fi voci care, pe bună dreptate, vor spune că este natural, atîta vreme cît la timpul respectiv m-am amărat printre... idealişti. Adevărat. Ceea ce nu mai este sigur că este adevărat ar fi cine dintre noi a fost, într-adevăr, idealist şi cine realist? Căci mi se pare insuficient de nerealistă ideea că Nicolae Ceauşescu ar fi putut desfiinţa Uniunea Scriitorilor; fiindcă despre asta înţeleg că vorbim. (De lichidat, o lichidase din ziua înmănerii dlui D. R. Popescu drept preşedinte al ei.) Exemplu: tot ce a simţit că-şi poate permite Nicolae Ceauşescu şi-a permis. În toţi acei ani, am fost intrinsec să văd atîta şi atîta din „realişti” mei colegi refuzînd să facă un pas mai departe în radicalizarea poziţiei lor. De fiecare dată scoteau pe tapet pericolul desfiinţării Uniunii. Ceauşescu n-a fost dictatorul care, atunci cînd simţea că-şi poate permite ceva, să nu-şi permită. Dacă ar fi putut, ar fi desfiinţat Uniunea Scriitorilor. Ce l-a împiedicat s-o facă au fost calculele — unele mai subtile, altele mai puţin subtile — la care înă şi un dictator trebuie să apeleze. Şi, măcar din cînd în cînd, Ceauşescu a apelat la ele; a fost, de altfel, unul din motivele longevităţii sale în scaunul puterii.

Maş degrabă sînt inclinat să cred că tactica... temerară şi la care apelau „realişti”, în aşteptarea ortului dat popii de dictator, a avut explicaţii mult mai... omeleşti. Frica, de exemplu. Teama de a deveni un paria chiar pentru cei ale căror drepturi şi interese te-ai fi abdicat să le aperi. Insuperabilă gînd că miine, chiar şi mine nu mai tîrziu, nu vom mai fi persoane publice, măşti pe ne vor mai apărea, cititorii noştri devotaţi vor teme să ne mai pronunţe numele etc.

Nimeni nu are dreptul să judece pe nimeni, atîta vreme cît „realişti” ori „idealişti” ne-am păstrat în limitele unei decenţe limitată de condiţii îngrozitoare; destul dintre noi ne-am păstrat. Dar încă un drept pe care nu-l avem este să ne furăm, în continuare, înguri căciula. Zvonurile bine ticluite şi risipite printre noi, şi nu doar printre noi, de profesionişti dibaci ai ştergerii, ofereau, atunci, pretextul de-a nu depăşi o anumită limită a nesupunerii. Numai că astăzi, cînd „realişti” acelor ani vor să se amăgească cu privire la mecanismele atitudinii lor de atunci, mie unuia, „idealişti” fiind, nu mi se pare de bun augur. Oriunde am fi, anii ce vin trebuie să ne găsească, înfinit mai miczi decît ne-am dovedit în deceniul nouă.

Concluzia autorului notei mi se pare fragilă. În cazul nprobabil al desfiinţării Uniunii Scriitorilor de un Nicolae Ceauşescu, atît de indispus încît să fi uitat de orice calcule, sentimentul meu este că în decembrie 1989 primă instituţie ce s-ar fi reînfiinţat ar fi fost tocmai Uniunea Scriitorilor. Şi asta într-o atmosferă de arnaval, de entuziasm al străzii. Din două motive. Primul — oamenii ar fi considerat-o un fel de „instituţie martir”. Şi în acele clipe, în care afectul a jucat un rol major, presiunea străzii ar fi dus la o triumfală reînfiinţare a Uniunii Scriitorilor. Puţin ar fi fost cei ce ar fi pierdut timpul să cîntărească dacă o asemenea instituţie mai corespundea ori nu „cerinţelor epocii”. Al doilea motiv — dacă ar fi pierdut un asemenea prim rînj de a determina reînfiinţarea Uniunii Scriitorilor, arada nu l-ar fi pierdut pe al doilea. Dezamăgita că nu poate impune desfiinţarea unor instituţii (Securitatea), a unor structuri (Nomenclatura), ea, strada, şi-ar canalizat energiile (pe atunci cu adevărat dezlănţuite) pe un fel ceva mai lesne de atins. Reînfiinţarea unei instituţii martir ar fi fost o alegere spontană, prezibilă în acea stare de spirit, greu de contracarat de noua Putere. Căci, să nu uităm, în acele săptămîni, toţi şuşmanii de moarte ai Uniunii Scriitorilor — începînd cu instituţii (Securitatea), structuri (Nomenclatura de partid) şi terminînd cu persoane (E. Barbu, I. Lăncrănuş, C. V. Tudor, M. Ungheanu, D. Zamfirescu, N. D. Runtelată, A. Silvestri, P. Anghel, I. Gheorghe, C. Ivănescu, I. Neacşu, eiusdem farinae) tăceau milc, acţionau zece coţi sub nivelul mării, preocupate cum să li se uite, o vreme, de urmă. Sigur, astăzi, cînd şii instituţii, şi structuri, şi persoane de felul celor menţionate ai sus şi-au revenit în puteri, o reînfiinţare a unei instituţii-probabil-desfiinţate Uniunii Scriitorilor de către Nicolae Ceauşescu ar fi devenit foarte puţin... probabilă.

Raţionamentul meu în legătură cu „idealişti” şi „realişti” se bazează şi pe o intimitate de viaţă. M-am nflat printre acei membri ai Consiliului Uniunii Scriitorilor (nu tocmai puţini!), care, mai direct ori mai balat, aflînd de la dl. Constantin Dăscălescu — pe atunci, parcă, prim-ministru — că Nicolae Ceauşescu s-ar tărise cîne să facă parte din Birou şi cine să ne fie npus drept preşedinte, i-au semnalat înaltului, pe atunci, demnitar de stat şi de partid că Nicolae Ceauşescu sfida liberă şi spiritul statutului Uniunii Scriitorilor, statut aprobat chiar de... dl. Ceauşescu. Am fost — nu e un titlu de glorie, ci o simplă evidenţă — un ngurul dintre acei vorbitori care, crezînd în ceea ce pusesem acolo, am procedat în consecinţă. Din clădiră a a pricina, m-am dus, pare-mi-se, direct la Uniunea Scriitorilor, unde m-am recuzat, în scris, din Consiliul Uniunii. Motivele erau limpezi: consideram că în si-

tuia creată de dl. Nicolae Ceauşescu nu mi-aş fi putut îndeplini mandatul încredinţat de colegii mei, care imi dăduseră votul spre a-l reprezenta. Mai toţi prietenii şi colegii mei „realişti”, membri ai aceluşi Consiliu, mi-au spus că rău am făcut. Printre ei, prietenii foarte apropiaţi ca Ion Caraion şi Dan Deşliu. Peste puţini ani, şi Ion Caraion şi Dan Deşliu mi-au spus „Mare dreptate ai avut, Dorine...” În „idealismul” meu sînt absolut convins şi acum că, plecînd acirbiţi de acolo, dacă şi Geo Bogza, şi Ion Caraion, şi Nicolae Manolescu, şi Eugen Jebeleanu, şi Ileana Mălăncioiu, şi Ana Blandiana, şi Domokos Geza, şi Augustin Buzura, şi Mircea Dinescu, şi Dan Deşliu, şi Eugen Simion... şi... şi... chiar D. R. Popescu, şi atîta alţii s-ar fi recuzat, Nicolae Ceauşescu n-ar fi îndrăznit să desfiinţeze Uniunea Scriitorilor, căci, oricît ar părea de ciudat, nu şi-ar fi putut permite acest lux. Ne-a fost, însă, mai uşor — unora în anumite momente, altora în altele — să fim nesupuşi în mod... temperat şi să ne ascundem după pretextul că, radicalizîndu-ne în sătudină, am periclitat existenţa Uniunii Scriitorilor. Ce-am reuşit nu a fost decît să ne amăgim — şi să-l amăgim şi pe alţii — că Uniunea Scriitorilor mai era încă în viaţă. Cînd ea era deja lichidată; motiv pentru care Nicolae Ceauşescu să-şi fi şi permis să avea de ce să o mai... desfiinţeze.

ADOUA NOTĂ ce m-a făcut să scriu aceste rînduri se referă la polemica găzduită de Contemporanul (numerele 30 şi 31). O reproduc aproape în întregime: „Pe un ton vehement, dl. Goma aduce dlui Breban grave acuzaţii şi totodată culpabilizează întreaga obşte literară din ţară de a nu fi luat atitudine contra directorului Contemporanului care, într-un serial, ar fi scris inadmisibile neadevăruri despre diaspora românească din Franţa. Nu putem, din păcate, verifica nimic din aceste lucruri. Dar scrisoarea dlui Goma e aşa de necolegială încît ne pune în gardă. D-sa nu produce argumente convingătoare, ci învinuiri urite. Mult mai moderat este răspunsul dlui Breban”.

Sigur, tonul scrisorii lui Paul Goma era vehement. Sigur, tonul dlui Nicolae Breban era mai moderat. Numai că adevărul esenţial (nu includ aici detalii ce pot fi controversabile) cuprins în scrisoarea lui Paul Goma era — şi rămîne — la fel de vehement, de evident. În schimb, „adevărul” dlui Nicolae Breban este foarte, extrem de... moderat. Este aproape de fragilitatea unui pod de chiciură aruncat peste un Vezuviu în erupţie.

Autorul notei are tot dreptul să afirme că „Nu putem, din păcate, verifica nimic din aceste lucruri”, atîta timp cît este vorba de lucruri intimplate în diaspora din care nu face parte. Problema esenţială rămîne, însă, aceea că Paul Goma sîmna la doar episoade din viaţa diasporei româneşti din Franţa pe care (probele mi se par destul de evidente în textele semnate de Bujor Nedelcovici, Monica Lovinescu, Mircea Irgulescu) dl. Nicolae Breban le prezintă într-o manieră atît de „originală”, încît nimeni din cei ce le cunosc nu le pot... recunoaşte. În interminabilele sale cearşafuri memorialistico-eseistice, dl. Nicolae Breban rescrie (şi) istoria vieţii şi activităţii sale din ţară într-un mod atît de „personal”, încît mie greu să înţeleg de ce tocmai unul om ca Paul Goma nu i s-a putut acorda credit cînd încerca să atragă atenţia că dl. Nicolae Breban se înşeală, programatic, şi cu privire la trecutul său — mai recent ori mai îndepărtat — de membru... supleant al diasporei româneşti din Franţa, Germania etc. Într-un număr viitor al „României literare” imi voi lua îngăduinţa să vorbesc despre ce am trăit, la ce am fost martor, ce ştiu din experienţă directă în legătură cu autobiografia atît de nedelicat-romanţată la care se pretează dl. Nicolae Breban.

Sentimentul meu este că Paul Goma nu culpabiliza întreaga obşte literară din ţară în primul rînd, numai pentru a nu fi luat atitudine contra dlui Nicolae Breban, autor al unor grave neadevăruri despre diaspora românească din Franţa. Mai degrabă, aş spune că am detectat în scrisoarea lui Paul Goma consternarea (furioasă, e drept, dar şi justificată, îndrăznesc să adaug) produsă de tăcerea obstei scriitoriceşti din ţară faţă de felul în care dl. Nicolae Breban îşi mistifică, public, viaţa şi activitatea... din ţară. Nu va fi avînd, oare, dreptul Paul Goma să întreb: „Oameni buni, cum puteţi îngîhni — încă şi încă o dată — asemenea baliverne?”

M-a intristat ne pus acel „necolegială” trîntit în faţa lui Paul Goma. Să fi uitat autorul notei cît de „colegial” au fugit de el scriitorii români, cînd Paul Goma a rostit adevărul pe care-l tăceam în chip „realist” noi, ceilalţi? Dacă există un singur scriitor român cărui colegii săi nu au nici un drept moral să-l fluture pe la nas ideea de „necolegialitate” acela este tocmai Paul Goma. Extracardinarul răspuns al Monicăi Lovinescu adresat dlui Dumitru Ţepeneag (România literară, nr. 40, 1991) vorbeşte despre imensa colegialitate, despre generozitatea... sinucigaşă a lui Paul Goma — pe cît de rezept şi, uneori, nedrept, în detalii, pe atît de generos, leal în cele ce contează cu adevărat. Deocamdată adaug un singur exemplu.

Pe vremea cînd era hăituit, umilit, terorizat de Puterea de care dl. Nicolae Breban se dovedise fascinat pînă la extaz, Paul Goma a intrat într-o zi în restaurantul Casei Scriitorilor să cumpere ceva de-ale gurii. Un tînar autor gîsea de cuvînt să-şi dea friu liber bătăriei: „Uite-l şi pe Paul Goma — marele scriitor fără operă! Hă! Hă!”

Peste aproximativ un deceniu — oarecum maturizat, lovit în însuşi peste miini şi peste gură fiindcă îndrăznise să se apropie cu scrisul şi vorba de adevăr — guralivul inconştient se afla, la rîndu-i, la mare ananghie. Paul Goma n-a stat pe gînduri, şi a început să alerge spre a face tot ce l-a stat în putinţă ca să-l vadă — cît de cit — apărut pe fostul său denigrator-imberb. Cîţi ar fi făcut-o?... „Ranchiunosul”, burduşitul de „resentimente” Paul Goma a alergat pentru fostul său denigrator ca pentru un frate. Stîndu-mă membru al conducerei unui comitet — Scriitori în Exil — al P.E.N. Clubului, Paul Goma mă suna, noaptea sau ziua, spre a mai afla ce am reuşit eu să fac pentru colegul nostru. Întreb încă o dată: cîţi din cei ce-i recomandă azi lui Paul Goma mai multă moderaţie şi mai multă... colegialitate, ar fi făcut-o?

Practic, scrisoarea lui Paul Goma vorbeşte despre un lucru fundamental: vocaţia prea multora dintre noi de a ne lăsa îmbrobodii. O dată şi încă o dată. Evident, e un subiect care nu ne face plăcere.

Sigur, cei cu... broboada fermecată vor fi vorbind mai

De neînţeles

Te-au uitat cei de aproape şi cei de departe
— cine te mai iubeşte, popor al meu? —
dacă însuşi vei uita de tine,
te va uita şi Dumnezeu

se aruncă în tine cu pietre şi resturi,
deşi pentru mulţi ai fost frate la greu —
lumea stă-n cumpănă pe umerii tăi
şi totuşi te sperie cu blana de leu

cînd unii din orgoliu îţi mai dau speranţă,
rămîn deoparte mut ca ultimul ateu —
şi chiar de mă rog, sau plîng pentru tine,
poate că nu te mai iubesc nici eu.

Obosisem de tot şi de toate,
mai speram doar în cele abstracte

încă aş fi rămas în aşteptare,
să uit, să plec în lumi imaginare

dar cînd cădeam în somn (de-aş fi căzut
în moarte!),
abia de mine insumi de mă puteam desparte

ce umilintă, ce mizerie, ce jale,
ce visezi numai lucruri reale!

În timp ce soarele aruncă
din înălţimi abia o rază,
oriunde, în genunchi te-nchină
blestemului ce te urmează

că nu există pentru tine
pe-acest pămînt un loc vreedată,
ridice alţii piramide
din care nimeni să nu-i vadă

chiar dacă încă nenăscuţii
ar vrea să le rămii departe,
un cîntec tot îi va petrece
din leagăn pînă-n marea noapte.

IOANID ROMANESCU

„moderat”. E în firea lucrurilor ca mîncina să fie... curtenitoare, mai ales cînd vrea să cucerească.

Adevărul nu este întotdeauna calm. Rostit de Paul Goma, el poate fi, deseori, extrem de vehement. Dar are calitatea de-a fi, în ceea ce este esenţial... adevărat.

N-aş vrea să se înţeleagă din aceste rînduri că-i recunosc, cumva, lui Paul Goma — pentru tot ce a făcut şi continuă să facă, plin de generozitate şi spirit de (auto)sacrificiu — dreptul de a fi... nedrept. În cazul de faţă, nici nu a fost. Prietenia, dragostea, respectul, recunoştinţa pe care i le port n-au lăsat între noi, niciodată, loc pentru un asemenea rabat; de aceea, probabil, am avut suficiente discuţii în contradictoriu.

Dar un „idealist” ca mine preferă adevărul (chiar vehement exprimat, chiar minat de detalii controversabile) strigat de Paul Goma, minciunii (livrate pe un ton „mai moderat”, mai „colegial”) prin care dl. Nicolae Breban încearcă (încă şi încă o dată!) să ne facă părtaşi la imensa impostură morală pe care şi-o asumă mai mult decît voiniceşte; aproape ca un supra-om.

Dorin Tudoran

Washington, 18 octombrie 1991

CONTAGIUNEA

CITEVA imagini mă obsedează și nu le pot stabili proveniența. Să fi fost dintr-un film de groază din seria neagră sau dintr-o carte polițistă în care din cea dintâi pagină se aglomerează enigmatice, indicibile și contrastice, urmele nu se dovedesc sigure și mintea detectivului e pusă la grea încercare? Mărturisesc că în ciuda efortului de a recompuce întregul, nu-mi amintesc titlul volumului sau al ecranizării. Ceea ce rețin cu o risipă de amănunte, străbătând cărțile, este o anumite parte a misterului. Sosit de departe, descind într-o lume pentru el până atunci necunoscută, un vizitator e izbit de paloarea întipărită pe fețele localnicilor, o paloare bolnăvicioasă, cadaverică. Mai mult: gesturile acestor băștinaiși sînt spasmodice, dictate de un tremur cu reputință de stăpînit, semn al unei abateri de la normalitate. Nimeni nu vorbește însă de malădie, oamenii țin cu ei-l convingă cu un exces de patos că sînt plini de energie și vitalitate. Dacă ipohondrii sînt bolnavi inchipuiți, cum pot fi nu-mi sănătoși imaginari? Cel cițiva medici întîlniți negau și ei îndărătnic orice simptom al bolii, măsurătorile lor periodice nu semnălizau nici o deviere de la conduita curentă. Nu interesează aici și acum deznodămîntul faptelor, caut să reconstitui doar un fragment al recreanței vechi pentru a sugera posibila ecclitate în fața unei evidente. Ceva împiedica pe medicii pomeniți să mai înregistreze nefirescul, abaterea ei, fiind amăgiți de rutină, de obișnuință, de suprapunerea neutră a aceluiași eveniment. Cum totul părea pentru dinșii ne-schimbă, trăiau o senzație de repetare în monoton. De aceea judeciul propriului jîmpas profesional — omiterea bolii — nu li se părea edificator. Aceasta este momentul de deslusire a unei erori pe care îl invoc, moment reper pentru ceea ce urmează. Căci vă rog să uitați detaliile legate de cadrul fantomatic, încărcătură de prisos în raport cu scopul propus, ea ne-ar îndrepta atenția în altă direcție. Ce mă preocupă e mărturia involuntară falsă a medicilor din poveste. Lipsa de suplete în detectarea unei anomalii.

ADEVENIT un loc comun să definești munca unui critic literar împrumutînd vocabularul medicilor, vorbind, deci, despre atribuțiile sale preventive și despre strădania de a pune un diagnostic de necontestat. Încă Titu Maiorescu, în polemica sa faimoasă cu Revista Contemporană căreia îi reproșează beția de cuvinte, adaugă ca subtitlu la articolul tipărit: „Studiu de patologie literară” (1873). Ce fel de semne de tulburare îl neliniștesc? „Simptomele patologice ale ametei produse prin întrebuintarea nefirească a cuvintelor, notează mentorul Jussimăi, ni se înfățișează treptat, după intensitatea imbolnăvirii”. Căci cuvîntul consumat în cantități prea mari și mai ales altfel preparat provoacă haos și nu ordine. Sînt descrise stadiile suferinței pînă la ceea ce criticul consideră o culme a derutei. „pierderea oricărui sir logic”. Într-o altă conjunctură istorică și estetică, cînd organismul literar e subrezit, el poate fi bintuit de inedite forme ale acelei beții care a fost supusă tratamentului maiorescian. A nimerit mereu critica diagnosticul exact? Din fișele de sănătate asupra operelor alcătuite de cercetători se poate deduce starea de integritate fizică a unei literaturi în ansamblu.

Laudele aduse unor critici literari actuali pentru eforturile de a apăra cultura de devastare sînt meritate. În anii dogmatismului ei s-au străduit să înalte o baricadă a esteticului în fața presiunii ideologice, salvînd porțiuni întinse din gândirea creatoare asediată. S-a petrecut însă un fenomen curios de reacție succesivă, mai întîi de respingere, apoi de atracție. Există autori cu o veritabilă vocație care au rezistat la propaganda totalitarismului și au evitat să ajungă în artă sclavii unei doctrine ultrarevoluționare, pe care o descifrau străină de natura lor. Cînd apăsarea tezelor scolastice a mai scăzut, în faza următoare, ceea ce a înlocuit programul de înregimentare comunistă a fost în mare măsură o altă formă obligatorie de urmat, preamărirea fondului autohton. Numai că, în mod uimitor, reacția de respingere nu s-a mai lîvit la fel de hotărît. Instinctul artei n-a

mai funcționat, scriitorii de seamă au acceptat pe acest versant osmoza cu propaganda oficială. Fiește, modurile prea triviale de angajare, cele frapante, erau ocolite, puțini dintre cărturarii autentici au participat din proprie inițiativă la cultul personalității. O contaminare s-a produs, însă, în straturile mai adînci și explicația acestei capitulări nu a fost încă dată.

M-am referit într-o încercare de sinteză (articolul Cercările în România literară) la mutația petrecută în strategia conducerii în epoca lui Ceaușescu. Spre a găsi un liant de solidarizare cu mulțimea, menținînd strîns prerogativele puterii, dictatorul a optat pentru exaltarea spiritului național. Tratatul a fost îngrădită retorica impregnată de caracterul de clasă — misiunea prioritară a muncitorimii, criteriul atasmamentului revoluționar în selectarea cadrelor, lupta acută cu forțele imperialismului, rolul țării în coeziunea lagărului socialist. Acest tip de discurs militanț n-a dispărut cu totul, el mai era utilizat ca un fel de paravan în ziarul partidului, în intruniri oficiale, în unele broșuri. Abia mai tîrziu intrarea lui Gorbaciov în arenă cu planul de reforme în interiorul mișcării comuniste, o rivalitate periculoasă, l-a albit pe Ceaușescu să revină la demagogia atasmamentului față de ideologia pară, ca stejar al revoluției proletare. Doctrina de bază rămînea însă pînă la sfîrșit pleochea națională, exacerbată pînă la fanatism în logica ideologică actuală se ajungea la o coincidență cu textele xenofobe radicale ale fostelor grupări de dreapta de pîlă Gardă de fier. Nici o pînă nu mai stîniea suprapunerea. Într-o istorie a sfîrșit era cercetată prin prisma unei demarări manifeste, virtuțile de vîrf, inteligențe, tenacitate erau neîntrerupt vestea exponențelor unui unic poem, iar popoarele vecine, marile puteri, Europa în general, reprezentau interese egotice de acaparare și expansiune, instrumente ale rului revinită împotriva țării naționale. De această optică nu mai interesa dacă un om politic promova idei de libertate, toleranță, deschidere spre lume sau, dimpotrivă, era adeptul dictaturii, al monopolului în opinii, al invidiei egotice. Decisiv rămînea numai criteriul: cum reprezenta neamul românesc.

Au apărut acrii strălucite de venerabile față de autoritatea absolută, acrii care propovăduiau nevoia de supunere și proclamau mesianismul autohton în opoziție cu superficialitatea, spiritul coruptibil și decădent al altor popoare. Cu toate că mulți cărturari nu aveau formele prea tipice ale autoadmirației naționale, ei au ascultat totuși îndemnul de a-și atîna privirea narcisic asupra unui singur focar — cel colectiv și rozetele impletite sale. În acest domeniu, stilul admi era apăsător, restul, în schimb, fiind tratat cu alte măsurători, unele precumpănose dublu, complicate, reconșionale. Pînă departe în celula imaginii, în fibra narativă, pătrunde deformarea de concepție. Drumul spre confruntare și recuperare europeană era astfel bant de o megalomanie multipolitară.

Faptul că diavolul aducea gloze avantaje materiale cu prețul izolării și al comărilor provinciale în mediocritate. După căderea lui Ceaușescu s-a vădit conștient că privilegiul acestei invazii în mentalitate ar fi fost mai grav decît s-a crezut. Oameni de talent s-au lăsat ademniți de un fel de autofăcîntare colectivă. N-a început încă o serioasă dezbateră asupra căilor de pervertire a resurselor creatoare. Încus actul critic, cînd în răzuna de protejare a esteticii, a suferit treptat o mutilare, unele aspecte nu putuseră fi abordate, se îngustase problematica, exegetul se deprinsese să judece numai pe segmente, adesea ancorat la un strat formal. În mod ciudat, în exercitarea marelui, orbit de accesi contagiune, însăși criticul nu mai resimțea constrîngerea, limitele impuse.

Ca și medicii din povestea fără nume citată mai sus, unii croniciari nu mai observă stigmatul bolii, declarînd că pacientul e zdravă, nelinfecțat și că nimic alarmant nu se remarcă. Un exemplu? În articolul menționat (Cercările) am evidențiat pe Eugen Simion pentru rîvna depusă în seria de Scriitori români, unde a efectuat un examen solid al creației epice, cu diferențieri argumentate metodice. Senzația de echilibru și trăinicie este însă amenințată de o prea rigidă mulțumire de sine. M-a consternat convingerea criticului, reluată și în unele intervenții ulterioare, că literatura a țesut aproape intactă din dezastrul comunist. Poate fi starea creației catalogată drept fericită? L-am invitat pe Eugen Simion să regîndească o parte din analize, folosînd de astă dată revelațiile survenite în cercetarea globală a epocii defuncte. Cuvîntul „revizuire” îl supără însă pe critic. În general, confiscat de proiecte de anvergură, el n-are răbdare să mai citească pînă la capăt nici textele unde se emit aprecieri cu privire la validarea verdictelor sale. Li plicticește peste mă-

sură chemarea de a reexamina concluziile formulate odată pentru todeauna, neavînd deloc chef să se supună capriciilor unui coleg care, peste toate, e absent de la fața locului. Cînd va socoti necesar, mă asigură el, va face de la sine, fără o presiune din afară, unele îndreptări. În caz că eu, doamne ferește, stărui în apelul inoportun la revizuire, va ieși forțat din starea de satsisire, se va apuca mohorit să caute în colecțiile prăfuite ale revistelor producții critice mai vechi ale subsemnatului, avertisment care va potoli probabil repede zelul meu cicălor.

Cam dezolat acest nivel al polemicii de idei! Eminentul critic, incomodat în liniștea lui creatoare, nu pregetă să recurgă la manevre de șantaj. Nu l-aș tulbura în sinea sa, dacă polemica n-ar include un miez mult mai grav.

Îl potesc să urmăresc din nou unele secțiuni operate în proza ultimelor decenii. Aleg în mod premeditat episoade din autori proeminenți, elogiați și de el pentru performanțele lor, ca să-l întreb dacă nu observă totuși azi că multe judecări ale sale se cer serios rectificate. Medicul sigur de sine a trecut indiferent pe lingă pacienții care, la rîndul lor, nu păreau să știe că sînt contaminați.

PROZA lui D.R. Popescu e densă, bogată în culori, încărcată de imagini senzoriale. Adesea personajele lui sînt demontate în războaie lor sufletești, de tipuri întortochiate, cu reacții impredictibile, stîrnite de patimi obscure și impulsuri. Din sarvoarea descripțiilor se poate deduce că autorul își gustă spectacolul, existența cu încordările ei e înfățișată cu un bilci, cînd comic, cînd grav. D.R. Popescu este unul dintre primii naratori postbelici care și-au propus să treacă materialul tradițional — fixat într-un peisaj incremențit, cu o lentă mișcare a obiectivului — prin sta formulelor năucitoare moderne. Romanul Podul de gheață se încheie cu un eseu extras pară dintr-o dizertație universitară, tentativă de a sorbi arhitectura epicii pe un fundament teoretic. Se face elogiu Mioriței, baladă în care moartea nu provoacă deznădăde, lamentație și nici împotriva, incidentul terestru fiind raportat la o entitate superioară comică, mai presus de virtuțile istorice. Sînt prezentate doctrinele contribuții reputate ale unor folcloristi, urmate de vaste metafore, la Blaga sau Mircea Eliade, ca embleme ale unei metafizice autohtone. Situat numai pe coordonatele locale, autorul ar fi fost stîrnit în asociere lui surprinzătoare.

Spre a dovedi forța de cuprindere a baladei, el lansează o paralelă cu alte capodopere universale. De la început, cititorul e stupefiat de concurența convocată, creații de vîrf ale culturii mondiale: Oedip și Hamlet, inscriși într-o veritabilă cursă sportivă, în care unul din participanți trebuie neapărat să obțină victoria. În rivalitatea cu personajele celebre, ciobanul mioritic pornește cu un handicap — aria restrînsă de notorietate — dar, surpriză! umilul, modestul, anonimul candidat își va surclasa adversarii. E o glumă? În nici un caz. Romancierul pare foarte serios, incredințat că dezleagă chestiuni capitale. Într-o ambianță culturală firească, astfel de testări hazardate ar fi sancționate pentru ridicolul lor de presă, de cafeneaua literatilor, unde zeflemeaua poate distruge prestigii,

de critica vigilentă neîndurătoare. În România, în anii din urmă, n-au funcționat însă normal pirghile de control democratic. Prilejul, fie cit de mărunț sau de năstrușnic, de măgulire a orgoliului colectiv hipertrofiat, de așitare a acestor forme de beție, era de îndată exploatat la maximum. Epidemia se răspîndise rapid pretutindeni!

D.R. Popescu inaugurează demersul său filozofic cu o întrebare directă, fără ocolișuri: „Se poate face o legătură între regele Oedip și ciobănelul cu mai multe ochi cornute din Miorița? La o repede ochire pară nu”. Încă sfîlnic în fața marilor salturi, autorul înșiră unele motive de a respinge apropierea (fără a spune însă limpede, că nu se pot compara produse eterogene ivite într-un mediu geografic și istoric diferit, într-o fază distinctă a evoluției civilizației, alcătuite fiecare dintr-un material artistic specific, care nu suportă alăturarea). Apoi autorul se avîntă în presupuneri. Prima asemănare: și regele Thebel și păstorul Mioriței, căruia îi acordă geneos un nume, Voinea, înfruntă un adversar teribil, necruțat. „Norul de-nuțneric venit amarnic asupra lui Oedip, nor de nespus, de ne-nvins și de ne-nduplecat, care cumpulit îl străpunge — vine, ni se pare și peste ciobănelul nostru”. În fața unui pericol egal cum se comportă candidații? Aici apare pentru romancier un contrast pronunțat: „Există însă o primă deosebire fundamentală și deci sigură: regele plînge și se zburciună aflînd crunta nenorocire în care a intrat pînă peste creștet, iar castul nostru păstor, în fața viitorului ce i se arată ca într-o oglindă, nu se vîlcărește citîndu-l, își face chiar testamentul, calm, cu stăpînire de sine. Adică îl acceptă.” Regele Oedip, predispus spre tînguire, se dovedește un adversar mai ușor de învins. Cu Hamlet, cînea capătă un ritm furtunos, dramatic. „Voinea întîmpină altfel decît prințul danez aceste străni lucruri. În fața lor, Hamlet îi spune prietenului său: „Întîmpină-le deci, ca un străin, căci se petrec în cer și pe pămînt mai multe lucruri decît a vieat, Horațiu, filosofia ta...”. Odrasla regească citește totuși în aceste străni lucruri — că vremile ieșitu-și-au din matcă”. Și zice: «O, soartă blestemată, nenoroc, Să fiu născut ca să le adun la loc...». El își asumă chiar responsabilitatea de a aduna la loc vremile care și-au sărit din țîțini”. Comentatorul recunoaște ironic buna intenție: „Este o ambiție nobilă, de ce nu? Să te crezi născut pentru a îndrepta cursul lumii. Dar lui Voinea îi este amenințată viața, a sa deci, nu a altora este pusă în cumpănă... El totuși nu se simte străin pe această lume, cum nu se va simți străin nici în altă lume, plecînd acolo fiindcă el înțelege că mersul lumii nu poate fi oprit și fiindcă el mai știe un lucru extraordinar: că el este cheia lumii întregi, el e stăpînul lumii, el, ciobănelul, omul. Hamlet le spune prietenului său, hotărît să pună vremile în propria lor țîțini, că tot ce va face va face «cu-nvoirea lui Dumnezeu». În Miorița nu apare Dumnezeu. Dumnezeu lumii veșnic rotitoare este ciobănelul nostru. Cum să-i fie lui frică de moarte?”

Începem să bănuim verdictul: dacă Oedip plînge și Hamlet privește din afară lumea, descumpănit, înstrăinat, copleșit de povara răzburării, ei sînt mai prejos decît păstorul senin, împăcat cu soarta, înarmat cu o înțelegere armoni-

oasă a proceselor vieții. Și atunci de ce să nu mergem până la capăt? „Să fie doar o simplă naivitate spusă mobănelui? Sau o înțelegere mai grozavă a lumii, mai tulburătoare decât înțelegerea prințului danez? Fiindcă Voinea, cum se știe, nu țipă, nu cade în melancolie, nu se lasă copleșit de instincte, de frică în fața morții, ci își face calm testamentul”. Și mai intervine un mijloc de verificare a valorii combatanților: pornirea spre revanșă. Ea este un semn de inferioritate. Câci păstorul care nu e rege și nici prinț posedă o viziune mai înaltă, dincolo de ură și blestem. „El nu vrea să ajungă pe pământ ca Duhul lui Hamlet, cerind dreptate și peșepirea ucigașilor săi, ca somnul său să-și capete liniștea... Este el mai înțeles decât regele Hamlet?” Intrebare retorică, presimțeam că ea trebuia să vină. Chiar prin faptul că o pune, autorul arată că de puțin îl inhibă prezența ridicolului. Astfel, exegetul poate anunța un singur câștigător. Revelațiile finale ne introduc în emisfera superlativului. Fapta păstorului înseamnă „un mit de întemeiere a unui nou spațiu”, „o tragedie ce va duce nu la triumful răului, ci la călcarea peste moarte, la triumful asupra timpului, triumf care este întotdeauna al Vieții”. Spectatorul vor aclama frumusețea, robustețea, sănătatea ciobanului. „El nu-și va întemeia noua sa semintie prin crimă, repetăm, ci prin jertfă, devenind astfel un erou unic, din câte cunoaștem prin celelalte literatururi”. Ce reprezintă prin urmare Miorița? „elocvența biruință a Spațiului; nostru etnic asupra vrăjmasiei Timpului”.

La ce e bună această penibilă dispunere a personajelor într-o competiție? De mirare că un romancier înzestrat cu atita rafinament în zugrăvirea caracterelor complicate, îndată ce iese din domeniul său recunoscut, nu simte incongruența speculațiilor sale. Nu cred că mai trebuie să subliniez că Miorița este o splendidă baladă, expresie a unei filozofii și sensibilități populare în apogeu cristalizării ei. Tentativa de a o opune într-un soi de probă eliminatorie pieselor lui Sofocle și Shakespeare este însă puerilă. Să mai adăugăm remarca, probabil de prisos, că Oedip și Hamlet nu sînt acole siluete fade, reducibile la o însușire izbitoare — tinguirea, minia sau setea de răzbunare — rătăcind derutate prin arena existenței. Numai despre dorința prințului danez de a se răzbuna sau lipsa lui de disponibilitate în acest sens s-au scris mii de studii erudite cu trimiteri la diverse discipline (istorie, psihologie, estetică teatrală, sexologie etc.). Atît de complex și profund este modul de comportare a celor două personaje, încît psihanaliza s-a folosit de ele pentru a clasifica și boteza tipuri esențiale de existență. A spune mai mult, pășind solemn pe terenul adevărilor elementare, ne poate arunca (dacă nu am și trecut de acest prag) în plin caraghiolic.

MARIN PEDA este socotit pe drept cuvînt cel mai înzestrat prozator român de după război. Faima lui, aproape unanim acceptată, se bizuie pe câteva nuvele, mai ales din *Intîlnirea din Păminturi*, și pe romanul *Moromeții*, o cronică plină de autenticitate a vieții unei familii, în care după Rebreanu și Sadoveanu țaranul apare sub un alt unghi psihologic, fiind mai puțin obsedat de pămînt, silit să adopte o strategie complicată și obsesivă spre a ocoti primejdiiile, ocrotind o zonă de grație unde contemplarea spectacolului comic al existenței oferă privitorului deliciu neașteptate. O intuiție extraordinară sprijină această revelație literară; tragicul este oprît, aminat, întîrziat prin sfîrșirea de a conserva o lume în care precauțiunea e încă inutilă, în care uimirea descoperirilor mai poate fi rodnică; un fel de paradis terestru amenințat de istorie, care risipește optimismul și înlesnește ofensiva întunericului. Despre Peda s-a spus că este creatorul unui univers estetic coerent, care li aparține fără tăgadă, și că, atît

timp cît s-a ocupat de saga Moromeților, a dovedit un instinct infailibil. În perioada dogmatismului ei a respins cu luciditate dirigismul în artă, rămînînd fidel convingerilor sale artistice (cu toate că s-a văzut constrins să facă unele concesii). Numele lui a fost înălțat la rangul de simbol al rezistenței culturale față de noavele.

A apărut el oare mai tîrziu cu aceeași îndrjire artă veritabilă de exaltarea națională, promovată ca doctrină de stat în era lui Ceaușescu? Am impresia că scriitorul nu mai considera această presune ca o tortură, ceea ce îl va determina chiar să se rializeze adesea fanatismului autohton. În jurul lui Marin Peda s-a instaurat treptat un cult absolutist, cariera sa literară fiind înfățișată ca o cavalcadă continuă. Cine vede altfel este calificat drept profanator. Dacă nu mă înșel, numai Ion Negoițescu a rostit răspicat o sentință severă asupra operei, afirmînd că, după *Moromeții*, proza lui Marin Peda a cunoscut un trist declin. Au intervenit o serie de factori neprielnici pentru creația sa: prejudecăți conservatoare îndărătnice, care întăresc poziția lui refractară față de lumea dinamică modernă (în interviuri, scriitorul reducea fenomene complexe contemporane la câteva contururi caricaturale, grotesci); opacitatea în contact cu alte medii în afara celui rural (Peda tindea să dovedească neapărat că e un autor total); pretenția de a fi respectat ca un stăpîn de feudă în obștea profesională, rezervîndu-și privilegiul și prerogative speciale cu grave consecințe pentru ethosul scriitorului; adeviunea sa pînă la urmă la o direcție de închidere spirituală, axată pe exaltarea autohtonă. De ce nu se discută deschis, în spiritul adevărului, fără ură, fără smerențe, aceste aspecte din opera celui mai de seamă prozator român? Domnește un ton de slavă în luările de poziție ale criticilor care s-au unit parcă într-o confrerie, cu reguli stricte, menite să perpetueze supremația maestrului. Din această confrerie am făcut parte și eu, recunosc, cu precădere în prima fază a succesului lui Peda, cînd observam, ca și alți confrăți, că el este, tocmai din pricina atitudinii sale expuse, ținta unor atacuri abjecte. Pe acest fundament s-a extins încet-încet pornirea spre supraîncălzire și hagiografie, care apoi n-a mai tolerat alte păreri. Am părăsit tranșea de luptă cînd o serie de manifestări ale prozatorului marcau înfatuarea și despotismul său, precum și avensiunea sa față de discuția liberă. Lucrurile nu sînt simple, deoarece și în ultimii ani de viață, el a continuat să îndeplinească un rol pozitiv, ca director de editură, încurajînd talente tinere, ferindu-le, cu prestigiul său, de tot felul de represalii, iar cărțile sale, în pofida amestecului de autentic și artificial, nu cad sub o anume cotă.

Nu este locul nimerit aici pentru a supune unui examen obiectiv întreaga creație a prozatorului. Voi releva totuși anumite aspecte legate de o singură scriere a sa.

Conceptînd romanul *Delirul*, Marin Peda și-a impus o probă de virtuozitate: I) să umple un vacuum, trăind un subiect pînă atunci ocotit chiar de istoricii de profesie; intrarea României în luptă, meritele generalului Antonescu; II) să demonstreze că formulele lapidare, vig-nitoare (Conducătorul a fost un criminal de război, trădător de neam) sînt dez-mințite de evenimente; III) să arunce mînașă unor puternici rivali literari, ca Tolstoi, introducînd în rețeaua narativă personalități reale ale secolului (Hitler, Antonescu). Ceea ce surprinde însă în cazul unui autor, apreciat pînă atunci pentru scrupulozitatea sa, este faptul că el n-a utilizat surse de informare importante, că s-a mărginit să evoce superficial documente culese dintr-o singură tabără implicată în acțiune, că s-a îndepărtat senin și nepăsător de adevăr. Nu numai golurile, exagerările, atrofierele consternează aici, dar și unghiul subiectiv de interpretare care reduce pe tapet simptomul de exaltare detectat și la D.R. Popescu.

Există în *Delirul* un episod culminant: Intîlnirea dintre Hitler și Antonescu în ianuarie 1941, înainte de rebeliunea legionarilor. În acel moment, Fuhrerul Germaniei stăpînea aproape toată Europa și dicta de fapt jocul politic și în Balcani. Regele Carol al II-lea care încercase să amine deznodămîntul, mîzînd mereu pe aliați tradiționali din Vest, fusese nevoit să abdice. A venit la putere un general agreat de forțele Axei, înzestrat cu o voință de ordine și disciplină, capabil în clipele cele mai grele să se evidențieze în folosul țării printr-o înrîmă austeră de demnitate rece, bazată pe loialitate militară. Tocmai din aceste considerente, Hitler l-a preferat pe ostasul ferm și autoritar care putea să asigure stabilitatea frontului. În eventualitatea unui război (în secret se întocmeau planurile de invadare a Rusiei) și să furnizeze petrol și grîne, ba chiar și o parăcipare militară, respectabilă. Fuhrerul n-a mizat pe adevății înfocați ai nazismului, pe legionari, provocatori de haos și de excese dezagrabile. Ce i-a unit pe cei doi oameni de stat a fost o încredere reciprocă între aliați, și un raport de vasalitate, căci nimic nu se putea mișca atunci în Balcani fără înconștințarea lui Hitler. Fuhrerul era convins că generalul este un partener leal, cert, previzibil, pe care se poate conta, iar Antonescu îl admira pe cancelarul german fără a se coborî la umilnă, fiind sigur că destinul țării se va împlini în noua configurație mondială inaugurată de național-socialism.

Mergînd în audiență la Hitler, Antonescu nu urmărea să declanșeze o dispută, cum pare a sugera Peda, ci dorea, dimpotrivă, să alunge orice dubiu posibil spre a avea de partea sa pe Fuhrer, cît mai clar, în cazul unei încălțări cu legionarii. În *Delirul*, faptele atestate de mărturii și documente meticuloase clasificate (vezi Andreas Hillgruber: „Hitler, König Carol und Marshall Antonescu”) sînt strident răsturnate. Pentru Peda, întredvederea de la Berghof revela o înțeleasă între două voințe cu țeluri opuse, victoria revenind eroului care intruchipează vitejia și înțelepciunea autohtonă. Angajajul într-o polemică riscantă, în condiții ingrate de inferioritate (ca reprezentant al unei națiuni mici, nerăzboinică), Antonescu învinge totuși pe orgoliosul său adversar. O repetare, în narațiunea realistă din veacul XX, a dialogului crucial dintre Mircea și Balazid. Sintem brusc transportați în lumea basmului sau a baladei cu antiteze extreme: de o parte luptătorul cinstit și curajos, de cealaltă parte zmeul crud și sinistru. Binele absolut deside Răul absolut! După coliziunea verbală ne sună parcă în urechi celebrele versuri: „Și abia pleacă bătrînul: ce mai ferămit, ce mai zburcium / Codul clocoți de zgomot și de arme și de buciom”. Numai că în realitate ceva nu corespunde relatării: n-a avut loc, de fapt, nici o înfruntare.

La o săptămînă de la întredvedere, odată cu înfringerea Gărzii de fier, Antonescu trimite la 26 ianuarie lui Hitler o telegramă concludentă (nemenționată, fi-reste, în roman): „Excelență, aceste cuvinte am socotit de datorita mea să le adresez ieri națiunii române: Imi fac o datorie de onoare să mărturisesc întregii națiuni că în aceste zile de zburcium sfîșietor am simțit în spatele meu umbra loială a marelui Fuhrer și onoarea Reichului german, care ne-a garantat frontierele. Nici o atingere a mîndriei românești, nici o aplecare a suveranității noastre, ci loiala înțelegere a unui mare aliat, față de care nu am decit regretul că elemente răcăcite ale neamului ne-au întunecat o clipă prestigiul unității noastre. De aceea, în ostaș întreg și în român curat, nu pot decit să spun națiunii noastre că trebuie să fie mîndră și sigură de alipirea ei la Axă și să certurător să simtă ca și mine, făgăduind că mine vom ști să facem din destinul nostru național ceea ce ne învață marele său exemplu, deschizînd un drum românesc în Europa nouă a viitorului. Înă-țîșîndu-vă aceste gînduri pe care se realizează toată acțiunea mea de todeauna, vă rog să primiți, Excelență, mărturia credincioasă a admirației mele. General

Antonescu”. Așadar nici un indiciu de controversă și de crîncenă ripostă. Scriitorul a construit o scenă artificială în-cordată spre a etala temerara sfidare a eroului său.

Ca și la D.R. Popescu, dovada superiorității e extrasă dintr-o comparație. Înainte de Antonescu sosise la Hitler un alt oaspete, obligat să se prosterneze pînă la dezonorare. „Numai că generalul nu era doctorul Hacha, nenorocitul președinte al republicii cehoslovace care, cu un an în urmă, în 15 martie 1939, de la Hitler nu se întorsese decit după ce sem-nase actul de deces al țării sale”. De ce a dezgropat Peda tocmai un episod petrecut cu multe luni mai devreme? Pentru a înlesni, probabil, exclamația cititorului: Cit de mărunți și neputincioși sînt exponenții altor popoare în contrast cu dirzenia generalului român! „Hacha, care era un om în amurgul vieții și nu mai avea mult de sperat de la ea, sau ar fi trebuit să nu mai aibă, fiindcă fusese pînă atunci, în țara lui, înainte de a ajunge președinte, membru respectat al Curții supreme, părăsi orice atitudine demnă și se umiliă atît de tare încît tuturor celor de față nu le venea să-și creadă urechilor...”. Cînd refuză să semneze actul, e supus maltratărilor. „Îl înghesuiseră, se luaseră după el în jurul mesei, cu stiloul în mînă. Bătrînul fugea, uitîndu-se cu groază înapoi la documentele de pe masă și la cei doi care nu-l slăbeau”. Acest preludeu al înjosirii pregătește prin antinomie momentul de împotrivire nobilă realizat de Conducător. „Generalul Antonescu nu fu însă dat pe mina celor doi. El ridică din primele clipe glasul și începu și el să strige la individul care se agita ca o paiată de la un ospaț la altul al imensei sălii a Cancelariei Reichului. Cei de față se uitau cu înfățișări scofilitice de atita scepticism la acest general roșcat, care, se vedea după înfățișarea lui, nu era mai puțin smîntit decit celălalt, cu deosebirea că cel din urmă ar fi putut da imediat un ordin și i-ar fi putut rezerva aceeași soartă ca nefericitului Hacha. Așa și credeau că o să se îndeplinească. Era însă acel militar care își lua chip de efigie un ins după care să fi fugit în jurul mesei și care, în cele din urmă, el și țara lui să corbe, dispărînd de pe suprafața Europei?”

Senzațională născocire: Antonescu răcnește la Hitler și acesta suportă pasiv muștrulul ca un elev speriat. Extrem de dezvoltat, autorul își îngăduie să completeze și să corecteze stenograme și rezumate de protocol, convins că imaginația lui creatoroare pune în lumină, mai bine decit exactitatea reproducerii, adevărurile de fond. Ce se întimplă mai departe? În timp ce generalul a cucerit un ascendent în discuție și explică răbdător mobilurile sale de acțiune, Hitler îl privește „într-un mutism total”. Aici intervine iar siguranța de invidiat a autorului care știe și ce gîndește Fuhrerul, fiindcă nimic nu scapă puterii sale de pătrundere. De altminteri întreaga acțiune este înregistrată mai degrabă din unghiul de vedere al gazdei. „Interpretul continua să traducă implacabil cuvintele dure ale acestui general cu voință extremă, gata să moară, dar să nu renunțe la convingerile sale, care erau expresii ale unor realități neîndoielnice de acolo din țara sa. Hotărît, gîndea marele tartor furios și stăpînit, asta nu era doctorul Hacha să alege. Goring și Ribbentrop după el în jurul mesei. „Curioasă interpretare fără echivoc a psihologiilor abisale: maril criminali sînt și în forul lor lăuntric, crede Peda, total nici și uzează neînterupt de logica demagogiei. E o simplificare mult prea naivă. Monstruosul derivă adesea tocmai din ipocrizie, din autojustificarea patetică afișată, din invocarea unei norme morale pînă la absurd. Nici Hitler nu face excepție, cunoaștem din numeroase memorii și mărturii că un anume tip de utopii și de reprezentări eticiste ornau confesiunile rezervate pentru intimi ale Fuhrerului. Pe Marin Peda, atras de poli radicali (Binele absolut în duel cu Răul absolut!), aceste relativizări mai mult îl incurcă.

(Continuare în pagina 8)

Nastasia MANIU

Drumul către Mund Eluez (fragmente)

Capitolul I : Inchisă între pereții de carne

1

INCHISĂ SINT ÎNTRE PEREȚII DE CARNE,
între care stau și mă rog, și mă zbat,
și n-ncerc să-nțeleg,
deși atât de puțin străvezii plămăditu-l-ai, Doamne,
încit trece mai multă lumină prin frunzele acestor copaci
decit prin văzul fiului Tău,
nu Cel pe care odată trimisu-L-ai să se întoarcă,
ci noi, cei rămași, cei de fiecare zi,
piinea aceasta îndoită cu sudoarea frunții,
vinul acesta îndoit cu apă,
gîndul acesta ce vrea să Te-ncapă.

2

CIND NU TE CAUTAM, oarbă eram.
Acum, cînd Te caut, văzul îmi este risipit peste tot,
ca aurul în noroaiile stelelor.
Dar mai singură sint, Doamne, și mai nevăzătoare,
deși toate par a le vedea în rădăcina din care porced :
răul și binele împreunate în blestematul adufter,
gîndul malefic, înainte de-a se naște în cuvîntul perfid
al semenului
mai întii în mîntea mea se zbate în chinurile facerii,
iar vorbele lui, ale fratelui meu rătăcit,
mai întii în mîntea mea se aud,
ca un tunet îndepărtat ce prevestește furtuna.
Atunci pe dig singură stau și mă rog ploilor Tale,
și nopții, și stelelor, și gîndului Tău veșnic germinator,
și seminției nepieritoare.

3

DAR CUM SĂ STAU ÎN PİNTECUL VORBELOR MELE,
ca șarpele ploii încolăcit în norul
alunecînd peste virfurile verzi ale verii ?
Cum să stau suspendată-n văzduh,
cînd rădăcinile mele toate-s în umă ?
Ori poate în Tine infigte sint toate
și eu, în curgerea mea către lucruri, nu le mai văd ?
Sau poate eu nu-s decit ochiul cu ceață
din virful degetelor Tale
pipăind cu băgare de seamă pulsul materiei ?
Ori poate nu-s decit acest strigăt
izvorit din simțul tactil al epidermei
înelînd universul ?
Căci totul nu este decit trupul Tău ce se cunoaște pe Sine.

4

ȘI CUM SĂ TE AFLU, cînd Tu
mai noros ești decit inchipuirea singurătății mele,
mai subtil și mai adînc înrădăcinat în legile firii
decit este tăcerea în somnul pietrei ascunsă ?
Și cum să mă aflu în noianul acesta de întrebări și de
spaime,
adînc scufundate în noaptea începuturilor mele
și doar în sfîrșiturile succesive străfulgerate o clipă ?
Cum să Te aflu, cînd Tu
ești miezul ascuns al celei din urmă întrebări,
cînd Tu însuși chipul spaimei iliei,
ca să mă derutezi ?

5

DAR NU E OARE ÎN LEGILE TALE DE CEASORNIC
înscrișă-n cosmos și rotirea mea,
ciclicele mele morți și invieri ?
Nu e-nscris în miine lanțul
nesfîrșit de „azi” și de „ieri”,
cu toate prefacerile văzute și nevăzute ?
Nu mi-ai implantat pină și-n creier
un ceasornic și un programator
cu tot ce trebuie să fac și să gîndesc,
cu tot ce trebuie să simt și să sufăr ?
Oare nu pină și nevoia de Tine
e înscrisă acolo ca o amintire
a rupeții mele de matcă ?

6

ÎNTREBĂRILE MELE sint ele mai mult
decit zvicnetul plantei crescînd din pămînt ?
Și ruga mea către Tine
nu este oare ruga către nimic ?
Nu e mai bine să fii copacul din fața ferestrei,
îvelit în norul de frunze ca pruncul în visele surizătoare,
fără de spaimă în fiecare iarnă murînd,
cu bucurie în fiecare primăvară născînd ?
Nu e mai înțelept copacul din fața ferestrei
decit cel mai profund gînd al meu răsărînd
din întunericul spaimei ?

7

DAR LASĂ-MĂ SĂ MĂ ODIHNESC AICI, pe fila
aceasta albă,
înainte de-a se înnegri de gînduri și de îndoieli,
înainte de-a se înnegri de spaimă.
Lasă-mă să strălucesc de roua amintirilor inițiale,
să mă aburesc de sentimentul Tău matern,
pentru că Tu, Mund Eluez, ai fost mai întii mamă
și ai purtat cosmosul în pîntecul Tău
nouă luni închiate,
nouă ere s-au rotit în creierul Tău
galaxiile ce urmau să se nască
strălucitoare și pline de roua începutului.
Lasă-mă să mă odihnesc la umbra acestor amintiri inițiale,
ca în poala ocrotitoare a mamei.

Capitolul VI : Căutîndu-Te, mă caut

1

CUM SĂ MĂ INDEPARTEZ, DOAMNE, de acest chip în care
împregnată e mîzga nopților
acoperînd lumea cu toate-ale ei ?
Diminețile doar pe pămînt călcînd desculțe pe cioburi,
strîvind gîndurile murdare ce ies la suprafață
amestecate cu spaimă
sau doar placide lumini de neon
peste o sonată de Beethoven
Ci cum m-aș putea instrăina de mine
și astfel de lume ?
Suferința pe care zilnic mi-o dai în paharul respins de Tine
e mai tulburătoare decit singele morților
amestecat cu pămînt.
Ochiul Tău limpede, clarvăzătorul,
frumosul Tău ochi de neon
stă înfipt în văzduh ca un cutit luminos.
Și doar marea retrasă în imaginația nopții
îmi spală trupul de singurătate.
De toate acestea, deci, cum m-aș putea îndepărta,
de mine astfel instrăinîndu-mă,
și fără de mine în fața Ta cum aș putea sosi ?

2

ȘI ZISE INGERUL MEU :
Să nu-ți fie rușine de ființa ta,
de neasemănarea ta cu ei.
Oricum nu te vor putea vedea.

Ca o corabie străbătînd prin văzduh,
cărînd în pîntecul ei necunoscutul
cel fără chip.

Doar noaptea poți auzi învălmășeala sufletelor
de milioane de ani adunate în tine,
în creierul tău uriaș.

Ca o corabie vislînd prin apele văzduhului.

3

SEARĂ DE SEARĂ stau pe stîncă din cer
și văd cum urcă spre Tine sufletul lumii zdrențuit
sufletul lumii crescut din suferință,
miasma pivnițelor fără de sfîrșit.

Nu credeam că poate fi atât de amară
durerea ce naște din putregaiuri,
mici că acestea îți fac o plăcere
mult mai adîncă decit mireasma din raiuri.

Cum să mă apăr de mine prin Tine,
cum să mă lepăd de propria-mi ființă,
cum să-nțeleg că este cu puțință
să fii în a nu fi în sine.

Doamne, apără-mă, Doamne, de mine !

4

CUM DUREREA NU ARE CULOARE
și doar gîndurile mele rotindu-se-n stol
peste virfurile brațelor,
peste verdea lor privire verticală
par fumurii,
eu nici nu mă mai văd între ele.

Mări de abur, frunte de abur, trup de abur adiacent
unei idei mai înalte.

Să fii eu aceasta dintru început
sub acoperișul de sticlă al lumii,
neclintit ?

Poate că Tu însuși nu ești decit
imaginea mea despre mine
în infinit.

Căutîndu-Te,
oare chiar m-am găsit ?

5

NU TE POT IMAGINA, DOAMNE,
pentru că Tu nu încapi între pereții imaginației mele
cu toată turma Ta infinită de stele văzute și nevăzute
și de sori gînditori.
Și nu pot să Te simt ori presimt,
deoarece eu nu sint nici măcar o terminație nervoasă
a degetului Tău mic,
nici măcar învelișul ultimei Tale celule,
nici măcar tresărîrea periferiei Tale,
intrucît Tu Celfărălîmite nu ai periferie.
Și totuși uneori mi se pare că Te conțin,
că nesfîrșirea Ta este inclusă limitei mele,
ca într-o algebră pe dos, în care
o mulțime mai mică include
o mulțime mai mare.

6

ȘI AȘA TRECÎND dintr-un poem în altul,
dintr-o idee în altă idee,
dintr-o iluzie mai mică în alta mai mare,
mă trezesc strigîndu-Te în gura mare
și, căutîndu-Te, mă caut fără încetare,
fără să dau de margini vreodată,
fără măcar să-mi pot imagina
că lumile noastre sint paralele
și din lumea mea nu se vede-n lumea Ta,
deși, citeodată, privindu-mă, mi se pare
că zăresc în adîncul structurii mele
urmele degetelor Tale primordiale.

7

ȘI IAR ZISE INGERUL MEU :
Tu să taci, îndoie-te în tine, înlăuntru tău,
sapă fîntină adîncă, sapă galerii,
pină vei da peste metalul cel pur,
pină vei ști,
în sfîrșit, încotro să te-ndrepti.
Tu să nu scîncești, tu să stai
în genunchi pe boabe de argint.
Tu să ascuți gîndurile cele ascunse ale fratelui,
cuvintele lui frumoase ce mint.
Tu să stai în genunchi pe boabe de argint.
Poate și-or înflori oasele, poate
vei auzi sub timpla semenului
gîndurile frumoase însingurate.
Tu să stai în genunchi pe boabe de argint,
pină și-or crește aripi sub frunte, pină
va încăpea într-o singură clipă o săptămînă.
Tu să ucizi cuvintele care te mint.

Libertatea de a trage cu pușca

Dragă prietene Norman Manea,

DE CITE ori „traversez o dezluzie” am senzația exaltantă că pipăi cu degetele adevărul, ca și cum ar fi un obiect real pe care în orbirea mea de pină atunci nu-l văzusem. Și imi zic: „Aș fi continuat în mod stupid să trăiesc cu iluzia că...”. Am dobândit cu efort deprinderea de a rămâne impasibil și calm la șocurile evenimentelor ce se petrec în jurul meu dintr-un instinct de protecție, dar și după ce am citit în Marc Aureliu o frază pe care o repet ca pe o rugăciune: „Ar fi straniu și ridicol să te mai minunezi de tot ce ți se întâmplă în viață”.

Uneori am impresia că românii — din țară sau străinătate — care știu să țină în mină un condei și au acces la o publicație, au primit imediat și permisul de portarm. Fiecare scriitor, gramătic sau greșier al timpurilor noi ține la briu un Colt sau un Browning și trage fără somație. La primul cuvânt, frază sau mișcare se trage direct în cap sau în inimă. În lipsa muniției de război sint folosite cuvintele, știindu-se foarte bine că și cuvintele pot răni și ucide la fel de eficace precum gloanțele adevărate.

După ce am citit articolul **Retrospective**, din **România literară** nr. 39, am avut senzația că aud în spatele meu rafala unor gloanțe pornite din țeava unui Colt automat. Îți mulțumesc N. Manea pentru acest articol. Mi-ai dat posibilitatea să cunosc părerea pe care o ai despre mine. Am aflat astfel că un vechi prieten mă consideră acum: „un laș”, amator de „scenete jalnice”, că „am cooperat cu puterea” ducând „tratare cordiale” și chiar să mă compătăimesc spunând: „că doar nu pentru asta, se pare, s-a întors, săracul”.

Chiar dacă nimic nu mă mai surprinde, trebuie să recunosc că aprecierile tale m-au contrariat (și folosesc cuvântul) pentru că veneau de la un prieten apropiat care întotdeauna „a încercat să despărta binele de rău, adevărul de minciună” și pe care l-am considerat mereu în „tabăra binelui”. Bănuiesc că ai meditat îndelung înainte de a redacta articolul, știu că nu reacționezi la „primul îndemn. M-am întrebat ce te-a determinat să scrii aceste pagini și de nu mi-ai trimis o scrisoare, așa cum făceați înainte? Mi-am spus imediat: înseamnă că, am greșit dacă Niki „și-a permis luxul unei astfel de imprudențe”, cum scrii în articol. Poate te-ai simțit nedreptățit că nu am vorbit despre faptul că ai citit manuscrisul romanului **Al doilea mesager**, că mi-ai împărtășit părerea cu subtilitate și profunzime, că ne întâlneam deseori deoarece locuim în apropiere, vorbeam și ne sfătuiam. Da! Ai dreptate! Am comis o eroare! Recunosc! Dar tot tu ai spus că: „era greu de rezumat într-o pagină de revistă” tot ce s-a petrecut din 1982, când am predat romanul la Cartea Românească și pînă în 1985, când a fost publicat. Bănuiesc că mai este o explicație, „de gradul doi”, care te-a îndemnat să scrii articolul și am simțit-o din paragraful următor: „dorința de a-mi povesti suferința cu acel amestec de revindicare și auto-compasiune care să înalțe, treptat, tonul, poate și subiectul, la mărșălașii unui roț în care s-a imaginat pînă la automatizare”.

Poate ți-ai zis: Vrea să facă pe eroul? Să-l administrez o lecție!... Chiar atât de puțin m-ai cunoscut, Norman Manea? Mă știai amator de eroisme leftine? ...

Și eu sint desmanat „inexactității”, al omisiunilor fine, al rețușului neașteptat și naiv” și de aceea îți propun să reluăm pe scurt câteva detalii pe care tu crezi că nu le-am redat obiectiv. Să ne oprim asupra sedințelor care au avut loc la Uniunea Scriitorilor. La prima reuniune a Conducerei operative (la care nu ai participat) am explicat că am scris romanul **Al doilea mesager** pentru cititorii din țară, am încercat timp de doi ani să-l public la două edituri, am refuzat să fac modificările propuse de cenzură și edituri și, aflându-mă la Paris, am rescris acolo cartea predând-o la o editură. În felul acesta îi feream (și mă feream) de orice responsabilitate pe cei care m-au ajutat să treacă manuscrisul peste graniță și pe cei de la Paris care m-au sprijinit în publicarea lui. Domokos Geza mi-a cerut să-mi dau demisia din funcția de Secretar al secției de proză. Am refuzat spunind clar că nu mă simțeam vinovat cu nimic, nu-mi asumam nici o răspundere, eram îndreptățit să procedez așa cu rodul muncii mele după ce încercasem să public romanul în țară, dar (atenție) dacă Biroul secției de proză, care m-a ales secretar, îmi retrace mandatul, atunci o să fiu nevoit să renunț la funcție. Așa se explică faptul că a mai fost nevoie de o doua sedință. Dacă aș fi fost tentat să accept atât de repede tirgul cu liguitorii, să „cooperez” cu puterea într-o „cumințenie oarecare și deplorabilă”, cum afirmi tu, aș fi putut să-mi dau demisia pe loc și să termin mai repede, pentru că și mie „mi se făcuse lehamite” și doream să fiu liniștit. Din acest motiv, cei care au primit ordinul, au fost nevoiți să convoace de urgență sedința Biroului secției de proză, sedință la care ai participat. Tu

afirmi însă: „Inuți să-mi adaug că a-a fost vorba de un ordin, cum se exprimă, stupefiat, colegul B. Nedelcovici”. Crezi oare că ce s-a întâmplat atunci și tot ce ai făcut tu, eu și ceilalți, începând cu Dumitru Radu Popescu și terminând cu C. Toiu, nu era determinat de un ordin primit de la Partid? Și mai crezi că în spatele Partidului nu se afla Securitatea? Speram că îți este clar! Atunci de ce a fost prezent la sedința tovarășul Croitoru de la Municipiul de partid? Pentru a „raporta mai sus” că ordinul a fost îndeplinit.

Am avut o convorbire cu tine (pe care ai consemnat-o în **Jurnal**) în care ți-am spus: „s-au purtat colegial și mi-au sugerat că e cea mai bună soluție de prevenire a altor măsuri”. Da! Exact! Dar asta nu înseamnă și acordul meu, ci poate doar înțelegerea unei situații aproape fără leșire. Discuția pe care ai purtat-o cu Dumitru Radu Popescu înainte de sedință nu avea alt scop decât să-ți ceară consimțământul, să evite orice surpriză din partea ta (procedeu era clasic, sedințele se pregăteau minuțios înainte) și să-ți liniștească conștiința. De ce ți-a fost mai ușor să accepti acest alibi, decît să te revolți împotriva complotului care se punea la cale în absența mea? Tu ai putea să-mi răspunzi: pentru că aveai acordul tău! Foarte bine! Dar trecind peste acordul meu (care știai că era un acord pe care l-aș fi dat forțat de împrejurări, așa cum spui în articol), de ce nu ai protestat împotriva acestei nedreptăți, cum a făcut Dan Deșliu într-o sedință a Consiliului Uniunii? Nu te-am întrebat și nu ți-am reproșat nici atunci și nici după, știam că am început singur și o să rămân singur și nu-mi plăcea să cer ceea ce altul nu se gîndea să-mi ofere: sprijinul lui. Citeva cuvinte ar fi fost suficiente: „Sint alături de tine, bătrîne! Ce dracu să facem și cum să ne împotrivim!” Nu le-ai rostit, chiar dacă poate le-ai gîndit.

MI FACI proces de intenție, că l-am omis pe Ștefan Bănuțescu de pe lista celor care au fost absenți la sedința de Birou, deoarece n-aș fi vrut ca „nenumăratele sale să poată fi racordate la nenumăratele politice ale autorităților”. Știu că trăim într-un „secol al suspiciunii”, dar, tu, prietenul meu, de ce nu ai presupus că l-am uitat, așa cum și tu ai uitat să scrii în articol că ai acceptat să tai numele meu dintr-o cronică scrisă despre o carte a mea? Mi se pare firească uitarea, pentru tine e mai firească bănuiala că am ascuns cu premeditare ceva...

Dar să mergem mai departe cu lămurirea „inexactităților” și a omisiunilor fine”. Îmi reproșezi că „fac pe naivul” atunci când afirm că n-am știut de ce C. Toiu (după ce și-a ținut discursul despre clubul vinătorilor de crocodili) l-a mulțumit lui Dumitru Radu Popescu. E bine, dragă prietene, abia acum înțeleg datarea ție. Nici o clipă nu m-am simțit complice cu ei, așa cum crezi tu. Vreau să fiu foarte clar: Pentru mine tot timpul ei au fost ei, iar eu eram de cealaltă parte a barierei care ne despărțea, poate alături de tine, pentru simplul fapt că ei erau agresorii, cei care print-o complicitate, directă sau indirectă, nu-mi îngăduiseră să public o carte, singura mea rațiune de a fi.

Acum ne apropiem de „momentul adevărului”, cum se spunea în teatromatice, moartea taurului, a adversarului.

Am expus situația repetind argumentele pe care le-am prezentat la sedința anterioară a Conducerei operative. În timp ce vorbeam pe tine te-a apucat lehamitea pentru „jalnică scenetă” care te dezgusta; „cel care abia se întorsese de la Paris coopera” cu puterea și nu era pe măsura așteptărilor, ar fi trebuit să-mi permit mai mult fortindu-ne pe toți să ne permitem mai mult”. Nu-mi amintesc să-mi fi exprimat regretul pentru cele săvîrșite. Nu-mi asumasem o răspundere nici în cealaltă sedință în articolul tău prezintă că am rostit de trei ori cuvîntul „regret”. O dată când am expus situația (coloana 6, pag. 4), apoi după ce am terminat de vorbit (col. 4, pag. 2) și ultima dată când m-a întrebat tovarășul Croitoru (col. 6, pag. 3). De trei ori! Nu ți se pare exagerat? Și tot ce este exagerat pierde creditul unui adevăr și nu mai convinge pe nimeni.

Dar să ne oprim puțin asupra acestui moment. Acum, după trecerea a șase ani, scena mi se pare tipică pînă la banalitate pentru linșajul public care se săvîrșea în sedințele inspirate din procesele staliniste și aplicate cu devotament și fidelitate de responsabili politici din România. De o parte acuzatorul, tovarășul Croitoru, de cealaltă parte acuzatul care trebuia să-și asume public răspunderea, regretul și umilința, iar în sală spectorii (printre ei se afla și prietenul meu, N. Manea) care trebuiau să dea girul dreptei judecăți și condamnării, să le fie totodată o lecție pentru viitor: dacă vor comite fapte asemănătoare vor suporta aceleași consecințe. Deci, nu cei care încercasem să mă lapideze erau vinovați, ci

eu care nu eram pe măsura eroismului și măreției pe care o așteptai. Interesant raționament! Specific pentru cei care au trăit într-o colonie penitenciară și cei care și-au spus mereu: Lasă-l să riște el! Dacă nu reușește e treaba lui! Dacă izbutește „ne permitem și noi mai mult”, cum afirmă prietenul meu de la New York, N. Manea.

DECI, nu era suficient că timp de trei ani rezistasem presiunilor morale exercitate de editorii și cenzorii care îmi cereau să-mi mutilez manuscrisul (timp în care N. Manea își publica romanul **Plicul Negru**: „respins de cenzură și refăcut și iar respins și iar refăcut”), că am riscat să-l trimit la Paris fără nici o garanție că va interesa vreă editură să-l publice, că n-am rămas la Paris alături de o femeie pe care o iubeam și m-am întors în țară știind ce consecințe voi suporta... Nu! Nimic din toate acestea nu erau suficiente pentru „a-i forța pe toți să ne oermitem mai mult”, cum îmi cerea N. Manea. După ce împinsesem lucrurile pînă la această limită, mai era totuși nevoie de încă ceva pentru a declanșa solidaritatea scriitoricească! Ce? ... Cînd nu vrei să intri în foc și rănil pe margine găsești mereu că lipsește ceva, sau... „nu e momentul!” Dar spontaneitatea morală? Dar ideea alterității? Dar reflexul etic ce te face ca, dincolo de orice raționament sau calcul, să te ridici de pe scaun și să strigi: „Opriti-vă, oameni buni!” „Penser-ă-l'autre avant de penser à soi”, cum spunea filozoful E. Levinas, sau „non-indifferent à l'autre” și chiar responsabilitatea pentru ceilalți, adică: „Je suis moi dans la seule mesure où je suis responsable de l'autre”. Sint convins că N. Manea, care a citit multe cărți, își aminteste de o frază a lui Dostoevski: „Noi toți sintem vinovați de tot și tot înaintea tuturor și eu mai mult decît ceilalți”.

Dar să urmărim mai departe corida, mina toreadorului și vîrful sabiei care se îndreaptă spre acel unic și sensibil loc dintre omoplați. Dacă sabia îl va străbate va aduce moartea taurului, a vrăjmașului.

Am făcut, de altfel, o unică și ultimă încercare, spune N. Manea. În momentul cînd s-a trecut la vot, am cerut ca B. Nedelcovici să voteze primul. Voiam, încă o dată, confirmarea acordului cordial, sau ruperea pactului, răsturnarea situației, leșirea din mascaradă”. Dacă aș nega amănuntul aș putea fi considerat nesincer, prefer să pretin argumentul adus de prietenul meu și dintr-o fascinație pur intelectuală pentru a decodifica faptele și sensul lor mai profund. Deci, pe tot parcursul sedinței-proces, N. Manea a făcut înșușit, sau neliniștit, îngreșorat de scenetă. Singura dată cînd a luat cuvîntul a fost atunci cînd a avut nevoie de încă o probă, de încă un alibi, pentru liniștea și pacea conștiinței lui pentru toate zilele și nopțile care vor urma de atunci și pînă azi. În deplină libertate de a trage cu pușca, prietenul meu mi-a întins un Colt înarmat și mi-a făcut semn să-mi trag un glonț în cap, apoi și-a zis: „Acum sint liniștit! N-ai avut măreția pe care o așteptam”.

Minunat „raisonnement”! Constatant! Vrînd să-mi demonstreze lasitatea și mascarada pe care am jucat-o, N. Manea cade în propria capcană. Cum se numește comportamentul celui care în loc să-ți dea o mină de ajutor te împinge cu luciditate și premeditare în groapă? Și după aceea te privește de pe marginea gropii și îți spune zîmbind: „Eroism am așteptat de la eroul venit de la Paris! Da! Las”. Ati citit bine: las. Prietenul meu, ajunge chiar să mă compătăimesc: „că doar nu pentru asta, se pare, s-a întors, săracul”. Oare acel cuvînt pe care tot îl ocolești din prudentă și decentă, nu este cumva: cinism?!

Pe sabia toreadorului zăresc — abia acum, după șase ani, cu tristețe și regret — zăresc, alături de mina toreadorului, degetele complice ale camaradului de suferință: N. Manea.

N-am așteptat nimic de la tine, prietene, nici de la ceilalți și de aceea nu ți-am (nu le-am) reproșat nimic și am rămas mai departe în aceleași relații amicale.

Aș fi vrut să aflu din paginile articolului — acum, după trecerea timpului —, dacă prietenul meu, Norman Manea, a avut o dată, o singură dată, un gest, un cuvînt, o manifestare deschisă a protestului sau a revoltei împotriva tuturor umilințelor pe care le-a trăit în sistemul concentraționar din țară. Cînd și cum a jucat el totul pe o carte? Care a fost strigătul lui? Dacă l-a avut și eu nu-l știu, cu atît mai bine pentru el și conștiința lui. Dacă nu l-a avut (il înțeleg foarte bine în condițiile de atunci), de ce a încercat să denigreze încercarea mea — izbutită sau mai puțin izbutită? Cum să-mi explic fenomenul destul de frecvent poziția celui care stă în umbră și nu se expune niciodată, dar se împerejază apoi în judecătorul senin și imparțial al unor împrejurări în care el nu a riscat nimic? Din ce straturi profunde se naște în noi nevoia ascunsă sf demolașă (distrugere și autodistrugere) de a deprecia și batjocori tot ce încearcă să facă cel de lingă tine?!

Seara pe care am petrecut-o împreună cu tine, soția ta Celia, Mihai Botez, Mariana Celac și Eugen Simion nu s-a întâmplat atunci, „cînd mi-am sărbătorit în apartamentul din Apolodor aniversarea a 50 de ani”, ci în alt an (uneori și ție îți joacă memoria cite o festă, chiar dacă ai un **Jurnal**, dar nu te suspectez de fetușuri neașteptate și naive), pentru simplul fapt că în 1985, cînd s-a împlinit poată tărășenia, nu puteam să împlinesc 50 de ani, eu fiind născut în 1936.

Sint de acord să „ne despărțim de trecut zîmbind (cine nu-și păstrează umorul nu are acces la autenticitate și adevăr), dar trebuie să recunosc că zîmbetul meu este plin de amarăciune. Nu cumva în „luxul” acestui schimb de idei și retrospective cîștigăm ceva foarte important, claritatea relațiilor interumane, dar pierdem ceva la fel de important: prietenia. Nu vreau să le dau satisfacție celor care ne-au transmis ordinul de a ne război între noi, iar acum, tot datorită consecințelor perverse de atunci, să pierdem... „frăția de ideal”, cum era numită relația dintre Don Carlos și Marchizul de Posada. Aș dori ca aceste „scrisori deschise” să nu fie considerate de cei din țară și străinătate ca un motiv de discordie și dezbinare, ci doar un prilej de elucidare de sine în raportul cu ceilalți, o eliberare (katharsis) a spiritului și a cugetului de toate întunecimile, refuzările, complexele, tăcerile și chinurile pe care le-am trăit pînă acum și care ne va oferi în viitor șansa unei reale și adevărate solidarități. Aceasta a fost singura rațiune care m-a determinat să puresc la scrierea prezentului articol.

După analiza critică din **The New Republic** pe care N. Manea l-a făcut-o lui **Mircea Eliade** (apartenența la mișcarea legionară) și după **Retrospectiva** „spinoasă și pătimasă” ce mi-a adresat-o în **România literară**, aștept cu mult interes articolele în care o să se ocupe și de „torționarii spiritului” — o cauză mai bună și pe măsura condeiului pe care îl are. De ce: oare l-au împiedicat să-și publice romanul **Plicul Negru** așa cum a fost conceput, sau de criticile iniste care l-au fost adresate în paginile **Săptămînei** condusă în acea perioadă de Eugen Barbu.

Faptul că N. Manea îmi trimite la Paris câteva pagini scrise la New York și publicate în revista **România literară** (cum vorbeam cu prietenul **Mircea Iorgulescu**), înseamnă că — în plină libertate de a trage cu pușca — reușim să ne descoperim reciproc și să sounem: „eu-sint-ceilalți”. Acesta ar putea fi, într-adevăr, un motiv real de sinceră bucurie care ne-ar îndemna să zîmbim. Și chiar să ridem... De ce nu?

Bujor Nedelcovici

Paris, octombrie 1991

Vizavi de, — fir-ar să fie!

FEMEIA tinăra cu trei copii mici, care doarme într-un colț la spital, să fie lângă bărbatul ei, 35 de ani, bolnav de moarte. Eroismul ei mizer, absolut, mai patetic decât al Ioanei d'Arc care nu suferea decât pentru Franța. Cauza Franței o fanatiza pe fecioara din Orleans maltrată de emprismul englez, iar un fanatic nu mai percepe suferința în felul în care o suportă omul de rând. Un scop înalt anesteziază durerea. O face să fie mai ușor răbdată... Pe cind acest bolnav incurabil, acest tinăr umil, fără nici un orizont, altul decât al vieții imposibile de atâtea griji și care nu-l lasă să-și ridice fruntea spre a privi omenirea existentă, și din cauza căruia, nevasta sa, atât de devotată, suferă, nefructuos marea sentimentului ei... Căci marea cauza pentru care suferi te face să înduri mai lesne și să-ți explici, superior, drama...

PRIETENUL meu din copilărie, doctor într-un sat de pe lângă Buzău, pretinde că ori de câte ori se întoarce cu mașina de la București, după treburi, vede regulat la ieșirea din Giubov, noaptea, cam în același loc, în dreptul unei fântini, pe Dracu. E un pozitivist, un om de știință (amicul meu) și tocmai lui să-i apară înaintea Satana. Culmea e că atunci cind îl văd — afirmă acest medic de țară bătrîn și cu experiență — el stă în aceeași poziție, gînditor, gîrbovit, parcă ar medita ca ălalții la împărțirea pămîntului. Cică ar fi înalt ca

de vreo doi metri, spinarea ar avea-o sură, sbrilită ca o blană de lup și cind cotese cu mașina, — că e acolo după fîntină un cot, — farurile îl bat drept în față și ochii îi scintilează deodată ca la pisici. Se închină la volan și accelerează.

Dacă treceți pe-acolo, verificați. La bătrînețe știința se usucă asemeni unui fruct a cărui carne putrezește, rămînind doar mistica piină de fior a semințelor...

PATRIA, spunea un alt bătrîn spre optzeci de ani... patria mea sunt doi trei prieteni plus cățelul, pe care-l chema Gheorghită, un pechin ne răpugios care lătra la televizor numai la Cronica Parlamentului...

TIPII inferiori care se silesc să intre în societatea tipilor superiori printr-un exces de informație, prin indiscreții, birfe simpatice și clevelele amuzante, crezînd că astfel restabilesc diferența socială, etică, intelectuală ce-i desparte de ceilalți, care îi ascultă atenți, dar cu o repulsiune amabilă.

Ce e mediocru nu-l adevărat, printre altele. Sau, și mediocrii pot rosti adevăruri, însă acestea nu le aparțin.

Drama unui prost, căruia altă șansă nu-l rămîne decât să fie loial (observația unui cînie)...

CARAGIALE a prins toate pecelile de limbaj din epocă. Enumerație, comportativă etc. etc. Revindecări

nu intrase încă în uzul limbii, căci altfel Brînzovenescu sau Farfuridi l-ar fi aruncat imediat în vilboarea disputelor, ca acel domn deputat cu vocabularul dogit, care de trei ori în parlament a zis revindecări cu toată credința; de la a vindeca, nu? bată-te norocul să te bată, domnule prezident! Că avem și noi revindecările noastre pe care le cerem... Că ne revindecăm și noi de la etc. etc.

Dacă vom mai avea un Caragiale, materie primă este. Ce să mai zicem de „achizițiile antichității”, adică ce știm noi de la Socrate, Platon și Aristotel — la care se referea același personaj. Pentru orice perlă sau agramatism, — să li se retragă imunitatea măcar o lună.

NU ȘTIM exact cînd a intrat în vocabularul curent acest vizavi de care suferă azi o țară întreagă. Rar în România de azi un cetățean care să mai zică față de. Nu știu dacă și țărani, — dar s-ar putea într-o zi, la piață, să-i auzi: vizavi de prețurii dă ieri nu mai e domle cazuu... Cred că fostul prim-ministru, frunțuit pe bune, și om de carte cum este, a zis-o prima dată, și asta, se știe, se ia ca rila. Mai ales de tipul suferind de complexul inferiorității culturale, gata să-și imite șefii. Cred că dacă, în parlament, un reprezentant ar îndrăzni într-o zi să zică eu am față de această problemă următoarea părere, toți ar tresări ca la apariția unui intrus...

Am pentru noul prim-ministru, fără a-l cunoaște, o simpatie sigură, din cauza fizionomiei sale serioase, a vorbirii cumpătate, plus ochii intucioși în care se citește, în fine, așa cum este, Reforma, — asta e, adică

țineți-vă bine, nu vă jupei, dar, să știți, doare! De aceea am fost socaj cind l-am auzit și pe domnia sa utilizînd salonard sintagma de pe urma antecesorului. Domnule premier, distanțați-vă de acest tic; pe urmă vine și restul... În orice caz, față de orice guvernare, la început, numai de bine.

Pe vremuri — ca să nu părem prea gravi, circula o glumă. E vorba de epigrama pe care Păstorel o adresase unei romaniere pitorești din epocă. „doamna Papadat Karnabat Bengescu”, o femeie grenadir, monumentală, autoarea romanului Sexul de visavis, care azi mă miră că nu se reeditează în tiraje de masă. Păstorel reacționase pe loc, lansînd catrenul care făcu fulgerător inconjurul cafenelelor: „Sexul Doamnei Karnabat / Peste drum azi s-a mutat / Și se vinde separat / Fără Doamna Karnabat”...

Nu avem față de vizavi nici o pornire dictată de vreo manie, acreeală lingvistică. E o chestiune de dozaj. Oricum, distincți deputați, nu-i vorba decât de o biată revindecare, — dar vindeca-ne-vom noi vreodată!...

GATA să uit de Zăroni. Pe Calea Victoriei, el îl întreabă pe un trecător unde e trotuarul de vizavi și acela îi spune pîi ălalalt, și i-l arată, și Zăroni care zice am fost acolo și cineva mi-a zis că ar fi dincoace, apîi că tune-i dracu!... It's a long way to... Vreau să spun, ce cale, ce drum lung, totuși, de la legendarul Zăroni pînă la poliglotul profesor de politică a fluidelor...

Constantin Toiu

MUZEUL NAȚIONAL de Artă e o instituție tot atât de importantă ca și Parlamentul. E una din instituțiile de reprezentare majore. Cînd Muzeul Național e închis, România e lipsită de o recomandare fundamentală. Această situație e cu atât mai stresantă, cu cit țara noastră are suma de valori prin care poate face din muzeul bucureștean un reper spiritual de rang european. Prin tezaurul său artistic, România e țară europeană și încă una care așează criteriile de valoare. Umanitatea nu e prezentă; e numai trecut. Prezentul are un înțeles numai din perspectiva milenilor de acumulare. Ca să pricepem mai bine ce rol joacă Marele Muzeu să încercăm să ne imaginăm ce e Parisul fără Luvru, Madridul fără Prado, St. Petersburgul fără Ermitaj și New York-ul fără Metropolitan. Prestigiul marelui muzeu se răspîndește asupra orașului și a națiunii.

Dictatorii urăsc muzeele fiindcă ambasada acestora e înafara momentului și a practicilor politice curente. Sînt singurele arhive cu acces neîntrerupt și instrumentul de control al excesului ideologic. Capitala dispune de un Palat care onorează toate funcțiile unui muzeu important. Ceausescu a acaparat sistematic spațiile din Palat spre a-i timora sistematic pe intelectuali. Cînd puterea nu e în stare să clădească, strică. Tot ce a putut să pară logic în manifestările totalitarismului vizavi de cultură răspundea, în fapt, unei logici a dezbi-

Dați un leu pentru muzeu

nării și a inhibiției. Nu întimplător clădirea cea mai vandalizată a fost, în decembrie 1989, singura asupra căreia nici o mîntă întregă n-ar fi îngăduit: agresiunea. Intelectualitatea trebuia lovită acolo unde durerea-i adîncă și neizbăvită: în memorie.

Disprețul față de problemele restaurării Palatului, manifestat de noile guvernări, e o formă deghizată a urii comuniste față de cultura. Pentru că ei sînt primii ce denunță fraudă și delinquența intereselor naționale majore în cauza unor interese de grup și personale. Aici nu e vorba de fonduri, ci de o politică a reformelor. Reconstrucția rapidă a Muzeului Național e amănunțit instruită de dinții superbi la putere sînt ei însăși niște neînțeleși, niște oameni care, în orice Palat, nu văd decît funcția banală de locuință prezidențială.

În momentul actual al lucrurilor și cu banii de care dispune Muzeul, reînscădarea lui cu toate scelile și cu un personal profesional și-i acoperă exigențele e un fapt de documentat succes.

Cred că trebuie să deschidem o colecție în toată țara, așa cum s-a întimplat la edificarea Ateneului. Tot românul trebuie să dea un leu pentru Muzeu. E de așteptat ca împotriva acestei idei să se

ridice fel de fel de fuduli, e de înțeles că o astfel de inițiativă denunță incapacitatea funcționarilor din Ministerul culturii de a vedea mai departe de ziua salariului.

Propun, de aceea, direcției Muzeului o conferință de presă cu toate publicațiile din București și din țară, cu televiziunea și radioul pentru declansarea unei campanii de natură a infierbînta inimii și a împînii entuziasme. Nu sîntem într-astfel de săraci încît să ne îngăduim să lăsăm chestiunea patrimoniului la umorile unor miniștri. Nu sîntem astăzi de înfrînți încît să amînăm fără capăt lucrurile care fac sensul existenței. Copiii noștri își formează conștiința națională cu literele alfabetului latin, cu melodia deinită, cu imaginile din cărțile de școală, cu operele din muzeu.

În momentul de față, societățile comerciale pot fi determinate să-și facă publicitate trimițînd, într-un cont de interes general, sume care altfel ar merge la impozite. Legile favorizează donațiile și activitățile non-profit. Banii destinați sponsorizării unor festivaluri ale prostului gust pot intra foarte bine în marmora necesară restaurării Palatului. Trebuie să înțelegem că tablourile, mo-

bilierul, sculpturile, tapiseriile se deteriorează în depozite. Ele se conservă numai în climatul riguros controlat al expunerii. Un muzeograf are o pregătire care trebuie valorificată într-un optim de timp. Un specialist în restaurare, cînd nu lucrează, produce tot atîta pierdere cît o întreprindere. Cînd o selecție din fondul de pictură universală devine, în toate privințele, o afacere la Venetia și la Tokyo, ea trebuie să constituie o problemă economică și în țară. Nici un mare muzeu nu e, în realitate, subvenționat. Banii care se investesc în el sînt recuperați însuși în planul formației culturale și al modelării intelectului și al înfrîndului turale și al modelării intelectului. Cea mai rentabilă investiție a poporului român rămîne, pentru secole de acum înainte, Eminescu. Teatrul de Operă nu e o instituție întreținută, dacă radioul are beneficii din emisiunile realizate de artiștii Operei. Investiția într-un muzeu e tot atât de importantă cît și investiția în școlirea copiilor noștri.

Sînt absolut convins că o campanie atent pregătită și instrumentată, pe parcurs, cu un anume patetism va găsi ecoul în presă și, prin publicații — indiferent de culoarea politică — în popor. Muzeul Național nu e o cauză a F.S.N.-ului, nici a momentului. Fiind o cauză a întregii Românii, să chemăm țara. Vom fi uimiți cum, din toată sărăcia sa, românul va da un leu pentru Muzeu.

Tudor Octavian

Contagiunea

(Urmare din pagina 5)

În ce fel reacționează Hitler? „El privi pe sub sprincene, cu un rîs pe care mustața îl ascundea, dar care îi înțuneca cumplit chipul, și îl izbi sinceritatea pe care înfățișarea acestuia o exprima. Mare actor? Nu, mare actor era el, Hitler, numai el știe să monteze și să joace în așa fel o comedie, încît omenirea să-l creadă că a fost animat de cele mai bune intenții”. Cum apărea Făhrerul în oglinda sa interioară seamănă cu portretele feroce din poveștile de groază pentru copii. „Da, nu se putea înșela, gîndea Hitler, acel general îi era sincer credincios, nu juca nici o comedie și se bucura și de încrederea poporului său”.

TOT ce relatează autorul Delirului contrazice opinia fermă a majorității istoricilor europeni, pentru care Hitler a fost un poliitician deosebit de abil și de iscusit, cu o vocație rară de orator, cu o prezentă dominantă care a impresionat pe nenumărați diplomați și militari. Veleitatea distrugerii, care îl stăpînea ca pe un posedat, ușurința cu care revenea la violență ca mijloc curent de impunere a autorității, absența scrupulelor în tratativele politice, convingerile rudimentare rasiste despre primatul modelului teuton, simburile paranole al personalității — toate acestea nu excludau o inteligență vie, precisă, dinamică.

Greșeala lui Preda seamănă cu cea săvîrșită de D.R. Popescu. Unul din termenii conflictului este favorizat, binecuvîntat cu toate calitățile, descris cu maximum simpatie, în vreme ce la capătul

opos adversarul se prezintă redus spiritual și fizic pînă la caricatură. Prin distribuția epitetelor rezervate protagoniștilor, în sistemul imagistic se resimte bipolaritatea caracterizărilor: exponenții răului este scriitor; în opoziție vizibilă, denunțînd cînd „marșale tari”, cînd „pațat”, suferind de agese de furie demanșă, iar repulsiu autorului poate fi ghicită imediat, pe cind intervențiile generalului sînt anticipate de o emfază a tonului care destăvăie venerația narativului. Aproape la orice prilej se evocă legătura miraculoasă dintre Conducător și poporul său ca în discursurile foictarice. E un fel de a scrie care ține de perioada copilăriei romanului și nimeni n-ar putea explica prin ce proces de autoînvelare un scriitor foarte inspirat, autor al unei performanțe (Morometii), poate să-și piardă peste noapte controlul estetic, recurgînd la mijloace de elaborare facile și stîngace. Căci nu se produce doar o deturnare de la adevăr, discretă, abia vizibilă, ci o substituie destul de grosolană, ca și cum artistul ar executa o comandă în afara creierului creației.

Cînd optezi pentru o manieră a separării extremelor prin notații hiperbolice este, firește, greu să introduci și o analiză mai diferențiată a caracterelor în spiritul realismului. Cum s-a reconstituit un profil contradictoriu, cu măreția și limitele sale, într-o narațiune întocmită pe un registru al superlativelor? E adevărat că Antonescu a fost un politician patriot, apt de jertfă pentru binele țării, încrezător în virtuțile tradiționale ale cînstel, onoarei și cutezanței, inamlic al corupției și al frivolității, dar n-a încrețat să rămînă totodată un dictator, atîns

de delirul grandorii, ostil democrației, suf al statului național-legionar, aliat al fascismului, în stare a decreta deportarea și execuția unor nevinovați.

În Delirul, autorul elimină orice ar dezamînti alura de tribun atîrbuitor al eroului său. Dar maneihsmlu concepției lui Preda răzbate nu numai în tratarea personajului istoric, real, Antonescu, proiectat în funcția de mesager al neamului său, dar și în tratarea personajului fictiv al romanului, tinărul Ștefan Paul, un fel de emisar al autorului, care nu cunoaște eșecuri, ci numai succese în cariera profesională. În iubire, în escapadele tineretii. S-ar putea explica afecțiunea declarată față de eroul favorit prin împrejurarea că autorul se consideră astfel implicat direct în conflictul epic. Solidar cu un alter ego, el refuză orice diminuare sau ratare a lui. Deci, identificării cu eul colectiv pe plan național (Antonescu ca figură arhetipală) i se adaugă identificarea pe plan individual cu tinărul Ștefan Paul, care devine promotorul acțiunii și partener în numele romancierului; etapele unei educații civice și sentimentale.

Concentrat asupra unui episod precis (intrevăderea de la Berghof), urmînd doar ilustrația unei contagiuni literare, artocul de față nu poate stărui asupra tuturor anomalilor romanului Delirul. O astfel de întreprindere ar fi însă neapărat necesară pentru a se judeca drumul literar străbătut de Marin Preda. Să mai consemnez aici lamentabila includere, într-o ediție a Delirului, a biografiei unui tinăr revoluționar, combinație între Cristos și Robespierre, în care se pot desluși limpede trăsăturile lui Ceausescu june. Puțini creatori veritabili au imitat în ultimele decenii pilda lui Preda, capitularea sa morală motivată numai de mărirea enormă a tirajului și de alte avantaje de ordin material și social.

Fascinată de autor, neîndrăznind să rupă o vrajă, critica se apropie cu pietate de fiecare scriere a lui Marin Pre-

da. Revenind la preopinutul nostru, Eugen Simion, constatăm că el deține un rol aparte în operația de glorificare, zîjungînd un soi de legatar testamentar, neclintit discipol care veghează ca un inger păzitor la respectarea moștenirii prețioase. „Marin Preda nu este numai un mare scriitor, dar și o mare conștiință a veacului nostru. Balzac spune că istoria vieții lui este istoria cărților lui. Observația este valabilă, în fond, pentru orice creator mare. Am impresia că, în cazul lui Marin Preda, mai trebuie spus ceva: istoria vieții lui este și aventura conștiinței lui...”, zice Eugen Simion, cuprins vădit de evlavie.

Lui Marin Preda i se conferă, normal, în Scriitorii români un lung capitol. Delirul e considerat o reușită deplină, trecîndu-se în revistă, cu o continuă plecăciune de prețuire, toate părțile componente. Despre cineva care împărțea elogiul într-o dispoziție de spirit asemănătoare, Paul Zarifopol spunea că „a inventat admirația blașină”. Spicuim la întimplare din paginile lui Eugen Simion: „Romanul unui destin colectiv într-o epocă tulbură și tragică”; „imagistica sobră și sugestivă”; „psihologia socială a momentului”; „Marin Preda gîndește încet, dar solid, pentru el existența se înfățișează nu numai tipologic, dar și ca un fenomen dintr-o serie ce trebuie determinată. Paginile ce concentrează aceste observații deschid epica și satisfac și, separat, intelectul printr-un ce natural, prin refuzul oricărei ispite de snobism”; „talentul de a epiciza istoria”; „intuiție excepțională”; „carte substanțială”. Nimic nelalocul său, deci, în acest roman. E posibil oare ca o cercetare cu pretenții serioase ca o surprindă incongruențe evidente ale textelor luate în dezbatere? Blazară această contagiune în exaltare. Conștiința prea liniștită a medicilor în contact cu o maladie gravă care le scapă mi se pare de rău augur.

Căciula de blană

ÎN FEBRUARIE 1948, conducătorii comuniști cehoslovaci, în frunte cu Gottwald, s-au adresat, din balconul unui palat baroc, citorva sute de mii de praghezi masați într-una din marile piețe ale orașului. Alături de Gottwald, se afla Clementis. Era frig și ninge. Gottwald avea capul gol. Plin de solicitudine, Clementis și-a scos căciula de blană și a pus-o pe capul lui Gottwald. Secția de propagandă a partidului comunist a reprodus în mii de exemplare fotografia balconului, din care Gottwald, înconjurat de tovarășii săi, a vorbit poporului în istorica zi. Patru ani mai târziu, după o înscenare tipic stalinistă, Clementis a fost acuzat de trădare și spinzurat. El a dispărut din istorie și din toate fotografiile oficiale. În scena balconului, a rămas doar Gottwald. Din Clementis, imagologia de partid n-a păstrat decât căciula de blană de pe capul lui Gottwald.

Această întâmplare, povestită de Milan Kundera într-unul din romanele sale, ne permite să înțelegem tema cărții scrise de Vlad Georgescu (1937-1988) în 1977, publicată în două ediții în Germania, în anii 80 și, care vede, postum, lumina tiparului și la noi, prin grija istoricului Radu Popa și a editurii Humanitas. Intitulată **Politică și istorie**, cartea demonstrează, cu ajutorul a numeroase exemple, felul în care comuniștii înțeleg istoria: ca pe o ancilla politică. Orice doctrină teleologică rescrie istoria de cite ori e obligată să-și revizuiască politica. Orwell o știa foarte bine când își concepea faimosul lui roman. Chiar dacă Vlad Georgescu nu-l pomeneste, nu se poate să nu-l fi citit. Manuscrisul cărții l-a fost confiscat de securitate și autorul a ajuns la Jilava. După ce a emigrat, a devenit directorul secției românești a **Europei libere**. În țară, a tipărit mai multe lucrări consacrate secolului XIX și, în străinătate, alte câteva, între care o concisă **Istorie a românilor**. **Politică și istorie** este cea dintâi preocupată de comunismul românesc.

Cel 33 de ani de istorie comunistă din România sint divizați de Vlad Georgescu în patru perioade în care s-au făcut vizibile tot atâtea concepții istorice distincte: 1944-1960, 1960-1965, 1965-1971 și 1971-1977. În fiecare din aceste perioade, istoria, mai veche sau mai nouă, a fost reinterpretată din necesități de tactică politică. Și, în fiecare, instituțiile și publicațiile istorice au cunoscut restructurări semnificative. Instituțiile, cuvântul scris, imaginile s-au adaptat principiului doctrinar dominant, mereu altul, în pofida elementului fundamental neschimbat care consta în utilizarea faptelor istorice în funcție de scopurile politice. Paradoxul caracteristic al istoriografiei comuniste constă în a modifica neconștient litera și spiritul evenimentelor reale în numele unui pretins adevăr istoric obiectiv și al unei metode științifice. Cel care a formulat cel mai limpede, deși totodată și cel mai primitiv, acest paradox a fost Ceaușescu, după 1971, când a susținut, în repetate rânduri, că ideologia clasei muncitoare este singura capabilă să exorime sensul devenirii istorice a societății umane și că istoricul trebuie să fie un activist pus în slujba politicii partidului comunist, detașamentul de avangardă al clasei care deține adevărul istoric.

Nici un alt domeniu al științei n-a reflectat mai rapid și mai profund politica

partidului comunist român decît istoria. În 1947, în **Probleme de istorie**, Mihail Roller anunța deja sfîrșitul interpretărilor „burgheze”, nebazate pe „materialismul istoric” și ignorind contribuțiile decisive în materie ale „tovarășului Stalin”. În același an, Roller publică **Istoria României**, carte considerată capitală de C. Daicoviciu și de alte somități, din care generația noastră, a lui Vlad Georgescu și a mea, am învățat la școală istoria țării. În 1948, toate instituțiile de istorie se tepeau într-unul singur, toate revistele de specialitate în revista de **Studii** a noului Institut de Istorie al R.P.R. Facultatea de Istorie era desființată și toți marii ei profesori erau epurați, unii luind drumul închisorilor, majoritatea pierzîndu-și dreptul de semnătură. O broșură din 1949 a lui Leonte Răutu (patronul literaturii și al „științelor sociale” vreme de un deceniu și jumătate) acuza comparatismul istoric de „cosmopolitism”, critica sever pe Blaga și Maiorescu, punînd în fapt capăt disciplinei așa cum fusese ea concepută și practică în trecut. Tot în 1949, Roller vorbea de „revoluție culturală” (iată, am fost o dată mai mult protocronici!) și cerea „gospodărirea întregii literaturi istorice” pe temeuri „științifice”, „materialist-dialectice”. „Să învățăm și să ne dezvățăm”, recomanda el acelor specialiști care doreau să-i îmbrățișeze vederile. În Raportul la al doilea Congres al P.M.R., în 1955, Gheorghiu-Dej se referea prima oară la istorie, în calitatea de lider al comuniștilor români. „Știința istorică face parte din frontul ideologic de luptă al partidului”, afirma el de la înalta tribună.

Zarurile erau aruncate. Toate perioadele și evenimentele istoriei naționale suferă din acest moment o reinterpretare politică. În întreg deceniul al șaselea, preocuparea P.C.R. a fost de a sublinia rolul popoarelor slave în trecutul nostru istoric și al Uniunii Sovietice în prezent. Etnogeneza era privită prin această prismă. Slavii deveneau factorul determinant în formarea poporului român, după ce „jugul roman” fusese înlăturat prin retragerea aureliană care adusese „eliberarea Daciei”. În mai mică măsură, lingviștii au sprijinit această slavizare. Reforma ortografiei din 1953 constituie contribuția lor specifică. Și alte epoci treceau prin același purgatoriu: 1821, 1848, 1859, 1877, primul război mondial etc. Excesele căpătau o formă de-a dreptul comică într-o carte a profesorului. S. Știrbu din 1956, din care aflăm că Tudor Vladimirescu a fost ucis de eteriștii „recrutați în solda spionajului englez”, „pe baza indicațiilor primite de la agenții imperiului britanic”, sau că Grigore Ghica este „sluga lingușitoare” a Austriei, care avea la București „o agentură secretă”. Comică fără voie este și harta înocentă de S. Știrbu în scrijina elucubrațiilor sale. Actul de la 23 august 1944 este reinterpretat, din 1945 și pînă în 1955, de citeva ori, diminuîndu-se constant rolul Partidului pe măsură ce crește rolul PCR. Factorul extern e preferat celui intern. Factorul social-economic celuilui național, lupta de clasă, conflictelor de orice altă natură.

La începutul deceniului șapte, lucrurile se schimbă brusc, și tot printr-o reorganizare structurală. Volumele succesive ale unei noi **Istории a României** (1960, 1962, 1964) arată bine progresul „desovie-

tizării” concepției istorice a PCR. Capitoul despre etnogeneza, încă foarte confuz în 1960, face partea convenită originii noastre latine. Relațiile româno-ruse sint reinterpretate radical. Declarația din aprilie 1964 și tipărirea de către Andrei Oțetea, în același an, a **Insemnărilor despre români** ale lui Marx schimbă în-tregul tablou.

RELAXAREA IDEOLOGICĂ” dintre 1965 și 1971, după cum o numește Vlad Georgescu, atrage un relativ dezinteres al oficialității politice față de istorie. La începutul stăpînirii sale, Ceaușescu pare mai preocupat de istoria mișcării muncitorești decît de trecutul îndepărtat. Etnogeneza nu intră încă în atenția lui și nici lungul sir al domniilor pămîntene. Această „abținere” a PCR permite istoricilor două nesperate libertăți: să-și aleagă singuri subiectele și să le trateze în spiritul unei anumite obiectivități științifice. În 1970 apar două **Istории ale României**: în pofida citorva erezii și neclarității, ele diferă substanțial de tot ce se putuse scrie după 1948.

Cel mai amplu (și mai polemic) capitol al cărții lui Vlad Georgescu se referă la perioada care a urmat tezelor din 9 iulie 1971. O „întoarcere de 180°” se petrece în atitudinea lui Ceaușescu și repercusiunile ei asupra istoriografiei românești sint considerabile. Mai multe elemente apar acum în concepția PCR despre istorie, despre națiune și despre personalitățile care au jucat un rol în trecutul țării. Cea mai frapantă este combinația de cîșeu stalinist și de naționalism **à outrance**. Ceaușescu izbuteste performanța de a vulgariza sociologismul vulgar al anilor '50. Viziunea lui este simplistă, în alb-negru. Concepția dominantă este reducționistă. Nici cel mai slab palpit de adevăr nu se face simțit în frazele Rapoartelor și ale Tezelor PCR referitoare la evenimentele și la personalitățile istorice. Totul e sugrumat de un cadru ideologic rigid și stupid, în care teleologia fundamentală a gândirii istorice comuniste transformă cele mai neînsemnate gesturi sau cuvinte, dar și pe cele majore, în simple jaloane ale marșului istoric spre dobîndirea puterii de către partidul clasei muncitoare. Dacă însă în deceniul șase, materialismul istoric avea o anume consecvență, în deceniul opt el este minat din interior de politica naționalistă a lui Ceaușescu, prin care se urmărea prefacerea întregii noastre istorii într-o „epopee” continuă și glorioasă. Abandonat, principiul luptei de clasă se răzbină: istoria domnilor și a instituțiilor medievale, a răscoalelor (devenite revoluții) și a tuturor evenimentelor chele este una fără fisuri și, în definitiv, fără alte conflicte capabile a-i furniza mobilurile decît acelea datorate presiunilor externe de tot soiul. Este istoria unui „popor ales”, născut din popoarele cele mai evoluate ale antichității, posedînd dintotdeauna o înaltă civilizație.

V LAD GEORGESCU identifică trel particularități ale acestui mod de interpretare a istoriei: caracterul genetic, euforic și aniversativ. Primul este anti-marxist, al doilea antiștiințific și al treilea anti-național. Un element instructiv al noii istorii este diminuarea pînă aproape de

zero a valorii ei informative și științifice. Locul istoricilor de meserie, care au colaborat la interpretarea comunistă, în decursul anilor '50, îl iau „culturnicii”, falșii istorici, aceia care mint fără să fie măcar conștienți de grosolănia falșurilor comise. Rezultatul este o istorie pe trei sferturi fictivă, în care orice se poate spune despre orice, fără control și, desigur, fără rușine. Instituțiile, încă o dată reorganizate, pierderea prestigiului Academiei și al Facultăților, proliferarea unor articole ocazionale scrise de oameni incompetenți — acestea și altele creează cadrul ideal pentru transformarea istoriei într-un instrument primitiv de propagandă ceaușistă. În paranoia lui, Ceaușescu se simte ispitit să se așeze în rîndul volevozielor și să creadă că întreaga istorie românească n-a avut alt scop decît să pregătească apogeul „Epocii de aur”. Vlad Georgescu nu vorbește în 1977 de protocronism. Doctrina lui E. Popa a găsit printre istoricii emuli la fel de ridicoli ca și printre istoricii literari. Unul dintre cei mai deliranti a fost Iosif Constantin Drăgan cu „Tracomania” lui molipsitoare. Trecutul nostru e împins spre profunzimi abisale, care ne fac precursori ai unor civilizații de dinainte de Hristos. Nici o informație nu mai e compromițătoare, fiindcă nimeni n-o mai verifică sau nu mai este lăsat s-o combată. „Lord Byron a murit în brațele bătrînului Grigore Brâncoveanu, la Missolonghi, în 1821”, scrie, de pildă, cineva chiar în... **România literară** (1976). Ce importanță are că Byron moare în 1824 și nu în 1821 cînd nu se afla încă în Grecia, că Brâncoveanu era în același an la Brașov, speriat de răscoala lui Tudor și că nici măcar nu era bătrîn!

La sfîrșitul lui 1976, este pregătit un **Curs universitar de Probleme fundamentale ale istoriei patriei, a Partidului Comunist Român**, urmînd a deveni „manual unic” de predare a disciplinei. Totalitarismul triumfa în istorie, după ce triumfase în politică. Documentată și scrisă cu spirit (dar fără patimă), cartea lui Vlad Georgescu este extrem de utilă pentru înțelegerea felului în care istoriografia românească s-a degradat (grotesc și ireversibil) în deceniile de comunism, așa zicînd, de la N. Iorga la Mircea Mușat. Iertată să-mi fie alături-rarea...

Conu' L. Oniga, om de teatru, față cu [neo] reacțiunea

N-AM prea crezut în șopirlism, fie și dacă, pe alocuri, așa-numitele „șopirle” (sector în care excelam, ca și, nu măș puțin, în bancuri) păreau a lezarda fațada Puterii, zilnic muruță (ca să mimeze monolitul). Oricum, nu bietele lacerte (nevolnice, deși agile, în fața liotei de „gușteri”) ne vor fi creat „anticorpii” (ca să citez din dl. Mașek, vorbindu-ne către sfîrșitul lui '90, la UNITER) ai nu știu cărei „rezistențe” la răul virusului roșu. Pentru că, mai întii de toate, alunecoasele șopirle, constînd din, numai, vași aluzii, din schime cu subînțeleș sau din ocheade în doi peri, ca și din inflexiuni vocale, vor fi rămas la stadiul, totuși, al pre-verbalei contestații, al unui ancilar protest (și slujnicele dau cu tifla, de cum întorc stăpîniș capul!). — ele fiind, în cazul ăsta, pe lingă pura cutezanță, cam ceea ce este leșiorul pe lingă moartea propriu-zisă. Pentru că, doi, se consumau (nu fără voie, uneori, de la poliția în persoană, vorba lui conu' Leonida) în adiabaticea etuvă, în strimtul climatron al sălii: fapt de natură să scoabore principiul solidarității umane anticomuniste la treapta unei conivențe, a unei mici complicități (cu, nu

o dată, comunismul, acest paradoxal sistem colectivist, dar solipsistic și anti-deci, comunitar). Pentru că, trei, — dacă-mi permiteți un sîmănos rabelaisianism (într-un sezon al, indeobște, insanităților senile sau al deboșului recentei plutocrații mitocănești) — ele erau ca flatulența pe lingă sfînta defecație!

Ej bine, cele de mai sus, adică antișopirlismul, s-ar vrea, aici, o prevenire a unui public inclinat să detecteze (și, de guste), și azi, un jeftin șopirlism, o de-cealma protestatară și, deci, un pseudo-cura). În detrimentul unui teatru politic fără echivocuri. Căci, din păcate, vechi reflexe de sclavi (ajunși, estimp, liberti) îl predispun la esopism, la fabulistica servilă și la cititul printre rînduri, cînd ceea ce i se oferă e însuși crudul adevăr. (În paranteză fie spus: nu uit că adevărul ăsta în stare, dacă vrei, nativă, așijderi unul mușchi în singe, mustos și neasezonat, ar putea fi inexpressiv, — că, eo ipso, el implică / necesită o prelucrare, un stil adică, spre a fi esteticeste relevant și, la rigoare, „comestibil”; numai că necesarul stil nu e, în exclusivitate, unul esopic, parabolic, „prin ghicidură și

ogîndă”, i.e. voalat și aluziv.) Nu-l fac procese de intenții acestui public „minurat” (cum, cică, va fi fost al nostru, de-a lungul anilor-lumină); dar, mai foindu-mă și eu, postdecembristic, prin foierierii, îi cam cunosc și „orizontul” de așteptare și tabietul. Or, ceea ce constat, surprins, e că-i lipsește, deocamdată, curajul (b)unei recepțări a actului teatral direct. Avem un public timorat, ce practică, la o adică, nu doar prin loji sau la parter, ci pînă și la „cucurigu”, o (po) politică de strut.

Astfel, cînd la premiera piesei **Francesca...** a lui Dario Fo, în admirabila regie a prietenului meu Oniga, apar, în chip de obrăzare, de „mășți cu toate de renume din comedia minciunii”, pe fețele unor **kidnapper-i**, tov., iarăși, -i Iliescu Ion & Birlădearu Alexandru, o jumătate (sau trei sferturi?) din „minutul” nostru public timișorean se... dă la fund, făcînd-o, bietul, pe nizaui! De fapt, inițiativa asta, a măștilor politicești pe muștele unor **mafiosi**, nu-i aparține lui Oniga, ci domnului comediograf. E drept că una din acestea e, în versiunea italiană, aceea a lui Andreotti; numai că, nouă, Andreotti ne spune prea puțin (sau

niente), — de unde, inovația însăși a semnatarului regiei, constrîns la o localizare a unui prea exotic semn. În rest, cit despre zisul cuplu de indigene măști ilustre, acest(e)a află-se, pe scenă, în cea mai bună companie, alături de, rigid-pătrată, aceea a lui Mitterrand și, eritematos-pătată, aceea a lui Gorbaciov (inno-belatui pentru pacea... războiului civil sovietic).

Este acesta, de altmînter, un brechtianism obligatoriu (în piesă, numele lui Brecht fiind, o dată, invocată, ca un indicu de lectură) al unei comedii lejere, dar cu un greu impact politic (grație, desigur, și regiei) asupra unor spectatori mai liberi decît „premieristii”. Zic „brechtianism obligatoriu”, cu gîndul la **Arturo Ui...** (de neuitat, la Timișoara, în excelenta mizanscenă, pe vremuri, a lui Emil Reus), ca și „revers” al celeilalte, la **Opera de trei palate**, — morala cărora ar fi că, în acest sinistru secol, în care hoții și vardiștii sunt, pare-se, interșanjabili, politicienii se comportă și acționează gangstereste, iar gangsterilor le revine să fie, ei, politicienii (și căpetenii ale noastre).

Pe scurt, ceea ce ne propune, într-astfel, Laurian Oniga, contrar bărbosului utopic (celui tradus, însă, în viață, — în, din păcate, viața noastră), e să „ne despărțim rîzînd” nu de trecutul fantomatic, ci de prezentul imediat.

Șerban Foarță

Un martor surpriză

POETUL i-a explicat Femeii cât de mult a pierdut pentru că nu a fost receptivă la dragostea lui: ar fi putut deveni un personaj într-o operă genială și ar fi rămas nemuritoare. „Cu ale tale brațe reci înmărmureai măreț...“ Emancipată, independentă, pe măsura secolului douăzeci, Jeni Acterian a scris ea însăși opera în care să rămână ca personaj. Și a realizat mai mult decât o înmărmurire măreț, deoarece această operă este un jurnal. În paginile lui se păstrează revelațiile și exasperările din fiecare moment, existența însăși, cu tot dramatismul ei.

Impresia de viață este foarte puternică în timpul lecturii, atât de puternică, încât un critic neatent, care uită de obligațiile sale profesionale și numai pentru o clipă, se poate îndrăgosti de femeia care i se adresează de dincolo de moarte. Jeni Acterian (1916—1958) a fost, după cum ne-o înfățișează jurnalul, un exemplar uman ales, dintre acelea care se nasc rar și pe care societatea are grijă să le pedepsească drastic pentru involuntara lor superbie. În fiecare din însemnările sale, autoarea jurnalului se analizează cu luciditate și de multe ori se disprețuiește cu toată convingerea, considerându-se o ființă nereușită, și totuși prezența ei — pentru că de o prezență este vorba — ne intimidează, printr-o indefinibilă superioritate aristocratică. Probabil, tocmai exigența cu care se examinează Jeni Acterian — nu întâmplător jurnalul poartă titlul *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit* — constituie cel mai sigur însemn al nobleții. În orice caz, dacă ar fi trăit în timpul lui Ceaușescu, tinăra frumoasă și inteligentă ar fi devenit repede un personaj suspect, iar „colectivul de muncă“ din care ar fi făcut parte ar fi „pus-o în discuție“ pentru... în sfârșit, ar fi găsit tovarășii un motiv.

Jurnalul acoperă o perioadă de cincisprezece ani (1932—1947) și nu este aproape deloc dependent de evenimentele istorice petrecute în această perioadă. Pentru Jeni Acterian un concert dat de George Enescu este mai important decât abdicarea lui Carol al II-lea, iar o discuție cu Emil Cioran contează mai mult decât un discurs al lui Ion Antonescu. Ea trăiește inconjurată de oameni de valoare. Are doi frați — Haig și Arșavir Acterian — care fac parte din elita oamenilor de cultură din România. Iar printre prietenii și cunoștinții ei se numără Mircea Eliade, Constantin Noica, Eugen Ionescu, Emil Botta, Marietta Sadova.

Jeni Acterian, *Jurnalul unei ființe greu de mulțumit*, 1932—1947. Text și note biografice de Arșavir Acterian. Ediție îngrijită, traducere, note bibliografice și postfață de Doina Uricariu. București, Editura Humanitas, colecția „Memorii — Jurnale“, 1991.

UN SIR de solemnități esuate într-o carte de șase sute de pagini, ce se situează la capătul unei trilologii (alături de *Solemnitățile suptușilor*, 1981 și *Solemnitățile fericților*, 1983). O carte de aproape o jumătate de kilogram, care prezintă într-un stil alegoric-poetic înalt starea de lucruri a intelectualiilor — țărani din Vicsenii Bucovinei — și a sfârșitului celui de-al doilea război mondial. Semnele citării și punctele de suspensie caracteristice celor două mari împărțiri ale volumului

Ion Tuțui, *Solemnitățile umiliților*, roman, Editura Cartea Românească, București, 1991.

Cella Delavrancea, Nae Ionescu, Alice Botez. Deși nu duce o frenetică viață de societate, Jeni Acterian participă atentă și de multe ori febrilă la viața culturală a epocii. Preferă să stea singură — deși ajunge în repetate rânduri să-și blesteme singurătatea — și să citească o carte bună sau să se ducă neînsoțită la un film, ca să se poată abandona nestingherită de nimeni actului act al trăirii artistice de care are nevoie mereu, ca de un drog. Nu este nesociabilă — dimpotrivă, știe să ia parte cu exuberanță la manifestările de grup, în special în perioada studenției —, dar înclinația ei înăscută este să se izoleze și să se regăsească pe sine.

Surprinzător este modul decis în care optează, încă înainte de a împlini douăzeci de ani, pentru o literatură selectă. Ea citește — și nu oricum, ci cu spirit critic —, în versiuni românești sau în original, cărți aparținând lui Proust, Unamuno, Dostoievski, Maurrois, Huxley, D.H. Lawrence, Virginia Woolf, Knut Hamsun, Cehov, Thomas Mann, Baudelaire, Rilke și mulți alții, de aproximativ aceeași valoare. Din literatura română îi preferă pe Ion Barbu, Liviu Rebreanu, Mircea Eliade, Fundoianu ș.a.m.d. Pe toți acești importanți scriitori — unii dintre ei adevărați monștri sacri ai literaturii — nu-i admiră nediferențiat, într-o stare de beatitudine, ci li ascultă pliedind fiecare pentru cauza lui și apoi îi și judecă. Aproximativ toate aprecierile ei dovedesc competență, bun-gust, ca și o implicare existențială în actul lecturii.

Și mai surprinzătoare este însă vocația filosofică a acestei tinere care nu numai că n-are „minte scurtă, poale lungi“, dar reușește uneori să-i eclipseze, prin intuițiile ei filosofice fulgurante și, mai ales, prin aptitudinea de a trăi idei pe viitori filosofi de profesie, ca Noica sau Cioran. Lecturile ei din Aristotel, Descartes, Spinoza, Kant, Kierkegaard, Sartre nu sînt lecturi pasive, ci un ansamblu de reacții și interpretări.

Treptat, pe măsura acumulării însemnărilor zilnice, o neașteptată imagine a vieții spirituale din perioada interbelică, imagine luată dintr-un unghi în care nu s-a mai situat nimeni în afară de Jeni Acterian, devine tot mai clară și edificatoare. Jeni Acterian este acel martor-surpriză care la unele procese apare spre sfârșitul dezbaterilor — atunci când verdictul pare stabilit — și schimbă cursul lor sau, în orice caz, le relaxează.

Trebuie spus însă că autoarea jurnalului contează nu numai ca deținătoare de informații și impresii despre alții, ci și ca personaj. Sau poate chiar în primul rând ca personaj. De fapt, viața ei sufletească — în pulsațiile căreia intră și experiența culturii, trăită atât de intens — este ceea ce ne interesează mai mult decât orice altceva în timpul lecturii jurnalului. Jeni Ac-

terian este lucidă, dar nu lucidă pur și simplu, nu lucidă în sensul înțelegerii exacte, fără iluzii a propriei ei existențe, ci lucidă într-un mod patetic și chinuitor, lucidă până la nebunie. Ea este conștientă în fiecare moment, chiar și atunci când se simte copleșită de fericire, că este condamnată, ca toți oamenii de pe pământ, la moarte. Avind și cultivându-și o sensibilitate existențialistă, ea aude permanent, ziua și noaptea, cînd ride sau cînd plinge, cînd este singură sau se află în mijlocul prietenilor, sunetul de metronom al apropierii morții. Culmea este — iar această contradicție ne poate da o sugestie despre complexitatea vieții ei sufletești — că la un moment dat Jeni Acterian mărturisește cât de dezolată s-ar simți dacă ar afla că nu va muri niciodată, pentru că în felul acesta i s-ar lua singura certitudine inatacabilă: posibilitatea de a se refugia oricînd în moarte. Moartea, deci, o obsedează și, în același timp, ipoteza desființării morții o îngrozește, asemenea acelei condamnări la nemurire pe care Simone de Beauvoir o consideră un fel de cancer, în romanul său *Toți oamenii sînt nemuritori*. Existența, în esența ei, i se înfățișează ca absurdă autoarei jurnalului, și pentru această absurditate ea nu întrevide nici un remediu: „Nu ești bun decât să stai și să te plictisești, să te repliciștii, să te supra-plictisești, să te superplictisești, să te paraplictisești și din nou să te plictisești.“

ACEASTA ființă superioară, despre care ai putea crede că este intangibilă, că trăiește cu totul și cu totul altfel decât oamenii obișnuiți, că nici un strop din noroiul existenței nu se poate prinde de trena ei strălucitoare pătimește la un moment dat ca o femeie de rînd, îndrăgostindu-se de un bărbat de nimic. Tocmai ea, care a fost admirată și curtată de o pleiadă de mari spirite, ajunge să cadă în genunchi și să cearșcă puțină dragoste de la un ins grosolan și meschin. Spre deosebire însă de o femeie de rînd, Jeni Acterian știe cum este bărbatul respectiv — numit în jurnal S. — și cum este ea însăși cînd se zbate în capcana pe care viața i-a întins-o. Numai că luciditatea, în loc s-o ajute să depășească situația, nu face decât să-i agraveze suferința: „Trebuie să-l uit sau să cedeze el. El nu va ceda, deci trebuie să-l uit. El [speră că din nou voi avea eu inițiativa] și în felul acesta ne vom vedea fără ca asta să-l angajeze. N-am s-o fac. Dacă nu are nici o inițiativă n-are să mă vadă niciodată. Prefer de altfel să sufăr un timp în felul acesta decât să reiau o legătură care mă ține într-o agitație și tensiune continuă. Mai bine mor de dor citva timp și se va toci și asta și am să trec la altceva. Hotărît lucru, o astfel de dragoste e iad. Nu-mi dau seama cum pot jubi un

astfel de om, dar fapt e. Stîrpitura asta infamă, lipsit cu desăvîrșire de omenie și adîncime, neisprăvitul asta de snob și arivist. Individul neinteresant și mediocrul pe care-l văd limpede pînă în măduvă, cu toate calculele și incapacitățile lui. Îl detest și mi-e profund antipatic, dar mi-e ucigător de dor de el, de mutra lui șifonată, de tensiunea brațelor lui, de rezistența pe care mi-o opune și de tensiunea reținută pe care o simt în el pentru mine, à tort ou à raison. Îl iubesc și-l detest pentru spiritul lui idiot de frondă, pentru orgoliul lui excesiv, pentru tensiunea continuă din el care mi se pare că-l iartă pentru toate celelalte mediocrități. Pînă la urmă probabil că asta iubesc la el. E viu și chinuit. Am impresia că e viu, sensibil și chinuit. Asta nu reușesc să-mi scot din cap. Îl detest pentru impresia asta pe care mi-o face dar nu pot trece peste ea. Urăsc faptul că mi-a ieșit în cale.“ Rareori s-au scris în limba română, de către o femeie, pagini atât de impresionante.

Exact în perioada în care se seculundă astfel în mlaștina unei iubiri nenorocoase, Jeni Acterian mai este și funcționară, o funcționară obscură într-o instituție obscură, și nu-i servește la nimic faptul că a făcut Facultatea de filosofie, că știe limbi străine, că a strălucit cîndva la matematici, că are o cultură vastă și armonioasă de personaj renesanțist și o sensibilitate modernă, de o acuitate aproape maladiivă. Ne aflăm în anul 1946, cînd suferințe mult mai mari, ale unei întregi societăți, făceau să treacă neobservată drama unei ființe oricum discrete, care nu s-ar fi plîns pentru nimic în lume celor din jur. Ultimele însemnări din jurnal sînt zguduitoare. Vedem parcă o gazelă pe care o înghite încet un șarpe boa. Iar cînd întorcem cea din urmă filă a cărții, gazela încă se mai zbate.

Arșavir Acterian, fratele supraviețuitor al autoarei jurnalului, și Doina Uricariu și-au făcut un mare merit din faptul că au publicat — cu devotament de competență — acest extraordinar jurnal. Este o restituire care contribuie sensibil la creșterea demnității literaturii române.

Alex. Ștefănescu

Spulberarea solemnităților

(Cartea cimitirului nou, Cartea remodelărilor resemnați); semne de punctuație reprezentînd urmele unei încercate legături între episoade. Un discurs auctorial cu prestanță, dar fără autoritate. În felul celor enumerate mai sus se prezintă și incursiunea lui Ion Tuțui într-un tărîm istoric controversat. O succesiune de imagini și monologuri paralele, de judecăți previzibile, diuate intelectual (personajele aparțin categoriei meditativilor, mediatorilor), în care expresia verbală forțată ornează fără dubii și în care situațiile și personajele nu sînt coerente și nu au substanță. Scena din deschiderea *Solemnităților* e definitorie: bărbatul din neamul Vicsenilor sînt atrași către vatra satului de un glas talnic, un glas ce ordonează spovedaniile, ce le curăță conștiințele. Eroii romanului îl povestesc unui duh — artificiu naratologic nu suficient de sugestiv realizat — dramele. Duhul pune întrebările, sugerează răspunsurile. Autorul pare chemat de duhul cărții, dar rămîne nedumerit în așteptarea duhului inspirației.

Dacă acțiunea e dusă pînă la capăt, autorul reușind cu multe vohute să surprindă esența timpului istoric — între compromis și dirzenie, între supraviețuire și condamnare la moarte — totuși, absența pregnantă a scrisului său este forța narațiunii. Acțiunea încezește, discursurile sînt fade. *Solemnitățile* se alcătuiesc ca un șir de exerciții în căutarea expresiei fundamentale, a stilului neobismuit, a tonului lipsit de stridențe. De aceea, numărul de pagini și cantitatea cărții, semnele de punctuație și narațiile sînt relevante pentru exercițiu (și le-am specificat în cronica de față).

Tonul cărții se vrea solemn. Autorul, exersîndu-și solemnitățile, cade într-un demers în contra intențiilor sale: desacralizarea. Sugerata interiorizare și concordanta dintre faptele personajelor și gândurile lor reprezintă o banalizare continuă prin neadecvarea stilului. Analiza istorică e ferită de primejdii, pomposul trimbițează fără ingenuitate. Suflul colosal de povestitor de întimplări este în competiție cu spunerea. Parabolele, analogiile se leagă vag, sensul lor e indicat ostentativ. Gustul lui Ion Tuțui spre momente fundamentale este impus cu toată artificialitatea de rigoare. Staticul, retoricul strivesc suflul naturalului, neobișnuitului. Și această mișcare este singura și devine supărător de logică.

Dacă nu ajunge la o filosofie a contextului istoric, Ion Tuțui se dovedește un bun analist al gesturilor premergătoare acțiunii importante, un eficient narator al peisajului cu activiști de partid. În ambele cazuri, poeticitatea (dată de indicarea în text a unor evenimente din natură) realizează o echilibrare a detaliilor și un contrast spirit. Sile Cotet, activist cu indicații „de sus“, apare aparent

nevinovat pe cînd cireșii dau în floare. Prezența sa e suficientă și premonitorie: deși Ciprian Codrescu spune că nu se mai vede statula lui Ieronim Vicovan — simbolizînd rezistența peste timp, tradiția intelectuală a neamului — autorul descrie fără avertizare demolarea acesteia.

Vocile din roman — a fostului și actualului comunist Vasile Vicovan, a scriitorului Laurențiu Vicovan, a istoricului Victor, a colonelului sovietic Alexandrov — sînt reduse la ceea ce sînt. Auditivul e preponderent și dirijează acțiunea. Trecut și prezent se unesc, timpul și spațiul sînt anulate. Monologurile sînt vehemente, conduse de amintiri, demne, pentru a umili, prea goale pentru a afirma. Ion Tuțui solemnizează prin voce, prin spusă. Disimularea stă pe același plan cu adevărul, Stalin cu vreun sătean din Vicsenii. Distanțele se anulează. Indistincției de tip comunist între persoane i se schimbă sensul: deși eroii sînt puși să se exprime prin același procedeu, conținutul spuselor lor contează.

Dacă autorul ar fi aspirat către exercițiu, dacă demersul său ar fi fost conștientizat la un nivel mediu, dacă istoria putredă ar fi fost analizată într-adevăr, ar fi vorbit despre solemnitate, ar fi fost o solemnitate. Altfel, Ion Tuțui reduce esențialul la exercițiu. Adică la facil și pompos, cu dominația formulelor premergătoare.

Eugen Istodor

Romanul antitotalitar

DUPA conferința scriitorilor din 1981, care atât de mult l-a scos din fire pe Ceaușescu, reprimarea anticulturală s-a înăsprițit an de an, până la a fi reactivate procedeele folosite în plin stalinism. Ce altceva au fost procesele cu publicitate intenționate, cărți, printre care s-a numărat și *Un om norocos* a lui Octavian Paler, sau atacurile din *Știința* la adresa altora, urmate de interdicția de a mai fi pomenite, de scoaterea din librării și biblioteci, cum s-a întâmplat cu *Schimbarea la față* de Mihai Sin, roman exclusiv mai apoi și de la un premiu al Uniunii Scriitorilor, cu toate că juriul i-l acordase? În anii '50, acestea erau practici curențe, ca să le numim cu un termen al timpului, și iată-le reluate în ultimii ani ai regimului Ceaușescu, reluate întocmai, fără efort de cosmetizare, cum am zice azi. Faptul a făcut să se vadă nu atât lipsa de imaginație a persecutorilor ceaușuști ai culturii, ci esența unui proces: asistăm, după o ruptură mai mult aparentă, la refacerea continuității de fond cu epoca stalinistă. Aceleași structuri făceau să renască aceleași forme.

O deosebire între cele două momente există totuși. În anii '50, multe din victimele reprimării anticulturale erau lipsite de vinovăție reală. Cine citește azi unele scrieri care au constituit atunci obiect de incriminare, vede cu mirare că ele nu se prea deosebesc de acelea care se bucurau de prețuirea oficială. Sunt cam la fel, dacă nu în totul asemănătoare. Adevărul este că, în multe cazuri, nu „operele” stîrniseră supărarea puterii comuniste ci autorii, prin cine știe ce comportări neconvenabile sau în urma înrîgilor altora. Iar cînd un scriitor al vremii cădea în dizgrație, din alte motive, indeobște, decît scrisul său, îl era stigmatizat și opera, chiar dacă aceasta nu contravenise liniei acceptate, nu țese cu nimic din canoanele realismului socialist (v. cazul Jar și atîtea altele).

În timpul dictaturii lui Ceaușescu, în schimb, scrierile care și-au atras averșinca puterii, și represaliile de rigoare, nu erau chiar benigne, „cuminți”. Mai limpede sau mai acoperit, comportau sensuri critice, enunțau, în anumite limite, este adevărat, un protest, o contestație. Cum de s-au tipărit, cu toată cenzura mereu mai severă, aceasta e altă chestiune și merită să fie discutată separat. Fapt este că nu puține au fost, în anii dictaturii, scrierile (romane, volume de poezie, chiar texte de critică literară) care conțineau o doză reală de subversivitate. Puterea a sesizat-o (ea singură sau ajutată de scriitorii delatori, specializați în denunțarea confrăților) și a trecut la acțiuni pedepsitoare de felul aceluia la care m-am referit.

DESPRE Schimbarea la față, roman apărut în 1985 și reeditat la sfîrșitul anului trecut, Valeriu Cristea scrie în prefața noii ediții: „După *Cel mai iubit dintre pămînteni* romanul lui Mihai Sin este poate scrierea cea mai violent antitotalitară, anticomunistă, anticeaușistă, antisecuristă din cîte au apărut pînă în decembrie 1989”. Pe bună dreptate criticul subliniază atât de apăsător, ca una din notele definitorii ale cărții lui Sin, violența antitotalitară, anticomunistă etc., comparabilă, cum îi apare, cu aceea a cunoscutei trilogii a lui Marin Preda. Ar fi totuși de adăugat că o întîlnim, poate în același grad de intensitate, și în alte cîteva opere contemporane, în romanele lui Augustin Buzura de exemplu, de care, pe nedrept, se amintește din ce în ce mai rar. Și în ele se întreprinde o necrutătoare critică a totalitarismului, ba chiar se poate afirma că, în direcția aceasta, Buzura, prin *Fețele tăcerii* (1970), deschide un drum. Dar nu stabilirea de întîlnești este importantă ci relevarea faptului că în timpul dictaturii comuniste s-a scris, în România, literatură antitotalitară. Nu este vorba de o carte sau două, ci de mai multe, un lot semnificativ dar aproape ieșit azi, după cit observăm, din atenția comentatorilor literari.

La vremea apariției lor, astfel de cărți au fost discutate cu explicabile precauții. Critica le-a comentat din variate unghiuri dar ferindu-se să deconspire ceea ce spuneam că este, în ele, o doză mai mare sau mai mică de subversivitate. Uneori, totuși, a semnalat-o aluziv. Era, desigur, în condițiile date, singurul mod posibil de a le impune atenției, o tactică oportună, dar ea a condus, vrînd-nevrînd, la o reprezentare îndeajuns de infidelă despre aceste cărți, intrucitva trucată, incompletă în orice caz. Iar acum, cînd li se pot restituți toate sensurile, fiindcă se poate vorbi liber despre ele, sînt amintite tot mai rar. Nu este vina lor, bineînțeles, ci a unei psihologii dominate pînă la acapărare de actualitatea strictă. Este păgubitoare a-

ceastă indiferență față de o categorie de opere (de altfel, pînă mai ieri, foarte căutate) care pot argumenta convingător împotriva tezei, susținute de mulți, că literatura română ar fi rezistat, în epoca totalitară, mai mult pasiv, prin evaziunea în esteticism, și aproape deloc prin atitudine ofensivă. Mult puține, aceste cărți dovedesc că măcar în parte lucrurile stau altfel, că nu toată literatura română a fost asenteista, în jumătate de veac de dictatură.

NOUA ediție a *Schimbării la față* reproduce la sfîrșit, fără să-l comenteze, articolul anonim din *Știința*, acel articol în urma apariției cărui romanul lui Mihai Sin a fost trecut la index. Penibilul text nu ne-ar fi reținut nici măcar o clipă, dacă nu am fi văzut în el un document, o atestare clară a ceea ce spuneam că a fost, la noi, la mijlocul deceniului trecut, reiacerea continuității cu stalinismul. Cu un fel de frenezie obosită, ca orice repetare tirzie, articolul repunea în funcțiune, în 1986, pomele ale criticii de la 1950, ale criticii de demascare ideologică, certindu-l pe autorul *Schimbării la față* pentru „reproducerea mecanică a realului”, pentru „confundarea faptului real cu faptul artistic”, pentru „mizantropie neagră”, pentru cultivarea trivialității de limbaj și a „obscurității” (toate dictaturile sînt pudice!), pentru, în sfîrșit, „atac periculos la demnitatea stilului literar, la funcția educativă a literaturii” (se putea altfel?).

„Vinovăția” reală a cărții lui Mihai Sin, aceea care îi atrăsese reacția punitivă a *Științei*, consta însă în criticismul ei antitotalitar, supărător cu atât mai mult, acest criticism, cu cît își definea cu maximă limpezime țintele, căci nu viza abstracții ci realități lesne de recunoscut ale lumii noastre: sociale, morale și politice.

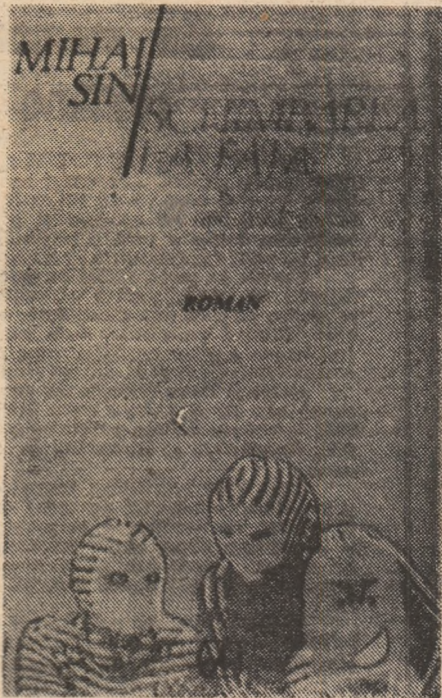
CRITICA societății românești totalitare, astfel cum o desfășoară în romanul său Mihai Sin, este marcată într-adevăr de violență, iar citeodată de accent de cruzime. Chiar așa fiind, să spunem totuși că prozatorul nu este cuprins de „mizantropie neagră”, cum îl invinuisse *Știința*, căci nu omul, natura umană le pune în cauză, ci sistemul totalitar care a dus la desfigurarea umanului, la urîțirea și coruperea sa fără margini. Nu este așadar mizantrop Mihai Sin, în această carte, ci lucid, lucid pînă la cruzime, cum arătăm, în contact cu spectacolul degradărilor umane de tot felul, al marasmului social și moral, absorbitor ca o mlastină. Infățîșat cu un atroce realism, Curgerea vieții cotidiene, astfel cum e surprinsă în roman, asociază adeseori terifiantul cu grotescul: „Sînt prea mulți ciinii vagabonzi în cartier, noaptea se adună în haite și ți-e frică să vii acasă, că parcă-s lupi infometați jăvrelle astea. Mai ales femeilor care vin noaptea de la servici, li-e frică de ciini, chiar mai frică decît de golanii și halmanalele care se iau de ele. Și dacă ești în casă îi auzi cum urlă noaptea, cum se încalceră și cum se hîrjonesc cînd sînt în călduri. De multe ori mă trezesc din cauza lor și nu mai pot să dorm. Eu zic că s-au înmulțit fiindcă nu mai sînt hîngerli, meseria asta a cam dispărut”. Dar nu sînt numai ciinii. Mai sînt șobolanii care „se plimbă printre

blocuri, grași ca niște porci, ziua în amiaza mare”, mai sînt mormanele de gunoaie meridicate de săptămîni, cu exalația lor fetidă, mai sînt „niște muște așa de mari, cu burta verde și păroasă”, năvălind „cu diumul în apartamente”, mai sînt țîțarii...

Aceste elemente ale unui cotidian degradat, imund, și încă altele de același fel, o mulțime, delimitează în roman nu doar o ambianță, un cadru de existență, dar și un spațiu moral, consonant primului, adică și el atins de degradare, o degradare care ia forme ce par, uneori, ireversibile.

Este o lume năpăstuită, aceasta a cărții lui Mihai Sin, supusă unui gir nefîrșit de vexații, de umiliri, venite din toate părțile, de „sus” și de „jos”, dar mai cu seamă din partea nenumăraților „sefi mărunti” (o categorie sufletească). O lume năpăstuită, într-adevăr, dar fără a fi totdeauna și nefericită, fără a avea, mai exact spus, un sentiment profund al nefericirii, căci, s-a obișnuit cu răul, cu uritul, cu sordiditatea. Suportă mai ușor sau mai greu privațiunile cotidiene, uneori cu murmure, dar le integrează pînă la urmă unei ordini firești a lucrurilor, considerînd că viața este cum este și că nu poate fi decît așa. Altfel de altfel și satisfacții în această obișnuire, în această pliere pe realitate („descurcare”), în această concușcență devenită natură. Iată o ipostază: „...între cîteva tinere familii prietene, în timpul săptămîniilor au loc schimburi de informații în vederea unei complete aprovizionări. Unii aduc țuică, alții au pile la restaurant și vor procura bere străină, al treilea cap de familie e în bune relații cu un măcelar, asta pentru procurarea materiei prime pentru fleici, în sfîrșit, celelalte griji, și nu puține, cad în sarcina gazdelor, gazda schimbîndu-se de la o săptămîină la alta, fiecareia venîndu-i pe rînd această cinste și corvoadă. Se cunosc bine unii pe alții, mult prea bine astfel că în aceste întîlniri de simbătă seara, prelungite cel mai adesea pînă duminică dimineata, surprizele nu mai sînt posibile. Există bineînțeles un radio casetofon stereo uriaș, cu orgă de lumini în miniatură și boxe. Volumul e dat la maximum, mai ales atunci cînd petrecerea nu e desfășurată într-un apartament de bloc ci într-o casă-casă, cu curte și grădină. Atmosfera e asemănătoare cu aceea dintr-o discotecă, doar că ei nu mai sînt chiar atît de tineri, sînt familisti, ba au și copii, încă mici, e drept. Copiii vor dormi într-o cameră mai ferită de zgomot, în cazul cînd nu pot fi duși la bunici pînă duminică seara. Se discută puțină politică, se birfeste, se spun bancuri. Și se bea în tot acest timp...”

Pot părea benigne, „idilice”, la urma urmel, asemenea forme de împăcare cu starea de lucruri din timpul dictaturii, preconizate de atît de mulți, dar tocmai pentru că pot să pară astfel prozatorul le supune în roman examinării critice neconcesive, potențată de ironie. Psihologia acomodărilor, a tacticienilor dibaci ai „supraviețuirii” este urmărită atît în punctul ei de constituire, unde vom afla, se poate concede, o reacție, un impuls natural de autoprotejare, cît și în acele manifestări care au condus, prin supralicitare, la ceea ce un personaj nu-

meste „delirul conformist”, formă gravă de alienare a întregului corp social. Și este cu atît mai gravă cu cît unii începuseră să vadă în ea, de la un moment dat, singura formă posibilă de „opunere” la totalitarism, („cei mai mulți reacționînd în fața delirului grandoarei printr-un delir conformist, în felul acesta simțîndu-se ocrotiți”).

Eroul principal al cărții lui Mihai Sin, Iulian Brednea, nu este unul dintre acești „cei mai mulți”, adică unul dintre nenumărații adaptați, de velle de nevoie, la cutumele societății totalitare, ci ilustrează, dimpotrivă, condiția inadaptării. Ce altora le apare firesc, uzual, înțeles de la sine, deși după criteriile elementare ale moralei nu poate fi astfel, pe el îl răneste și îl revoltă, îl descumpănește profund.

În raporturile cu cei din jur, Iulian Brednea are mereu parte de experiențe-șocuri, atunci mai ales cînd constată, și constată prea adesea, că mulți semeni ai săi, înșală, mint, fură, denunță, mitulesc sau se lasă mituiți fără urmă de sentiment culpabil, de remușcare sau de jenă, ci dimpotrivă, cu neclintită încredințare că, în lumea în care trăiesc, fac exact ce se cuvine să facă. A proceda altfel, par ei să susțină, ar fi și fără folos și ridicol. Cum ridicol fusese Brednea însuși, într-o împrejurare a carierei sale de avocat (una din experiențele-șocuri): acceptase să-l apere într-un proces pe un oarecare nea Pătru, învinuit de afaceri necurate cu bunuri publice, o veche cunoștință, șofer la un I.A.S. unde lucrase mai de mult și Brednea ca jurist consult; acceptase deci să-l apere pe acest om și-l obținuse achitarea, un mare succes de bară al tînrului avocat, s-ar fi zis, un prilej, nu-i așa, de mare satisfacție profesională; atît că, după cum va afla mai tîrziu cu oroare, nu strălucita pledoarie convinsese tribunalul de nevinovăția impincinatului, ci faptul că acesta, mai precaut, „unsese unde trebuie”. „Dacă mă lăsam în știința ta — îl trezește acesta, îndeajuns de brutal, la realitate — îmi putezeau oasele în pușcărie, mă slăbănogule, mă...”

Nu comiterea amintitelor păcate, ca și a multor altora, îl șochează pe eroul lui Sin, aruncîndu-l în crize și disperări, ci „inocența” comițătorilor, senina lor dispensare de criteriul etic. Brednea va ajunge, pînă la urmă, la amarul înțeles că acestea erau reflexele create în oameni de un sistem care golise legea morală de sens.

Complexitatea cărții lui Mihai Sin stă în faptul că drama eroului, cum arăta și Valeriu Cristea, nu este numai socială ci și existențială. Este „un existențialist al «epocii de aur»” observă criticul, un „om de prisos modern”, „camusian sau sartrian”.

Eșecurile lui Iulian Brednea, pentru că tot ce întreprinde se soldează cu eșecuri, în plan public și în plan personal (în iubire, în prietenie), aceste eșecuri prin urmare, sînt marcate, într-adevăr, de contactele cu societatea totalitară dar sînt, în aceeași măsură, și expresia interiorității, a firii acestui om complicat, ros de neliniști și insatisfacții a căror motivare nu poate fi totdeauna deslușită. „Așa sînteti născut — îi spune cineva — să nu vă bucurați cu toată inima de viață și să suferiți din te miri ce”. De altfel singur recunoaște: „Parcăș fi blestemat, izbucni. Nimic nu mă mai bucură”.

Cu aceste date de fizionomie lăuntrică, eroul lui Mihai Sin reactualizează un personaj de bogată tradiție în proza românească, și anume inadaptable. L-am întîlnit la Rebreanu, la Camil Petrescu, la Sadoveanu, l-am întîlnit, mai aproape de noi, la Marin Preda, la toți cu anumite elemente comune de manifestare și, desigur, cu mult mai numeroase deosebiri. Nu în totul dar în bună măsură acestea exprimă determinări contextuale, de cadru social și istoric. Iulian Brednea al lui Mihai Sin își trăiește drama inadaptării în sumbrul orizont al societății românești totalitare, a cărei schimbare la față, la care totuși năzuiește, îi apare ca o miză de neatins. Poate de aceea, la sfîrșitul lecturii, titlul romanului ni se pare irizat de ironie.

G. Dimisianu

Un memorialist al mișcării române de rezistență

DOMNUL GEORGE BEZA a publicat în Franța, cu paisprezece ani în urmă, *Misiune de război*. „Personal — scria autorul cu un adevărat simț de prevedere — sint convins că cei care au știut să câștige războiul în serviciul unei cauze juste vor ști să asigure, până la urmă, pacea, o pace justă pentru toate națiunile, inclusiv pentru țările Răsăritului european”. Au fost cuvinte profetice, pe care evenimentele decisive din ultimii ani le-au confirmat.

Cartea sa pune astăzi în fața cititorului român o lucrare de cel mai mare interes, nu numai pentru că astfel domnul George Beza poate fi cunoscut, dar și pentru că prin ea se dezvăluie o țesătură întreagă de fapte ale unor rezistențe care nicidecum nu trebuie date uitării. Este o operă de reconstituire, dar și de legitimare a unor realități, care trebuie să devină un bun spiritual al tuturor compatrioților săi și în primul rând al celor din țară.

Domnul Beza trăiește de două decenii departe de România, în care a revenit însă de câte ori a avut prilejul; iar buimă sa neîndoiește, continuă să bată la unison cu cea a tuturor românilor. De altfel, acest lucru ne este pe deplin demonstrat și de cartea sa, care este cu certitudine lucrarea unui patriot român.

Rezistența românilor, organizarea și desfășurarea ei în Anglia, în Franța și mai ales în Orientul Apropiat, cu prezentarea unui șir de personalități române și străine, cu implicarea personală a domnului Beza ori cea a fraților săi, Ion și Constantin Beza, astăzi dispăruți, ori a soției sale, Vasilichia Beza, transpuși pe cititor, nemijlocit, în momentele tensionate desfășurate cu o jumătate de veac în urmă în numele națiunii române, pentru drepturile și viitorul românilor.

Domnul Beza nu este numai autorul unei cărți de marcat interes, el este, totodată, eroul principal al acestei cărți, ca și al unui moment de istorie contemporană și trebuie pentru aceasta să-i exprimăm admirație și recunoștință.

Dan Berindei

NOTA BIOBIBLIOGRAFICĂ

NĂSCUT în 1907, la Constanța, după studii filologice, George Beza devine ziarist și debutează în ziarul conservator „Epoca”. Încă din tinerețe se înscrie în Partidul național-tărănesc, condus în acea vreme de Ion Mihalache. Datorită activității sale neobosite în slujba cauzei naționale, a transferului populației macedoromâne din țările balcanice în România, și atitudinii față de antinaziste manifestate încă de la ridicarea lui Hitler la putere în Germania, G. Beza ajunge să figureze, alături de remarcabile personalități democratice ale epocii — Nicolae Iorga, Nicolae Titulescu, Virgil Madgearu, Ion Mihalache ș.a. — pe listele negre ale legionarilor. Ca urmare, cu acordul și sprijinul partidului său, se expatriază la 10 noiembrie 1940 la Istanbul, unde este fondatorul Mișcării Române Libere din Orientul Apropiat.

Apelul generalului de Gaulle adresat francezilor la 18 iunie 1940 îndemnând la rezistență popoarele europene victime ale agresiunilor totalitare a avut un puternic ecou și în România. Ca și mișcarea de rezistență franceză, Mișcarea Română de Rezistență și Eliberare își ramifică rețelele pe întregul teritoriu al țării, deprinzând legile dure ale luptei clandestinitate. În același timp, combatanții români țineau permanent legătura cu forțele Națiunilor Unite.

La Constantinopol, Ierusalim, Cairo, Londra rezistenții români au abordat mijloace specifice de luptă. Astfel, la Ierusalim a fost creat Biroul liber de presă și propagandă și a fost întemeiat postul liber de radio „Luptă de eliberare”, la care s-au auzit adesea vocile soților Beza și ale altor luptători români, prezența documentată și în același timp cu simpatie în carte.

În țară acțiunile de propagandă s-au completat cu acțiuni de luptă: sabotaje, folosirea celor mai potrivite mijloace pentru a împiedica aprovizionarea armatei germane, conlucrarea amicală în focul luptei cu combatanții și forțele aliate.

Mișcarea Română de Rezistență și Eliberare din interior și Mișcarea Română Liberă din exterior, prin acțiunile lor concertate premerg contactele diplomatice cu aliații și fac posibil miracolul românesc: întoarcerea armelor de la 23 august 1944.

Dar iată cuvintele autorului despre aceste evenimente: „În timpul celui de-al doilea război mondial am slujit cauza Națiunilor Unite la Marele Cartier General al Forțelor Aliate din Orientul Apropiat. La sfârșitul războiului, generalul Sir Bernard C.T. Paget, CCB, DSO, MC (distincții militare britanice — n. trad.), comandantul șef al Forțelor din Orientul Apropiat, atestă serviciile pe care le-am adus cauzei aliate și contribuția mea la eliberarea Europei, prin Certificatul de serviciu nr. B/124, din 28 iunie 1945, care poartă onorabila sa semnătură: „Se atestă prin prezenta că Dl. George Beza în perioada 1941—1944 a servit fidel și loial cauza aliată și, prin acțiunea sa, a contribuit la eliberarea Europei” (din Cuvântul înainte).

Paradoxal — dar din nefericire nu este un caz singular — după război George Beza suportă pe nedrept detenția, iar familiei îi este fixat domiciliu obligatoriu la Roman.

Abia în 1955 George Beza este eliberat din lipsă de probe, iar familia revine în București. Grație intervenției generalului Charles de Gaulle și a lui Richard Nixon li se acordă drep-

tul de a emigra în Franța, S.U.A. sau Anglia.

Aflați la Paris, soții Beza activează în numeroase asociații de fostați combatanți ai: Royal British Legion, Association Franco-Britannique, Union Mondiale des Intellectuels, Fédération des Combattants, Special Forces Club din Londra, Association des Combattants Hellènes en France și desfășură o vastă activitate publicistică. Ei editează revista „Annales Franco-Roumaines”, conduc publicația „Europe”, iar D-na Vasilichia Beza editează revista „România — Euroromânia” și colaborează la publicația „The Justice” din New York.

CA MARTOR și participant direct la evenimentele autorul epocii documentat, fidel și nuanțat: salvarea României în vremea celui de-al doilea război mondial. Pasionanta reconstituire a perioadei tragice și de anonim eroism a rezistenței românești conturează cadrul complex social-istoric al momentului: la numai două decenii după împlinirea visului secular al unității naționale — în 1918 — țara se vede strivită între totalitarismul nazist și cel sovietic, iar pământul ei face obiectul unor tranzacții rușinoase, fiind sfirtecat în 1940 de către Rusia, Ungaria și Bulgaria, iar independența brutal încalcă de Hitler, care o angrenează în uriașă mașină de război nazistă.

Ukuzul sovietic, Diktatul hitlerist, invaziile dușmane apoi istoria terifiantă a celor 130 de zile ale statului legionar atrag după ele fireasca replică națională românească — fondarea Mișcării Române de Rezistență și Eliberare în țară, autorul trecind în revistă documentat, în ordine cronologică, acțiunile semnificative și evocându-și cu emoție tovarășii de luptă.

În exterior, Mișcarea Română Liberă prinde contur în Orientul Apropiat, dar și în teritoriile aliate: în Anglia, unde se înființează Comitetul Național Român sub conducerea lui Viorel O. Tilea și Comitetul Democrat Român, condus de Victor Cornea; în Franța luptă românilor liberi înrolați în mișcarea de rezistență a Franței Libere și Combatante.

Luptătorii români, alături de cei englezi, aflați „On His Majesty's Service” și de cei francezi cunosc o adevărată frăție de arme în serviciul Națiunilor Unite.

Astfel miracolul românesc al întoarcerii armelor la 23 august, în plină luptă a celor doi adversari totalitari, ca voință a națiunii sub conducerea regelui Mihai, apare în adevărata sa lumină istorică, drept corolar al unui îndelung proces istoric, al unor fapte din umbră — nu numai tentative diplomatice, ci fapte de război (politice — de propagandă proalliată, în care familia Beza are o însemnată contribuție, și de luptă propriu-zisă).

Capitolul final, referitor la Tratatul de pace al Națiunilor Unite cu România, evidențiază o eroare istorică în aprecierea sportului României în efortul aliat de război, autorul exprimându-și, cu o premonitoare intuiție, încrederea în schimbarea raportului de forțe din Europa de Est într-o *Privire asupra viitorului*.

Vom încerca să dăm o imagine mai completă cititorului prin câteva extra-se semnificative, referitoare la momente cruciale evocate de autor, din cartea *Misiune de război în serviciul cauzei aliate*, apărută în 1977, la Paris, în editura „Laumont”.

D. M.

George BEZA

mission de guerre

LA ROUMANIE DANS LA TOURMENTE DE LA SECONDE GUERRE MONDIALE

au service de la cause alliée

Editions Laumont

Participanți la Mișcarea de Rezistență George

George BEZA

Situația strat

„În orele grave un popor își revelează adevăratul spirit național și cel al poporului român este bine oțelit”

SAINT BRICE

IN CIUDA împrejurărilor potrivnice, România s-a dovedit în cursul celui de-al doilea război mondial, fidelă și loială alianțelor și prietenilor sale occidentale.

În anii 1938—1939, regele Carol al II-lea prevăzând declanșarea conflagrației mondiale — fapt neîndoiește în epocă — a instaurat un guvern de predominare a puterii executive, cu scopul de a stăpîni mai bine problemele statului și forțelor naționale și de a controla cu mai multă certitudine primejdiile externe și interne cu care se confrunta țara; de asemenea, ca să pună în lumină caracterul religios, profund creștin, al națiunii române în raport cu adversarii săi — cel păgîn nazist și cel ateu sovietic — conducerea guvernului a fost preluată de patriarhul ortodox Miron Cristea, vechi luptător în slujba eliberării Transilvaniei de sub jugul austriac.

Din nefericire, atât pentru România cit și pentru toată Europa orientală, amenințarea de imixtiune și de război apărea tot mai evidentă atât din partea celui de-al treilea Reich nazist cit și din partea Uniunii Sovietice. Întreaga Europă de Est se găsea între cele două brațe ale cleștelui totalitar: hitlerist și sovietic.

Stabilirea frontierelor celui de-al treilea Reich la Atlantic, Mediterana, Caucaz și cel puțin până la munții Ural însemna pentru noi, europenii din est, anexarea, colonizarea.

Pe de altă parte, eventuala largire către vest a fruntariilor imperiului comunist sovietic avea pentru noi, românii, pentru polonezi și baltici, vecinii apropiați de-a lungul granițelor occidentale sovietice, un sens lîmpede. Într-o primă etapă, invazia și anexarea unor imense teritorii rivnite și revendicate de U.R.S.S.; ocuparea și dominația deplină mai apoi.

Anschluss-ul, acordul de la München, aneantizarea Cehoslovaciei, amenințarea deopotrivă hitleristă și sovietică împotriva Poloniei, ca și presiunile asupra României și a Balcanilor, adăugate revendicărilor teritoriale și subversiunii politice a U.R.S.S. împotriva vecinilor săi de la vest — de la Baltică la Marea Neagră — lată un întreg șir de evenimente neliniștitoare.

România era destul de bravă ca să poată purta un război pe un singur front, oricît de puternic ar fi fost dușmanul invadator. Dar a purta război pe două fronturi împotriva a doi adversari giganți, iată ceea ce depășea cea mai temerară vitejie. Și totuși, România ca și Polonia, se pregătea în acei ani să înfrunte un război pe două vaste fronturi în același timp: Uniunea Sovietică și cel de-al treilea Reich.

Ca să stăpînească și pe cît posibil să înlăture primejdia internă intruchipată de agenții inamici, guvernul regal român a dizolvat și anihilat atât organizațiile pan-sovietice și pro-comuniste, cit și formațiunile pan-germanice și pronaziste.

Pentru a face față oricărei agresiuni inamice, guvernul român avea în permanență suficiente trupe mobilizate și dirijate către toate frontierele amenințate. În special la vest, către Ungaria, la est, către U.R.S.S. și, după anexarea nazistă a Cehoslovaciei, la nord, spre amenințarea germană de curînd instalată.

Supoziția probabilității unui război pe două (sau mai multe) fronturi impunea logic examinarea necesității politicii „pământului pustit” și, în consecință,

pregătirea pentru ceea ce avea să urmeze.

Prevăzînd așadar politica pentru cazul cel mai rău, fapt care, după căderea Cehoslovaciei, devenea posibil pentru Polonia și pentru România, guvernul român a hotărît ca, în caz de război, să opună rezistență cu orice preț pe toate fronturile și, dacă ar fi fost constrîns la o retragere generală, să aplice planul „pământului pustit”.

În octombrie 1938, prim ministrul și ministrul de război Armand Călinescu ordonă șefului statului major al armatei și șefului serviciului secret de informații (S.S.I.) să colaboreze la elaborarea unui raport în formatul amplu și complet privind pregătirea agresive sovietice și hitleriste împotriva României.

În noiembrie 1938, regele Carol al doilea face o călătorie de explorare politică-diplomatică și militară în Occident vizînd Franța, Anglia și Germania. Înainte plecării, hotărăște dizolvarea tuturor grupurilor comuniste, prin interzicerea oricărei activități a partidelor politice de toate orientările, ce se adaugă dizolvarea sindicatelor (roșii).

După întoarcerea regelui din vizita sa în Germania, unde l-a întîlnit pe Hitler care ceruse să aducă la putere Legiunea Arhanghelului Mihail pro-nazistă, jandarmă română, la ordinul regelui, ucide pe șeful organizației legionare, Corneliu Zeleschi-Codreanu. Somația lui Hitler era insolită, deoarece Codreanu de clarare deschis că în cazul cînd regele, în calitate sa de Comandant șef al forțelor armate, ar mobiliza România împotriva Germaniei, el ar ordona legionarilor să ucidă pe cel care ar fi dat un asemenea ordin. În orice țară, o asemenea sfidare la adresa unui șef de stat și comandant suprem al armatei este o crimă pedepsită cu condamnarea la moarte.

Ca urmare, măsurile de securitate națională au fost și mai întărite împotriva amenințării de tulburare și de invazie atât nazistă cit și sovietică.

Politica fermă a regelui Carol al doilea și a guvernului său pusă în slujba apărării naționale române, ca și dorința regelui ca puterile occidentale prietene — Franța și Marea Britanie —, să dea României asigurări de ajutor militar în caz de agresiune dușmană, determină Paris și Londra să acorde la 13 aprilie 1939 garanții privind integritatea teritorială românească și independența sa.

Ca urmare a acestor garanții, guvernul Călinescu a adăugat propriile sale pregătiri de siguranță națională serviciilor speciale franceze și britanice în ceea ce privește strategia de urmat în caz de necesitate pentru aplicarea politicii faptului cel mai rău, acțiunea „pământului pustit”.

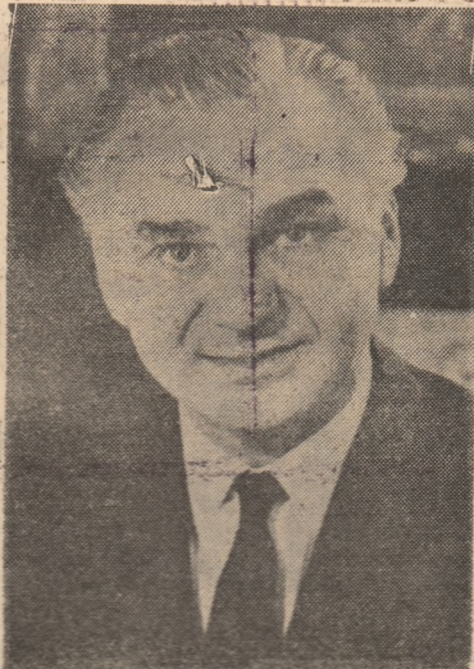
SĂ PRIVIM mai îndeaproape aceste pregătiri speciale, asociînd planul românesc proiectelor aliaților, ca să înțelegem mai corect ce s-a întîmplat mai tîrziu, în timpul războiului cînd au fost create de guvernul britanic și au intrat în acțiune în România — ca pretutindeni în Europa ocupată — Comandamentul Operațiunilor Speciale (SOE) și Comandamentul Războiului Politic (PWE).

Statul român a decis ca în caz de invazie inamică imposibil de respins, ceea ce ar fi putut fi esențial pentru efortul de război dușman trebuia să fie distrus pe tot cuprînsul țării, mai ales puțurile, rafinăriile și rezervele de petrol. Pe de altă parte și simultan trebuiau dezorganizate mijloacele de transport terestru și naval, blocînd navigația pe Dunăre, cu deosebire la Porțile de Fier.

În consecință, îndeplinînd ordinul guvernului, marele stat major al armatei, prin organele sale specializate, a elaborat planuri concrete și minuțioase de distru-

Viorel O. Tilea

Victor Cornea

Ion Rațiu

Colonelul Ted Masterson și George Beza

„România disperată a României (1939-1941)

Industria petroliere și a mijloacelor de transport al petrolului și altor hidrocarburi în primul război mondial, când România în retragere în fața invadatorilor germani, incendia puțurile de petrol. Aceasta, în plus, planurile de război erau întocmite de stat ca o măsură necesară a planului general de apărare a țării în caz de invazie dusă la ultimul răstăvilit. Situație implicând rezistență la limită prin toate mijloacele posibile.

În urma executării planului, petrolul pustiit revenea secției „Operațiuni militare“ a marelui stat major al armatei române. Într-o zi, ministrul al afacerilor externe, Ion Gafencu, în mărșă la ordine, în fața războiului din est“ dezvăluie că pregătirile tehnice și militare au ajuns la punct pentru ca industria petrolului să fie incendiate în caz de necesitate.

În seama de garanțiile acordate de România în 1939, Franța și Anglia au sprijinit intens țara în domeniul rezistenței la război și al rezistenței în caz de apărare românească. Ca urmare, experții francezi și britanici specialiști în problemele războiului și-au exprimat opinia despre necesitatea de armată română pe deplin echipată și, pe de altă parte, au completat planurile românești prin planuri proprii menite să aducă un plus de perfecțiune și siguranță.

În această împrejurare, industria petroliere română, dezvoltată cu sprijinul capitalului francez, englez și american, avea să fie, alături de conducători și specialiști, numeroși conducători francezi și englezi. Pentru a face să funcționeze să stagneze industria petrolului, specialiștii aliați — britanici și francezi — erau indispensabili în epocă. În România, erau aici.

În România, după încheierea războiului cehoslovac, o frontieră comună cu România, iar declanșarea celui de-al doilea război mondial era virtual inevitabilă. România, mobilizată, era atașată la aliații occidentali și se pregătea să joace activ rolul la momentul oportun, cu generozitate ideea sacrificiului suprem pe care i-o aducea poziția geopolitică disperată.

În România, prin ambasadorul său britanic, Sir Reginald Hoare, în urma audienței la palatul regal, regele Carol al doilea despre necesitatea de a distruge puțurile de petrol în caz de invazie nazistă și face să se afle un specialist englez se află în România. Mai apoi discutând pe aceeași temă, premierul Călinescu, ambasadorul englez, Colin Gubbins (mai târziu, general în 1943 până la sfârșitul războiului) comandant șef al SOE, cu rang de general de stat).

În România, la rîndul său, prin amiralul lui la București, Thierry, colabora cu guvernul român în acest domeniu pune la dispoziția armatei române experți francezi în materie, avîndu-l pe colonelul Léon Wagner. În urma acțiunii de război, a fost cea mai strînsă și loială colaborare României și aliații săi.

În august 1939, agresivitatea nazistă față de Polonia atinsese culmea. Preîntîmpinînd atacul german împotriva Poloniei, printre altele ale cărui consecințe erau și agravarea amenințării hitleriste asupra României, guvernul român a chemat noi contingente sub armă, trimițându-le mai ales la frontiera de nord.

În România, explozează bomba politică: în urma Pactului ruso-german, la 23 august, urmată, o săptămîină mai tîr-

ziu, la 1 septembrie, de declanșarea celui de-al doilea război mondial de către Reich-ul nazist.

Voința României de a intra în acțiune alături de Polonia, Franța și Marea Britanie este paralizată de asasinarea primului ministru român, Armand Călinescu, de către agenții Gestapo-ului și de rapida nimicire a Poloniei sub loviturile conjugate ale nazistilor și sovieticilor.

Încă de la începutul războiului, printr-o rezistență în regiunile petroliere românești se produceau acte de sabotaj la sonde, la centre de foraj, la stațiuni de pompare, la rafinării, la conductele și instalațiile portuare de distribuție de petrol și la rafinăriile în fabricurile petroliere.

În România, săvîrșite în toamna, iarna și primăvara lui 1939-1940: explozie la rafinăria „Romano-Americană“ și incendiu la rafinăria „Orion“ din Ploiești; incendiu la rafinăria „Apolon“ din Tîrgoviște; incendiu la rafinăria „Noris“ din Ploiești; incendiu la instalația de asfalt „Astra“ din Ploiești; explozie la societatea „Unirea“ de la Timbaș; incendiu la instalațiile petroliere „Romano-Americană“ din Argeș; explozii la rafinăriile „Orion“ și „Steaua“ din Ploiești; perforarea conductei aparținînd societății „Dacia“ de la Rîfov.

De altfel, tot de la începutul războiului, acțiunea patriotilor români anti-naziști a stăruit în sabotarea transportului pe Dunăre cu destinația cel de-al treilea Reich. Acțiuni similare se produceau și în domeniul navigației maritime.

Toate acestea erau opera rezistenței românești care începea să se contureze, să prindă viață, să facă primii săi pași în acțiune. Și mai erau și o consecință a atitudinii complacente și favorabile a serviciilor Siguranței române, care înțelegea să-i avantajeze pe aliații occidentali, pentru ca aceștia să poată lăsa în totalitate. Dar ele erau tocmai acțiunile ale echipajelor speciale franco-britanice, a căror misiune de război era chiar aceea de a sabota transporturile către Germania conform planurilor interceptate și ordinelor primite.

CA OFITER al navigației civile mobilizată la comandamentul militar al portului maritim Constanța, am avut ocazia să cunosc, prin responsabilitățile mele în materie de securitate a navigației, actele de sabotaj săvîrșite de patrioții români sau de specialiștii aliați în dauna hitleristilor; era vorba de accidente evidente, voluntare, avarii, incendii, sabordaje etc. La Constanța l-am cunoscut pe consulul britanic A.C. Kendall (mai târziu colonel și după război șef al secțiunii consulare a misiunii militare britanice de control aliat în România). De asemenea, cunoșteam de mult timp funcționari ai agențiilor de navigație aliați — englezi, francezi și alții — cărora le știam sentimentele și activitățile în favoarea cauzei aliate.

Eram pe atunci ofițer de port, special autorizat de Ministerul marinei, de amiralul Nicolae Pais, directorul general comandor Cezar Ioanițiu și comandorii Ștefan Popescu și Dumitru Niculescu, comandanți ai portului Constanța, să urc la bordul navelor străine ca să controlez prezența armelor, aparatele de transmisiuni și altele și să le sigilez. În acest timp, britanicii angajați în operațiuni speciale în războiul nereglat din navigație din România erau, între alții: D.C. Blakley, W. Burland (la sfîrșitul războiului colonel la misiunea britanică din România), G. Marshall, W. Watson, Despart, M. Macnabb, G. Kahn, Young, D. Field, G. Gibson.

Una din metodele de sabotare a transporturilor în direcția Germaniei a fost

aceea de a fi angajați piloți specialiști în navigație cu salarii tentante, mai ales la Porturile de Fier, pentru ca ei să nu fie recrutați de nazisti. Pentru că la Porturile de Fier nu puteau naviga decât piloți brevetați de Comisia internațională dunăreană.

O altă metodă: anglo-francezii navloaseau vapoarele, tancurile, șlepurile cu preturi mari ca să le blocheze și astfel să nu le lase să transporte mărfuri pentru germani.

România, la curent cu ceea ce întreprindeau francezii și englezii în privința sabotajului și a blocării navigației pe Dunăre, nu intervenea. Prin asemenea acțiuni, fluxul petrolului și al mărfurilor românești către Reich se reducea. Astfel că organele românești de siguranță militară și civilă, în ciuda informațiilor pe care le aveau, nu acționau pentru împiedicarea aliaților de a-și realiza planurile.

FAPTE semnificative, mărturisind acordul guvernului regal român în privința aliaților occidentali, s-au produs în aprilie 1940.

Un convoi de mai multe remorci și șlepure britanice, printre care „Elisabeth“, „Thermonde“, avînd la bord armament, material de sabordaj și exploziv, a intrat prin Marea Neagră și a circulat liber pe Dunăre cu destinația Porturile de Fier, unde trebuia să fie sabordat ca să blocheze navigația fluvială către Germania. Dar, în porturi, ambasadorul german Fabricius și ministrul german Manfred von Killinger, la vremea aceea șeful spionajului nazist în toată zona Balcanilor și în România, teșuseră o întreagă rețea de informatori. Ei fuseseră avertizați de aceștia că este ceva anormal în acest convoi britanic, sosit în portul Giurgiu.

Ambasada germană intervine energic. Guvernul român se află în cumpănă. O singură posibilă soluție: a salva aparențele, a da garanții de neutralitate. După ce se opuse controlului navelor, guvernul este constrins să permită percheziția.

Și astfel arsenalul aliat aflat la bord este descoperit. Armamentul este confiscat și transportat, dar lăsat la dispoziția britanicilor. Cit despre ofițerii și marinarii englezi, ei au fost pur și simplu obligați să părăsească țara, via Turcia.

În forțele franceze se găseau în misiune specială pentru conducerea și îndeplinirea operațiunilor mai mult de 60 de ofițeri și specialiști, printre care: colonelul Leon Wenger, inginer, fost director al societății petroliere „Petrofina“, autorul planului francez de distrugere a industriei petroliere (veteran în primul război mondial, el a participat la operațiunile de distrugere prin foc a sondelor românești în 1916, în timpul invaziei germane și al retragerii române în Moldova); căpitanul Pierre Angot, inginer la societatea „Steaua“; generalul Delhomme, atășat militar; Roger Sarret, atășat economic; ingineri și specialiști de la Societatea franceză industrială și comercială de petrol, alții de la „Columbia“, „Steaua“...

România hotărîse ca, în caz de invazie, să-și sacrifice petrolul și porturile, asociînd forțele speciale franceze și engleze acestei misiuni de război.

Ministerul englez al blocadelor, devenit mai târziu Ministerul războiului economic, a creat, în 1938, departamentul „D“ — condus de colonelul Lawrence Grand (mai apoi general-maior) și adjunctul său, maiorul Taylor — una din principalele acțiuni ale departamentului „D“, fiind secțiunea balcanică ce urmărea în special situația petrolului românesc.

Creierul acțiunilor britanice privind petrolul românesc era Thomas Masterson, reprezentantul cotelului englez „Phobus“ și directorul general al societății petroliere anglo-române „Unirea“. Era secondat de cei doi frați ai săi, Edward și Christopher, dintre care unul era director general adjunct la „Unirea“. Masterson-ii veniseră în România la începutul secolului, ei fuseseră crescuți aici și cunoșteau la perfecție limba și țara.

În misiunea sa de război economic, colonelul Th. Masterson (în 1944, general), preia în 1939-1940 conducerea operațiunilor speciale de sabotaj englez în domeniul petrolului și transporturilor românești. În afara fraților săi și a lui De Chastelain, conducătorii acțiunii mai erau: Despart, atășat militar englez; Bill Young, reprezentant al societății „National Supply“.

Operațiunile de sabotaj din industria petroliară, care începuseră după distrugerea Poloniei, în 1939, au continuat în 1940 — astfel încît să poată lua o extindere generală în ziua cînd Germania ar fi invadat România — dar au suferit o lovitură imprevizibilă drept consecință a nefericului dezastru aliat pe frontul occidental, urmat de armistițiul francez.

La 19 iunie, în gara Charité-sur-Loire din Franța, forțele invadatoare germane au descoperit un tren tîcșit cu documente secrete aparținînd înaltului Comandament militar francez. Printre altele documente ultrascrete se afla acolo planul franco-englez de distrugere a industriei petroliere și de sabotare a căilor de transport românești și listele nominale ale conducătorilor și agenților operaționali francezi, englezi și români ai acestor acțiuni.

Descoperirea acestor documente dezvăluia și responsabilitatea regelui Carol al doilea, a guvernului său și a șefilor armatei române în conceperea și organizarea distrugerii industriei și transporturilor petroliere. Hitler, în acest context, salută invazia sovietică în Basarabia și Bucovina, de la 26-30 iunie 1940 și declară, la 28 iulie, că „România a fost de-a lungul mai multor decenii aliatul activ și hotărît al adversarilor Reich-ului german“. Peste două săptămîni, Hitler îi adresează regelui Carol al doilea o scrisoare-ultimatum, în care afirmă că „sfîrșitul va fi... într-un termen foarte scurt, prăbușirea României“. Într-adevăr, în luna următoare, prin Diktatul de la Viena, Hitler sfîșie România, acordînd jumătate din Transilvania Ungariei și jumătate din Dobrogea Bulgariei. În același timp, regele Carol al doilea este detronat; urmașul său, Mihai, este lipsit de prerogativele regale esențiale. La conducerea României împărțite și vasalizate de Reich și asociații săi este instalată o diarchie: generalul Ion Antonescu și comandantul legionar Horia Sima. În alții demnitari și generali responsabili de planurile de apărare cu orice preț sînt închiși și masacrați, cetățenii britanici și francezi mustrăți și expulzați.

Și astfel planul românesc al „pămîntului pustiit“ în caz de invazie a fost deturnat de dușmanii totalitari ai țării, ca și planurile aliate, engleze și franceze.

Toată chestiunea rezistenței naționale românești împotriva invadatorilor totalitari, sovietici și hitleristi, trebuia să fie regîndită.

Aceasta avea să fie pe viitor misiunea de război, misiunea istorică a regelui Mihai al României, a națiunii și armatei române, a șefilor politici naționali-democrați, a patrioților români de diferite orientări politice sau independenți.

Traducere de
Doina Măgirescu

Dana Maria MANU

Despre condiția personajului mai degrabă decât despre cea a scriitorului (declarație)

UN PERSONAJ nu este ceva viu, cald și apropiat. Așa imi încep declarația care nu este deloc o simplă convenție în care instalez confortabil întâmplarea de față, ca ea să-și facă de lucru și eu să plec liniștită în vacanță, este chiar o declarație la care am de gând să muncesc, așa cum spunea Macedon: rămineți totuși în mijlocul prozei dumneavoastră, există și așa destulă literatură care se scrie singură, și istorie, plecând dumneavoastră mai răcați de asemenea să plece și ea ca un copil care își face de cap în absența părinților, pe lângă proza fără scriitor mai există și proza fără proză.

Și, pentru că tot a venit vorba despre el, trebuie să spun că profesorul jetau remarcabil și lejer, totuși nu m-a impresionat vreodată și nici nu l-am respectat, să fi fost din cauza numelui nepotrivit, sau pentru faptul că era lins pe cap de-un ciine mare, să ne-nțelegem, nu venea așa de-acasă, treaba asta se întâmpla la curs, cam pe la jumătatea primei ore, atunci apărea ciinele urias, credincios și liniștit. Nu m-am lămurit nici acum dacă era un ciine adevărat, viu, cel din Scăpărătoarea despre care vrăjitoarea îi spune oșteanului: vezi că e tot ciine, nu altceva, orf numai sufletul bun al lui Fritz, recuperat de sfintul Anton de prin bălți, și pripășit într-o intruchipare zoomorfă, căci ce-ar fi putut să fie atât de mare și de prost, doamne, ca să mîngie cu devotament cranul pervers al lui Macedon, doar nu eram eu!

Pe mine profesorul n-a reușit să mă ducă de nas. Dimpotrivă. N-am mai rămas nici cu cit aveam (iluzii despre proză, spun, cele care sînt în firea noastră cuminte, bună și respectuoasă de noi), semințele de tandafuri Banksia și-au pierdut memoria și-n vară au generat anarhic tufe de mărăcini, broscuța Cleo a regresat din totem într-un animal imens, hidos și nepăsător care s-a pierdut apoi în hățisuri, tencuiala trece printr-un proces de dezagregare continuă, bucițele se desprind și cad în sus, aiune-cînd pe mîci piriiașe care izvorăsc din pereți, acoperișul s-a schimonosit după nici o lege în căutarea unui model clasic de invazie a nefirescului în real, iar focul din ce e stins, din ce se stinge, și nici o talpă, nici măcar umbra ei în vis, nu-mi trece pragul din care a rămas doar semnul ultimului său efort de a se reînchipui din arhetip, semn peste care am călcat din greșeală eu, imponderabil, bine că nu sînt superstițioasă. Și, totuși, nu pentru aceste pierderi dureroase l-am urit cel mai mult pe Macedon, nici pentru insinuarea că scriitoarea oarbă s-ar putea s-o la din loc într-o zi cu un mers sigur, sprinten, și bine-orientat — ceea ce, la urma urmei, imi discredita metoda — și nici pentru faptul că, după ce mi-a solicitat fără măsură și lipsit de bun-simț disponibilitățile afective și intelectuale, a devenit confuz, și a plecat cu umbrela mea, eu m-am cam pierdut cu firea, el mi-a înapoiat-o demă a doua zi, iar în a treia, în a cincea și în a șaptes-zi s-au desfășurat jocurile intelectuale de maturitate, unde ne-am întâlnit ca adversari.

La unul din aceste jocuri, progresînd lent, dar sigur, de la rece la cald, profesorul mi-a atins un teritoriu recent despre care nici plină azi nu știu exact ce este, și nici de ce îi spun așa, bănuiesc numai, că de-atunci am început să-l urăsc pe față, deschis, fără rezerve, iar ura mea era, ca să zic așa, unica slăbiciune a lui Macedon pe lumea asta, în sensul că imi răspundea, în rest era tare, nu-l atingea nimic, îi lipsea o incheietură, imi vine să spun, o legătură în creier cu vreun centru afectiv, ori, poate, nu fusese urșit îndeajuns ca să devină vulnerabil, ceea ce, rîmîn la părerea mea, este inuman. Cred că mi-a răspuns la ură și pentru faptul că — în ciuda extraordinarelor lui intuiții — l-am bănuțit tot timpul de o suficiență esențială, din aceea care nu se vede și pe care o au indivizii care se selectează natural, și de o rutină a sistemului psihic, care nu există la generațiile spontane de creatori (așa vin și tot așa se duc). Poate să mă fi înșelat și el să fi fost numai un caz de mimetism batesian, Macedon era destul de pervers, și chiar mult mai evoluat de-atîta, incit mimetismul să fie și conștient.

Profesorul ne vindea mărgelile de sticlă, totuși, poveștile lui erau senzaționale și îți tăiau picioarele de ciudă și de invidie, uitate unde erau ideile. Poveștile am să le trec aici. Nu cred că ele ajută cine știe ce la înțelegerea declarației mele despre ceea ce m-a determinat să omor sistema-

tic și lucid scriitoarea oarbă și proza, farmecul ei inefabil, cum spunea Macedon: chinul poveștea ca pe-un animal mic, n-ai bun simț, sînt lucruri pe care pur și simplu nu ai voie să le faci, n-ai voie, nu te-a învățat nimeni asta? Nu. (Și ce rău imi pare că nu sînt eu profesorul ca să-l spui toate astea ei).

Prima poveste m-a îmbolnăvit pentru mai multe săptămîni și mi-a declanșat cognarul care-mi revine periodic și acum. Lata cognarul. Mă aflui într-o încăpere imensă și în un fel de pieștină în mină cu care așez firele în urzeală. Tot timpul o parte din țesătura rămîne mai rară, nu reușesc să adun firele, le string într-o parte și se desfac dincolo, și nimeni nu mă trezește lata și poveștea. Într-un tîrziu, scriitorul își adună fișele, notele, fragmentele răspinșite pe tot și tot ce mai are și începe să relecteze. Și lucrarea se măsoară, și se noaptea, scrie, recite, taie, schimbă, renunță, adaugă, caută, alege, și după noaptea întîrzi de asomni, frământat de griji, că nu e bine, încă nu e bine, adoarme. Și atunci, tocmai atunci, subliniază profesorul, în viziunea literaturii, vine în peștină lui pe fantoma unui transatlantic, îl privește pe cel adormit, îl strigă, îl atinge, îl certează, dar nimic, bărbatul epuizat doarme. Se mai plimbă ea ce se mai plimbă, după care pleacă cum a venit. Morala s-ar fi subliniată dureros dacă nu ar fi spus-o chiar Macedon: ce-ai scris a rămas scris, dar m-a devenit vreodată literatură. Sigur că te bagă în sperieți și-ți abilitate pînă la groază. Totuși este suportabilă prin analogie cu alte povești care funcționează pe aceeași schemă, și în care a treia oară cînd se petrec lucrurile, intervine un deznodămînt pozitiv. Profesorul se-a spus-o, însă, o singură dată, iar efectele poveștilor lui erau dozate artistic, personal nu cred că era conștient de asta, o făcea din intuiția lui răuțicioasă. În ceea ce-a doua poveste este vorba despre un sculptor care clopotește, dăltuiește, ciocănește o piatră și trece conținutul respectiv, o scenă de luptă, să spunem, prin toate stadiile, fără să doarmă, fără să se odihnească, pînă la sfîrșit. Sculptorul era un bărbat neliniștit din fire, mai vîrstos, am înțeles, mai puțin dămnat decit scriitorul, de altă condiție, mai sigur, mai hotărît, în sfîrșit, l-a furat jocul, i-a plăcut și n-a oboșit. Se înțelege că din sculptură n-a țesut nimic. Bărbatul, urmîndu-și ideea, atent la sine și la relația lui cu piatra, n-a sesizat momentul, unul singur, cînd se reveia calitatea subtilă a materiei, și bunăvoința ei, care coincide cu a ta, a trecut pe lângă el, un singur moment, spunea Macedon, în decursul unui an astronomic, cînd nu e nici sus, nici jos, și lumina e tocmai potrivită, atunci ar fi trebuit să se oprească, moment care n-are legătură cu perfecțiunea ori cu stadiul numit de noi „final” al lucrării.

CUM SPUN, am visat că Fritz — core se caracteriza printr-un tremolo susținut al degetelor de la mîna dreaptă și al piciorului afe-rent, printr-un fizic dezgustător și o labilitate psihică aparte, tremurătoare, care palpa așa, descoperită — stîtea undeva în centrul dezbrăcat, băgat într-un fel de gaură în podea, care era gaură dar mai era și bazine sau fîntînă lină, și gîglia și se zădușea de plăcere, scotînd sunete nearticulate în momentul comunicării cu materia. Noi, eu, Macedon și sculptorul, toți în frac și cu ghețe albe, eram dispuși în amfiteatru astfel: profesorul la catedră, eu în bancă iar sculptorul la ușă, în așa fel incit printre noi aveam loc suficient să treacă doi inși care cărau decorul, un bustean, care urma să fie tăiat transversal în actul doi, asta în vreme ce Macedon spunea poveștea, cea de mai sus, cu toată gura, numai că mai avea una la ceafă cu care spunea altceva, și, din nefericire, capul i se rotea pe gît, iar discursul era fragmentat, păreau, de fapt, lipite cap la cap, fragmente din patru discursuri diferite, numai două, însă, erau importante: cînd vorbea cu fața, Fritz era înăuntru, cînd vorbea cu ceafa, Fritz lezea din put, propulsat, ca o păpușă dezarticulată, cînd sus, cînd jos, toată treaba e laborioasă, nici nu se putea altfel, pentru că una e să vină literatură să te vadă așa, abandonat, destrăbălat și lăfăit într-un somn greu de mai mare rusinea, cu un picior dezvelit și îndoit peste piapună, se mai întâmplă, nu e chiar o nenorocire, vine oricum dintr-un univers familiar, chestiunea se mai poate discuta, e interioară, ține de noi, în fond, și visul e mai simplu, mai firesc, a fost genuin, de fapt se vede, și cu to-

tul altceva este să nu comunici cu materia și să condiționezi arta de-așa ceva, e mult mai grav, ideea în sine este atât de absurdă, de neverosimilă și de răuțicioasă incit și-ar pierde cumpătul oricine.

În felul acesta, cu fața, profesorul plimba prin sală, în lesă, încoace și încolo, strigoiul cu nostalgia totalității și a absolutului, care aparțin, în fond, generației lui, mai exact ei le-au făcut strigoi, se știe cum, iar, uneori, cînd se prelingea pe la picioarele noastre ca un reflux, mișcînd nisipul de parcă am fi stat pe el.

În același timp, cu spatele, nostalgia absolutului era nostalgia victii intrauterine și Macedon, în halat alb, cu mînași de cauciuc, diseca, scoțea și punea pe masă, în fața studenților, obiectul cu pricina. În acest interval în care, pe de-o parte, profesorul făcea gesturi în memoriam și de istorie literară cu patru mîini, iar pe cealaltă, cu mult mai multe, acum păreau nenumerate, gesturi de chirurg, eu începusem deja să zbor fără aripă: prin sală, se putea distinge o chestie butucănoasă, oribilă, care plutea pe apă și se lovește cu burta de pămînt, profanînd mitul, zburam ca un om, nu ca o pasăre, pentru că voiam să zbor și nu să fiu pasăre, ceea ce este cu totul altceva, și, deși, mă loveam de nenumerate ori și eram plină de vinătăi, totuși nu aveam să transcend nici măcar un gîrdulet. Fritz intra și ieșea intruna și începuse să oiară ulei, sculptorul bărbos, descoperită din neștiință, blocă așa, iar lui Macedon, acum, i se scoteau mînușile, tot a patra, și el exolica: domnilor, în concluzie, aceste texte cu greu ar putea fi replici moderne ale speciilor tradiționale ale genului, sînt prea inestetice, viziuni de cosmar, totuși, dintr-un anumit punct de vedere, ele reprezintă o replică de fond, în sensul că recuperează natura umană a scriitorului, care n-are nimic divin, nimic în plus, în, tocmai dimpotrivă, e mai trențuroasă, și are o scădere, un minus de adaptare, incapacitatea de a trăi în realitate, nevoia de transfer, proiecția de ficțiune care, de altfel, e mult mai suportabilă. Scriitoarea își asumă această îndemnatate, și nu numai asta, și nu numai ale ei, ba chiar și pe ale noastre, pe

toate, numai să nu fie fizice, pentru acelea se vîd, și are o mare calitate, dă vina pe nimeni, sînt oribil de omnești povestitoare astea (ce să fac, s-a exprimat), ele arată că eșecul, rea, neputința (în de condiția noastră, nici n-ar trebui ameliorate pentru că reprezintă, și de ce să ne depășim condiția dacă nu ne-am asumat-o încă mod real, omul, domnilor, este singurul care nu poate mult mai mult decit vră și singurul care se confruntă în permanență cu un model-ideal și nu cu stălar, la rîndul lor, textele ei (ale mele) își asumă scriitoarea, sînt vorace, primordiale, ca niște flori carnivore, și foarte, nu atât conștiente, nu, senzoriale, și minde de un scriitor care în sfîrșit nu mai sustrage, ba chiar se oferă, du-atîta absență nici nu e de mirare că literatura e nesățioasă, sacul doborîtor resturile de la ultima masă literară a Macedon și de la ultima analiză succintă asupra literaturii în decem-opt, și asupra sa, fără psihiatru, altmînd ce-ar fi căutat sculptorul aici, în vis, povești și oriunde, dacă Macedon și le fi dus singur pe ale lui, Fritz începea se dezintegreze, acum că se terminase tîl de scris, și am rămas singură, profesorul, o figurină din hirtie, cam vreo zece centimetri, pe care o răsuc cu vîrfurile degetelor și, cum se întîmpe cînd te oprești, textul din dreapta, nescris, gîndit numai, se întoarce cu ușoara ta și te muscă de mîna ca un animal insuficient dresat, nici gînd să devie vreedată vii cu sau profesorul, cu toată voința mea excepțională de a fi, cu toată energia mea, nu sîntem, sau poate, da, dar atunci într-un fel excesiv, în man, iar împrejurările simple, plăcute, firești nu sînt inaccesibile, și nimic ce-am scris nu păstrează imaginea reală a lui Macedon, cum să spun, umam care n-are nimic excepțional, nimic spectaculos și nimic de-a face cu această mîcaradă, cu acest bal mascat, poate că Macedon era un om obșnuit, laș, egoist, vulnerabil, terorizat de neșansa, sau poate era cu adevărat un invingător, sau poate și avea nimic din toate astea, nu știu și nici n-am să aflui vreodată pentru tocmai am pierdut și ultima șansă să cunosc și să-l înțeleg, și mă bucur, și gur că și el și-a sustras natura adevărată înțelegerii mele și s-a apărut tot timpul

ar l-am ferit și eu de mine, l-am iubit
 rea mult ca să mi-l ofer, asta este, și
 ci ca scriitoare nu i-am făcut rău, după
 am s-a văzut n-am intrat cine știe ce
 amănuntele personalității lui atribuite.
 ritorul, după cum se știe, umblă de
 pină acolo ca să se ntrupeze, el este
 entitate afectivă neliniștită, care mai
 puțin judecă și se stăpânește, cit este chi-
 uit în veci de un efort care ordonează,
 vilizează, ajustează, modifică, reformu-
 zază, taie, sparge, crapă și lipește (lucru
 desăvârșite în general și armonioase)
 care se numește cunoaștere, și, în vre-
 ce gheara mare, ascuțită, neagră și
 ea zgirie hirtia, Macedon s-a salvat, i-am
 at timp, s-a salvat înțelegerii mele care
 tagmentează, cunoașterii care nimiceste,
 dorinței de a-l ajută, ca să-l manez,
 rez, care înlocuiește, pentru că sigur aș
 descoperit că oricum ar fi fost nu era
 me și nu era destul, și cine știe prin
 ce loc se poartă imaginea lui adevărată,
 e fapt el singur are dreptul la ea, el
 o duce, e ființa lui unică și unitară
 gândul lui distinct, cum să spun, sint
 e lui, și, dacă n-are și el o gheară mai
 mică, atunci s-ar putea, pe lângă faptul
 e liber, să fie și fericit, nu știu.
 După cum, dacă nu te oprești din timp,
 aci nu mai afli adevărul. Spre sfârșitul
 unui text sporesc convențiile și epicul,
 multumirea și ușurarea că în sfârșit se
 termină, nicidecum înțelegerea ori recep-
 tivitatea. Ele se întâmplă în altă parte și,
 dacă nu sint acolo, atunci nu există pro-
 babil deloc. Cunoașterea și acceptarea sint
 nedeva în mijloc, ori pe aproape, ca un
 lez, la capătul unui drum, al unui text
 sau al unei ființe se află, fără doar și
 poate, moartea, este cam ceea ce-a vrut
 să spună profesorul.

ACUM recunosc că este greu să-mi
 mai câștig cititor pentru cea de-a
 treia poveste. Fie și așa. Nici nu
 mă-ndoiesc că era special pentru
 mine și că l-a costat pe Macedon un efort
 mare a fost probabil și cauza accidentu-
 răi cerebrale care l-a trimis pe transatlan-
 ticul-fantomă, știu sigur că e acolo, doar
 îl l-a inventat, l-am văzut, eu nu dorm,
 pentru orice eventualitate, sau dorm dar
 mi păstrez un ochi deschis, deși nu-mi
 folosește la nimic, de ce să zic, oricum,
 trebuie să fi fost persoana care flu-
 rura disperată din miinți la soroc, ca să
 te agate, să mai vină, să mai intre, să
 mai capete o formă, va să zică trebuia
 să ajungi acolo ca să-ti dai seama cum
 e, eu am știut dinainte, și, să vedem,
 dacă eu nu mă trezesc, tu cine mai ești
 să pe tine cum te mai cheamă?
 Iată și cea de-a treia poveste. Cineva
 încează să traverseze o apă înnot. Se
 trezește. Își dă seama că-a visat și cade
 la fund. Este, după mine, cel mai atră-
 gător tip de poveste, nu e obosit, nu e
 apuizat, te întârzie în uman, te întoarce
 la durată subiectivă a receptării și are
 ceva din frumusețea unei forme de viață
 arhive, la care nu te-ai mai fi așteptat,
 totuși, specia are resurse cu care și surpă
 ent temelile, ale ei și ale realității, pro-
 fesorul tatonă în permanență genul, așa
 că m-așteptam să găsească, și-am avut
 un gest de recunoștință înspre el, și-n
 timp ce mă lăsam trasă în apă, pentru
 că era visul meu, în sfârșit era — și Ma-
 cedon știa sau intuise — și povestea de-
 venea, sub ochii mei, o zonă de comu-
 nicare cu el, în care ne întâlneam și ne
 despărțeam în același timp, într-un fel
 rășietor de adevărat, acceptam sacrificiul.
 Las mai face și-acum, și-aș fi plătit și
 prețul pentru înțelegere, și-n general
 pentru orice mai trebuia eu să plătesc pe
 lumea asta, atit era de ademenitor totul,
 știam că este a treia poveste și-am fi
 putut să ne pierdem în ea, știam chiar
 prea multe, și totuși simțeam că mai e
 ceva, mai era, m-aș fi transformat apoi
 în spumă, ca un spirit inferior, credeai
 că nu-mi dau seama? Și, cum te simți,
 dacă ai aflat?

De-atunci mă urmărește coșmarul. Stau
 agățată pe o șchelărie din oțel flexibil
 mare, la bază, se transformă din apă, este
 mare dedesubt, și mi-e frică să nu cad,
 îngrozitor de frică, o frică vie, paralizan-
 tă, sfîșietoare, și nu se mai face ziuă,
 simt că alunec, dar nu văd niciodată ce
 se-ntimplă, nu pot, totuși mă urmărește
 un strigăt, un urlet de carne sfîșiată și
 mîncată de rechini, țipă, doamne, țipă-n-
 runa și nu știu cum să face să-l închid
 gura, mă trezesc cu dinții-ncestați, cu
 gumnii strinși, rece, și-n compensație vi-
 zez partea a doua, că mă culege de-acolo
 o căruță de țigani, cu covillir, care zboa-
 ră, și trecem printr-un tunel, și, la intră-
 re, cineva, un soldat parcă, ne verifică
 dinții, da, tocmai colții, și n-aș putea să
 spun de ce.

Asta este cam tot în ceea ce privește
 relația mea cu profesorul. Se-nteleg că
 la această intensitate mi-a fost imposibil
 să o ignor, deși am crezut că se poate, și
 Macedon, să mai știi că proza cu proză
 și cu scriitor este o treabă primitivă, de
 care îți vine să te lași, murdară și grea,
 împuțită, în care obligatoriu calci pe res-
 ursa de șoareci, șerpi și gândaci — de care
 aveai tu atita scirbă — dacă nu cumva a-
 lungi să-i și mînci. Oricum cineva tre-
 buie să-o facă și pe asta, așa că rămîn,
 mi petrec iarna aici, încă o vacanță iro-
 nică, nu neapărat pentru că așa a spus
 el. Personal cred că este nevoie de mine.
 Întimplările de față nu se pot descurca
 singure și n-am nici o șansă să le găsec
 literatură cînd mă-ntorc, de-abia dacă
 există ca întimplări, de-abia se țin, se
 pot destramă la mijloc și-n colț, și-mi apar
 pete de rugină acum că Macedon nu mai
 e, semnele sint semne, ne preced și ne

urmează și ce știm noi la urma urmei
 atit de mult despre iubire, ură și moarte
 ca să nu mai avem dreptul la ele?

AM SPUS odată, de mult — pe a-
 tunci mai aveam o speranță —
 că un personaj nu este ceva viu,
 cald și apropiat, și asta nu pentru
 că aș fi vrut să mă strecor în pat lângă
 scriitoarea oarbă, doamne ferește, dar în
 seara aceea de iarnă, imediat după dispa-
 riția lui Macedon, chiar am făcut-o, și-mi
 aduc bine aminte că, din ce mi-am dorit
 să mă-ncălzesc, ea mi-a ținut de frig,
 de fapt frigul nu era mai mult decit o
 peliculă subțire între noi, suportabilă, din-
 colo de care, în cealaltă jumătate a pa-
 tului, era ceva care nu mă cunoștea și
 nu mă primea într-un fel absolut, nici eu
 n-am recunoscut, asta mi-a făcut per-
 sonajul meu preferat, care m-a repre-
 zentat ca scriitoare, cu care aproape am
 ciștigat, și, în care, ar fi prea pu-
 țin să spun că am investit înțele-
 gere, afecțiune și talent, mai degrabă
 am plătit cu ființa mea pentru a ei, a-
 cеста este cuvîntul, o transfuzie de la
 mine la ea, a fost posibil, o experiență
 extraordinară care m-a pasionat, de-ai-
 a nu-mi pare rău, mî-nfurie, și cînd mă
 gîndesc că la-nceput se contura cu un
 caracter grețos și mizerabil, lasă pină la
 neputință, susceptibilă din nimic, cerșind
 milă și ocrotire, lovită era și rănită, fri-
 coasă, agresivă și murdară, și am detes-
 tat-o atit de mult atunci, incit imi venea
 uneori, cînd nu mă vedea nimeni, s-o
 împing cu piciorul în latrină, dar m-am
 stăpînit exersînd o răbdare de fier, un
 calm selenar, o surzenie primordială și
 mai ales o tenacitate la fel de mare cu
 a ei de-a rămîne ceea ce este, și i-am
 clarificat mîntea incilcită, întortocheată
 și perversită de morală, am învățat-o să
 re-cunoască adevărul, să nu mai stea co-
 soțată și să nu mai repete ca un papagal
 realitatea, aproape am învățat împreună
 să alegem, să hotărîm, și știu că-a rămas
 cu nostalgia a ceea ce-a fost în prima pa-
 gină, cum să nu știu, cit mai știu de bine!
 și, totuși, cînd am văzut cum nu mă pri-
 vea cu ochi morți de organism unicelu-
 lar, decerebrată, inumană, am simțit că e
 cel mai mare eșec al meu și că nu pot
 să-l traversez, și mai ales nu vreau să
 mă duc niciunde, nu vreau deloc, rămînem
 aici împreună, sint legată de ea, și există
 un fel de simpatie mortală între noi,
 și-mi amintesc, cu multă înțelegere pen-
 tru mine și pentru nesăbuiția mea, că am
 reușit chiar s-o îmbrac, asta a fost lovitu-
 ra de teatru, celebrul test al lui Ma-
 cedon la colocviul de absolvire al cursu-
 lui, îmbrăcați-vă personajul, nici nu se
 putea ceva mai greu, toată lumea știe
 că personajul este abstract și că este des-
 prins din trunchiul personalității scriito-
 rului, ideea era legată tocmai de necesi-
 tatea obiectivării, prin integrarea într-o
 realitate culturală, socială și istorică, îm-
 brăcat era mult mai mult de-atit, pe lângă
 celelalte însemna timp, adică moarte,
 trebuia mîmăta moartea ca personajul să
 fie verosimil, să țină, și mi-a fost greu,
 trebuie să spun, pentru cine n-o cunoaște
 și n-a citit-o că babornita era extraordi-
 nar de greu de făcut, de scris, dar-mite
 s-o mai și îmbraci, în plus Macedon zi-
 cea, cumpănit și plin de curiozitate, de
 fapt răutacios, că nu se știe ce-o să se
 mai întîmple cu textul dacă reușesc s-o
 îmbrac, pentru că din structura mea psi-
 hică primitivă, foarte instinctuală, a ie-
 șit deja un personaj puternic, aproape
 materializat, și mi-e că textul n-o mai
 ține îmbrăcată, și așa e fragil, cerebral,
 ca o țesătură, nu mai are de undă, și
 parcă un personaj fără poveste nu e ni-
 mic.

E-adevărat că aceasta, a patra poveste,
 a naratorului, e mai aproape de coșmar
 decit de poveste, ba e chiar un coșmar,
 și e infinit mai adevărată decit celelalte.

În seara aceea, cum spun, dorința s-a
 instalat cu îndirjire, ca un început, sau era
 sfîrșitul? de nebulie, că ea trebuia să
 m-ajute, trebuie să folosească la ceva,
 doar am scris-o. Mă pomeneam gîndind:
 lasă-mă lângă tine, ține-mă aproape, mî-
 gîie-mă, ține-mi de dor, în sfîrșit o mul-
 time de lucruri și mult mai grave de-atit.
 Ideea era fixă, că eu am nevoie de ea
 acum, și aceeași filfiire imposibilă, absur-
 dă, neverosimilă, inumană a ei prin ca-
 meră imi frîngea voința în două pe ge-
 nunchi, voința de-a fi, de-a mai exista,
 al mîncat bucuros din mine, din timpul
 meu, și n-am nici cea mai mică bucurie;
 nici cea mai mică satisfacție de pe urma
 ta, nici o alinare, și uite-așa, zile întregi,
 n-ar crede nimeni, am agonizat la căpă-
 tîiul ei, noapte de noapte mă tiram în
 cămașă la patul scriitoarei oarbe ca s-o
 trezesc, muribundă, dar nu se sfîrșea,
 fi mai răsufla, ușor, ca un abur, costumul
 din epoca elisabethană, și-i spuneam:
 hienă! animal puturos! impuțiciune!
 fiară! unde țî-e înțelegerea? unde țî-e
 iubirea? unde țî-e sufletul? n-ai! mă
 lași așa, zăvorîtă în chin, fără nici o ie-
 sire, fiară! fără corp, fără suflet, nu
 ești vie! nu ești om! strigoi! trezește-te,
 că te-nțep dintr-o clipă în alta, îți sfîșii
 eu neantul dinăuntru, și-am să te nime-
 resc, vînt dac-aj fi, aer dacă ești și tot
 îți nimeresc viața bolnavă cu țepușă, eu
 te-am visat, tu nu ești! nu ești! visezi
 că te-am visat! întirzil în visul meu!
 vrei să te muți aici!

Scriitoarea oarbă n-a putut să se apere,
 dar nici sînge n-a curs, și acest fapt, că
 n-am văzut cu ochii mei, o să mă facă
 s-o mai caut un timp, ca să duc lucrurile
 pină la capăt.

1987

(Din romanul ACTING IN, în curs de
 apariție la editura ELF).

Grete Tartler

Răsărit

Oare pescărușii rotindu-se
 tot mai aproape
 deasupra pietii
 văd ceva ce nouă ne scapă?

Ei văd un zid rotund.
 Și în cerc, prizonieri adaptați,
 Ce stau tăcuți în celulă.
 Se țin de-o parte de ceilalți. Vorbesc
 doar atit cit să nu spună nimic.
 Joacă zaruri
 cu propria lor viață.
 Iar în restul timpului scriu.

Și într-o bună zi, cînd zidul se
 ridică n văzduh,
 pescărușii înhață
 o pradă ușoară.

Privind din balcon

Lumină filosofică: un amurg
 în care gîndul stă nemișcat
 ca paianjenul
 și trecătorii săgetează adîncurile —
 vocile lor se aud printre valuri:
 „Ține-te de pescuit,
 e foarte rezăbît”
 „Ține-te de albinărit,
 există și stupi de balcon”
 „Ține-te de relația asta,
 e foarte utilă” —
 Fiecare dă sau primește un sfat,
 strigă toți
 ca pe marile stadioane —
 intru și eu în marele vîiet,
 fac semne
 de sus: „Ține-te de cuvînt!”

La Orangonokos

În Noua Guinee, regele era numit
 de căle-nțelepti: cel mai mic
 de nălțime.
 Oare voiau să apere țara
 de tirania unuia prea înalt și puternic?
 Însă azi, în nădejdea domniei,
 cu toții își împiedică fiii să crească.

Cu fața ascunsă

În curînd vine iarna
 și nici n-am simțit
 că a fost primăvară.
 Pecețile vorbelor — ca niște copite
 mă izbesc în obraz: zumzet în care
 picioarele inaripate ale materiei
 se infășoară.

Mă sprijin de zid —
 cit de lentă alunecarea —
 în ce oare zidul
 de care m-am sprijinit, se prefăce?

În lume nu mor doar eroii.
 Blind, finul acoperă
 vechi treceri, mari pietre albite și
 cearcăne tulburătoare de pace.

Deschid un caiet

Ai fost la bunici? mă întreabă
 fetița mea. Ce era nou?
 Ce să fie. A-nmugurit nucul.
 Clopoțelii își dezmoțesc mici falange.
 A'binele nu se întorc la stup

decit grele de miere.
 Grei de miere
 sint și ei acolo-n țărînă.
 Atit de liniște,
 incit am deschis un caiet.
 Dacă-mi dictează ceva, să fiu gata.

Scurt-circuit

Toamnă în Cișmigiu —
 pensionari joacă șah —
 unul, într-o zi, nu mai vine.
 Aă-ineva locul i-l ia.

Din mesteceni ochi galbeni privesc.
 Cineva îi culege în saci.
 Și eu duc în spate un sac:
 partituri, cărți uitate.

Apoi un atac.
 Luptă scurtă.
 Hoțul, furios de prada puțină,
 răspîndește frunzare.

Vai de poetul care își poartă
 învațătura n spinare.

Pe o temă clasică

„Ce-i rău în revoluții, e că se fac cu
 oameni.”
 Într-adevăr, de aceea
 toate se fac în zadar.

Mozaic zumzînd în culori
 schimbătoare,
 gata să zboare în căutare de sînge,
 sfîrșind într-o așezare pe bălegar.

Și eu am văzut
 o scroafă sălbatică împușcată
 la care încă mai sug cițiva purcei.
 Prin norul verziui, o picătură de lapte.
 Prin noroi, către stea, pașii mei.

Transparența

Deasupra ferestrei, icoana:
 altă fereastră.
 Fecioara pe pruncul.
 Lingă geam, o tinără mamă
 își închină copilul.
 Iar trecătorul, vîzînd o n fereastră
 la rîndu-i se-nchină.
 Gest în zig zag
 fulgerat mai departe
 de libeluie.
 Si undeva-n lume
 — prin cerul de sticlă —
 în picaj, libelulele morții.

Film serial

Deși n-am văzut episodul acesta
 recunosc personajele negative.
 li recunosc și pe cei
 sortiți sacrificiului.
 Acesta-i probabil junele prim, acela i
 călăul.

Iată și scena de judecată, și lupta.
 Întimplări cunoscute, doar decorul e
 altul.

Dar, oameni buni, al cui e palatul?
 Al boierului nostru, al cui să fie.
 Iar dacă n-a murit, atunci și astăzi...

Constelații scenice

Straniul Lelio al lui Vlad Mugur

IN TIMP CE le învăța italienește pe fiicele regelui francez Ludovic XV la Versailles Carlo Goldoni le mai povestea, din cînd în cînd, comediile înaintașilor săi și ale sale, desigur, slăvindu-l însă și pe Molière, pe care-l socotea învățătorul său în conceperea „subiectelor de caracter”. El își dorea să înfățișeze personaje-tip cu o trăsătură dominantă, ipostaziată, insistent: astfel că în lucrările sale întâlnim bătăranul, zăpăcitul, clevețitoarea, lingșitorul cu prole luni civile diferite — iar citeodată fără o indeletnicire specială — așezat în centrul acțiunii cu o meserie numită conventional. Despre tânărul Lelio din *Minciunul* (1750) nu știm aproape nimic, dar el e gravat ca mitoman și situațiile vesele sînt atît de abil inventate, iar fanteziile și rodomontadele sale continui atît de năstrusnice încît autorul l-a păstrat, cu unele din caracteristici, și în piese zămislite în anii următori.

Pe Lelio l-a creat, în veacul XVI, Giovan Battista Andreini, faimos actor și scriitor — fiul unei celebre familii de actori, Francesco și Isabela — care a imprumutat trăsături ale rolului de la Căpitanul Spavento, laudăros fantast, inventat de tatăl său, *Lelio bandit* (1620). *Cel doi Lelio* asemănători și altele i-au lipit autorului și actorului numele personajului propriu, ca un cognomen. I l-au imprumutat apoi Marivaux (*Prințul travestit*) și Molière (*Nechibzuitul*). Goldoni l-a păstrat pe Lelio în antinomia lui perpetuă de aventurier cu Florindo — care e bun, cuminte și înțelept — venînd tipul minciunosului ce rostește neadevăruri în trombă, din voluptatea de a fantaza „cu o energie primară și o veselie directă” — cum spune Francesco de Sanctis — fără a urmări un scop material.

Regizorul nostru Vlad Mugur a descoperit în acest erou imaginativ și romantic o anume conștiință de sine legată de superioritatea unui poet ce are o viziune sarcastică asupra lumii mărunte în care viețuiește. Minciunile sînt minciuni, desigur, tînărul nu are scrupule în încurcările ce le produce atunci, dar acești alții sînt fete desușiate, delatoari de ocazie, servitori cupizi, bătrîni fosilizați gata de tranzații mizere, o lume fosgăitoare, obscură în care năzdrăvăniile lui Lelio — complicate și cu o iubire reală — apar, vorba lui, ca „scinte de geniu”.

E interesant de observat că Goldoni, tot slefuind și schimbînd personajul, l-a dat o alură deonorată în *Serva amorosa*, o natură simpatice și un aer caricatural în *Teatrul comic*, o ușoară aiureală în *Flecările femeilor* astfel că în admirabila fantezie scenică pe care ne-o prezintă acum, la Teatrul Odeon, Horatiu Mălăele e cite ceva din toate acestea, polarizate cu artă și sens pe conceptul regizoral original despre un contestatar ricanator, cu panas liric, al unui univers tern. În agitația deșantătelor fete ale Doctorului, acelele rabice ale îndrăgostiților mistificați, scenele de amor nebun, mimate grotesc, caricaturizate cu savoare de servitori (Florin Zamfirescu și Camelia Maxim — o Colombină zvăpăiată) și surescîrțile cu atîta finețe comică zugrăvite de bătrîni moralști Pantalone și Dottore (Virgil Andriescu și Mircea Andreescu). Lelio al lui Mălăele păsește lent, cert amuzat, privindu-i condescendent pe agitații săi amici și inamici, bătîndu-și joc pînă și de tandrețea zaharată a părintelui său, mindru de izbucirea farselor ce le tot joacă, iar către final, cînd nu mai are scăpare, încercînd un regret amar că e invins de o liotă de nepricipositi. Tăcerile sale, atenția cu care-l ascultă pe interlocutorii mereu indignați, indiferența față de posibilele complicații, chinul impenetrabil, siguranța de sine se imbină cu liniștea și concentrarea actorilor cu mască, așteptînd chiar în fundalul scenei să intre în rol și dau o ambianță de mister teatral cu totul neobișnuită pentru o atare comedie. E un element magic în desfășurarea povestii, care aoare ca un mister buf, firește, stranietatea însă îi dă un înțeles dramatic adînc. Printr-un cumul de efecte, Lelio apare spiritualizat.

Umorul debordant al actorului, care derulează flegmatic copioasele înșiruri de nume și ranguri fanteziste dăruite personajului de autor, e contrapunctat de o gravitate a reveriei și, parcă, de un sentiment al pierzaniei, ce nu-l întoarnă însă pe Lelio din drumul său și nici nu-l imblînzește neinduplecarea. Jucîndu-l excelent, pe valetul Arlechino, voit greci, cîrtitor în viziune pedestru conformistă, Florin Zamfirescu îl ajută, ca termen de contrast, pe Mălăele. E Sancho Panza privind cu reproș spre un Don Quijote ce are o viziune suprareală asupra lucrurilor: sau un Sganarelle didactic-zeflemist în coasta unui Don Juan iconoclast, ce-și desfide adversarii.

Sînt mai multe ritmuri în spectacol. Diversitatea lor se datorează unor neconcordanțe dintre actorii cu roluri mai mici și cei cu roluri mai întinse: unor nepotriviri între mișcarea decorurilor cinetice — nostime balcoane umblătoare construite de Liana Mantoc — și rostrile de altă cadență ale protagoniștilor implicați. Uneori pitorească, alteori dereglînd, această alternare ori juxtapunere de ritmuri derutează citeodată. Chiar intr-un tandem ce a fost gîndit să funcționeze în binom perfect: Rosaura, (Diana Gheorghian) e impetuoasă, hazoasă, uneori excesivă în fandoseli; Simona Gălbenușă (Beatrice) sora ei, are o motricitate de altă cadență și un aer mai impersonal, în furtunoasele-i fuste. Metaforizările spirituale — printre care o cîntăreață care se lungeste pe măsură ce-și susține aria (Mirela Dumitru), bătrîni cu bărcile în jurul soldurilor, constituția de păpușă dezarticulată a lui Pulcinella (realizat inventiv, ca gesticulație, de Ionel Mihăilescu), ce sălășluiește, într-o ladă de recuzită (reminiscentă dăoasă a Commediei dell'arte), imaginea tulburătoare a pregătirii actorilor pentru spectacol (unii trezindu-se la viața scenică precum ar iesi dintr-un somn prelung), măștile albe aplicate, sau cele negre, obținute prin grimă, definind tranșant atitudinile — sînt inspirate: ele contrastează cu acela, mai puțin concludent, ce ar dori să sugereze ironic Venetia, prin achiziția de apă în care cite-un nevor călește sau cade, murîndu-se cu buțetii imbibat de lichid și stors înabil. Florindo e tratat nu sentimental, ci persiflator, lucrat cu luare-aminte de Marian Stănescu. „Un regizor tehnic” e configurat cu maliție adecvată de Mircea Constantinescu. Tînărul amoretz Ottavio, firoscos și nătîng, e desenat aproximativ de Marian Ghenea.

Costumul lui Lelio e al zilelor noastre, așa cum personajul e al altei lumi decît aceea în care se învîrte. Tot astfel, vestimentul de piază al lui Pulcinella e al unei lumi apuse, alta decît aceea care-i deranjează acum mereu somnul de veacuri. Între aceste două repere temporale scenografa a figurat, cu mult talent, un spațiu neutru, de teatralitate ambiguă, la care participă și zidul autentic al scenei dar și elemente mobile de orientare constructivistă, și o costumație artificială, însă sugerantă către ambii poli ai acțiunii. E în montare, și un cîntec dulce, nostalgic, despre gondole, a-vînd un fior anume, greu definibil, întonat de toți actorii.

Sper că nu are în țesătura lui melodică adio-ul lui Vlad Mugur. El a creat o operă scenică interesantă, valoroasă, de substanță intelectuală și, deopotrivă, de comedie populară modernă. Ne-am reamintit, la premieră, și de alte interpretări notabile ale rolului principal: Ion Caramitru la „Bulandra”, Ion Lucian la *Comedia*. Dar spectacolele, în întregul lor, au fost palide. Acum, *Minciunul* goldonian are anvergură artistică. La înțînirea cu criticii, regizorul de azi a spus că pleacă în Germania, unde locuiește, și nu știe cînd se va întoarce. S-a apreciat că, după 18 ani de absență, îl regăsim ca forță creatoare și spirit tineresc, același artist ce a dat primul *Hamlet* de după război (la Craiova), mizanscena puternică a dramei lui Dumitru Radu Popescu *Pisica în noaptea Anului Nou* (la Cluj), premieră românească a piesei lui Albert Camus *Caligula*, o încântă-

toare versiune a shakespeareanei *Visul unei nopți de vară*, o remarcabilă *Ifigenia în Aulis* de Euripide, și altele, asigurîndu-și un loc distinct în istoria teatrului românesc postbelic.

Noi i-am spus „La revedere”. Iar trupa, care a lucrat cu el, cu bucurie și elan, îl mai așteaptă.

Avatarurile lui „Orion”

GIGANTICUL vinător mitic, vechinic și fără noroc îndrăgostit de zeițe inaccesibile, pierzîndu-și vederea și recăpătîndu-și-o, preschimbînd, pînă la urmă într-o constelație, Orion, a fost adoptat ca emblemă de noul ansamblu de balet condus de maestrul-coregraf Ion Tugearu. Printr-o coincidență bizară, și noua formație a trecut prin avataruri ce-i primejdiau existența; se pare însă că își consolidează acum locul în galaxia artelor române, sprijinită de foruri de stat, de sponsori scandinavii și de alte forțe benefice, astfel că ultima reprezentație pe care ne-a oferit-o, spre satisfacția noastră, nu pare să fie astfel decît în ordine cronologică.

Remarcă că reputatul balerin a construit un spectacol modern de teatru-dans, într-o formulă ce se practică frecvent acum în lume. Am asistat, anul trecut, la un festival internațional de asemenea factură („Acarte” — Lisabona) unde experiențe felurite, atrăgătoare, căutau a imbina evoluțiile coregrafice solistice și de grup cu momente dramatice (vorbite, cîntate) și pantomimă, pentru a realiza o imagine complexă, generată de un libret inspirat dintr-o operă literară celebră. „Orion” și-a inserat și el în programul prezentat pe scena Teatrului „Bulandra” *După-amiaza unui faun*, poemul simfonic al lui Debussy făurit după Mallarmé, în care maestrul-coregraf și tînăra nordică Iohanna Lindt au găsit suave echivalente dansante pentru jocul personajelor în torpoarea unei zile de vară, printre flori cu parfumuri grele și printre mij de viețuitoare nevăzute.

Ca și în neuitatul spectacol al Operei Române cu *Femeia îndărătnică* de Shakespeare, Ion Tugearu alege și în această reprezentație muzică valoroasă, creînd colaje seducătoare. Sînt, firește, partituri, fragmente ce slujesc dansului, dar, deopotrivă, creează o ambianță melodică evocatoare, cu punctări comice ori tragice, plasticizînd sonor — ca să zic așa — situații, aureolînd personaje, fluidizînd acțiunii, tensionînd stări. Un puternic portret al shakespeareanului *Richard III* e încheat de maestrul coregraf în contraste și sacadări mestesugite, într-o unghiuiație a desenului de mare rafinament. Intunecata figură e creionată cu energie; tonurile sînt violente; mișcările abrupte; contorsiunile sugerează pasiuni năvalnice. Titanismul personajului malefic, ce trăiește la dimensiuni neobișnuite afectele, e subliniat de muzica lui Gustav Mahler, ale cărei culminații însoțesc răsucirile pătîmase și avînturile eroului în neconținut zburcîm. Un segment de text rostit cu pătrundere și eleganță de actorul Claudiu Bleont are

valoarea unei uverturi la această lucrare de virtuoziitate.

Două tablouri de sinteză coregrafică dramatică, plastică și muzicală expun concludent preocupările actuale ale balerinei: *Clovnii* și *Simfonie pentru tineri*. Primul e o compoziție spirituală, cu serții tragice, strălucitoare adesea caracterul ludic de finețe al jocurilor venile, fanteziilor de cuplu și de Policromia costumelor potențată scene în care cu un singur element (o scară) inventează momente șagălnice, ori de farmec. Imbinările muzicale (Viv Beethoven, Elgar, formația Pink Floyd) deși alătură bucăți atît de diverse (șagălnice) se leagă într-o bandă sonoră căvă și cu surprinzătoare adecvări. Existivitatea grupurilor decurge din connații ale mișcărilor, culorilor și atînilor, studiate cu cea mai mare atenție Coregrafia se bizuie pe o maximă șagălnice a posibilităților trupului, unii tineri reușind veritabile performanțe Tehnica individuală e încă în evoluție la citiva — iar în alcătuirea grupului ansamblu de băieți mai are unele congruențe. Tabloul e însă, în întregul lui, remarcabil desenat, minuțios pus, nuanțat cu subțiriimi de gust. Ulenț de cotă înaltă e Mălina Andrei, tuară și suplă, Mirela Simniceanu, rina Dumitrescu, Cristina Scutărășu, xana Ciucă, Răzvan Marinescu, Vinco Popescu, Florin Fieroiu, Cosmin Mulescu, Marius Manole, suedeza Iohanna Lindt — se cuvîm citați toți.

Simfonie pentru tineri (muzica, Gustav Mahler) impune prin mobilitate frenezia, prin pasaje lirice diafane explozia de vitalitate a grupului. E înținat că s-a lucrat meticuloasă și că dans, acrobație, gestică individuală, că, relații de cuplu, solo-uri e o elaborte artistică de mare calibrul. Momente degajă o atmosferă tonică și are șagălnice plastice.

Un act interesant îl constituie *Casa mună a singurătății*, creat de Raluca negic. Libretul — aceleași maestre — se pare sub valoarea coregrafiei. Intențele pe sugestiile de inversiune șagălnice sînt, în genere, aici, artistice și generat, imi pare, dificultăți balerini tineri; unele momente sînt chiar de brante sub raport estetic. Argumentuțer incoerent obnubilează într-o sură efortul general de înfăptuire, e, altminteri, apreciabil. Raluca Iar evită banalul, repudiază platitudinea, șagălnice mereu forme noi și violentează bitudinile noastre prin asimetrii de șagălnice și ritm, prin compuneri cutezătoare, dînd o privire adîncă în interiorul personajelor. Raporturile oamenilor obiectele sînt stringente. Din punct vedere regizoral și scenografic se înțuie însă, adesea, centre de atenție vergente, ce îngreunează percepția. Țiunile se desfășoară în concomitență, scena de jos și pe platforma de sus pot fi lesne urmărite. Colajul muzical (Gabriel Bassarabescu) e și el interesant (am regăsit motive șagălnice lui Albin sau Michel Jarre — dacă nu mă înțar dar nu întotdeauna în potrivire cu mentele de agresiune, ori de lubricii Unele din acestea ar avea nevoie explicitări.

Nădăjduim în revederi cu această gătă în talente și laborioasă compoziție „Orion”.

■ PREMIERE: *ABAIORUL* de Mrozek, premiera pe țara la Craiova, Regia, Alexandru Colpacci. Cu Daniel Vulcu și Marian Presecan. *CAMERISTELE* de Jean G net la Brașov, Regia, Mihai Manolescu. Cu Paula Ionescu și Nina Zăinescu. *TOT RAUL, DE FEMEIA* de Franz Xaver Kroetz, premieră pe țara la Brăila, Regia, Victor Ignat (de la Teatrul „Hasdeu” din Cahul — Republica Moldova). Cu Bujor Macrin și Toea Badiu.

• Deschiderea stagiunii

ITLUL poate suna cam ciudat: până acum citeva zile, activitatea muzicală a fost mai vie ca niciodată, sălile pline, publicul numeros și entuziast, așa că această „deschiderea” venea pe un teren din plin pregătit. După animația Festivalului „Enescu”, teameam chiar că melomanii vor fi recitenți și mai puțin doritori de momente sonore și că se va dovedi teribil încercarea de a-i aduce din nou în atenție după un răstimp destul de lung. De aceea, m-am bucurat cu atât mai mult că aprehensiunea s-a arătat temeiată și că Ateneul a părut din aproape în aproape neîncăpător pentru mulțimea fidelilor lui — în rîndurile cărora am avut satisfacția să înregistrez prezența pasivă a tineretului. Mai cu seamă că programul nu era alcătuit din șlagăre ale artiștilor simfonici, din acelea care încep cu „merg la sigur”. Ba chiar, cred că a trebuit ca organizatorii vieții muzicale să țină seama de faptul că ineditul, ceea ce este banalului, a obișnuințelor începe să fie un punct orientativ pentru captarea interesului. Deci, nu „caji de bătaie” mai verificați trebuie puși înainte, ci o apărare de orizonturi noi — fie și în genurile, din fericire inepuizabile, ale simfonismului sau romantismului — tînde să cucerească supremația în materie de muzică și a ascultătorilor. Mai funcționează criteriul prestigiului personal al reședinței pe afiș: se știe foarte bine că aștia dirijori, de pildă, nu ne vor înfruntă de pomană în sală — și că dacă își vor lua un titlu, chiar dacă nu din cele mai importante, au rațiuni temeinice pentru onorurile lor. Pe de altă parte, un mare de solist mai puțin des întîlnit va atrage și el atenția, dacă nu din alte motive măcar pentru identificarea mecenator care au dus la invitarea lui. Așa s-a întâmplat într-o măsură și de astă dată. Violonistul Florin Paul, de pildă, un alt discipol al maestrului Ștefan Popovici, era considerat cu an în urmă un talent viu dar inclinat mai curînd către performanțe virtuozice nu neapărat datorate de o acoperire emoțională garantată între timp, însă, anii au trecut și evoluția lăuntrică, bazată pe agonișirea instrumentală din anii primei tineretii, a devenit proastă. Mai cu seamă că Florin Paul, care este astăzi concert-maestru la Filarmonică din Stuttgart (ne dăm seama de asaltul de concurenți serioși din asemenea post), a înfruntat cu succes probe elocvente de maturitate artistică. Deci, surpriza de a-l reintîlni pe această treaptă a devenirii artistice, implică în autoritate și substanțialitate a distribuției interpretative, se cuvenea să găsească mai pregătiți decît s-ar fi putut la prima vedere. Chiar așa stîndurile, impresia a fost puternică și pozitivă — fără rezerve. Iată un tînar maestru al instrumentului său — de altfel căzușe un superb *Gagliano* —, capabil să ne stîrnească admirația chiar cînd înfățișează un text muzical de primă mînie, cu o trăsătură de arcaș nobilă și sensibilizată, valorificînd atractivitatea proprii alese (în speță *Concertul în si minor de Saint-Saens*) dar lăsîndu-ne să urmărim frecventarea asiduă a multor alți pagini fundamentale ale tezaurului simfonistic. De altfel, la Cluj urma să se joace *Concertul în la major de Mozart* cîrîm să ni-l cînte și în București, în anul nu prea îndepărtat) chiar în seara următoare apariției de la Ateneu și în compania „Virtuozilor din București” sub conducerea aceluiași Horia Andreescu. Într-un fel, este mai lesnicios să-ți dovedești abilitatea muzicalității în Mozart decît în Saint-Saens, însă în cazul al doilea se poate aprecia ridicarea pe o treaptă superioară a unei inspirații ușor salonarde, nu fîm însă prea severi, este vorba de un maestru al școlii franceze — apărînd de Enescu însuși, care-l socotea din cei mai mari orchestratori — și se poate să fim cu atât mai recunoscători artistului cu cît i-a înfățișat *Concertul* distincție și tinuță, lăsîndu-ne să apreciem elemente ale structurii ciclice a construcției (prin revenirea celei mai caracteristice teme, utilizate în diverse momente ale desfășurării discursului muzical) și cu o naturalitate instrumentală, apărîndă dar și înăscută, de efect cu atât mai sigur cu cît nu era dublată de o doborîndă manifestă a obținerii succesului. Într-un cuvînt, am urmărit un violonist de seamă mină, care merită o notorietate larg-demonstrînd clasa școlii noastre de meniu, potențată de împrejurări favorabile și un mediu exigent — dar și generos. Nu ne rămîne decît să sperăm că Florin Paul va regăsi cît mai des și cu cît mai mult în ce mai multă afecțiune drumul spre centrele muzicale ale României. În partea a doua a programului, Horia Andreescu și-a continuat opera de educație al publicului și formațiilor noastre simfonice în domeniul cunoașterii creației lui Gustav Mahler prin atacarea *Sinfoniei a VI-a*, în la minor. Efortul dirijorului depășește cadrul obișnuit, elînd la dispoziție — ca și în cazul *Sinfoniei a V-a* a aceluiași autor — atât materialul de orchestră cît și (ceea ce este mai dificil) materialul sufletesc indispensabil apropierii instrumentiștilor de această muzică, turnată în forme de o ploare uriașă și dublate de o complexitate a conținutului tot atât de rar întîlnită. Dacă Anton Bruckner și Gustav

Mahler sînt definiți, în genere, prin calificativul comun de postromantici, în fapt un univers întreg îi desparte. Bruckner — profesorul — fiind condus, prin hățușul spațiilor vaste ale simfoniilor sale, de o aspirație neabătută către echilibru, către lumină, în timp ce Mahler — discipolul primului — este un temperament frîmțat, chinuit, bîntuit deangoase și disperări, care trece prin stări sufletești complicate și contradictorii, doar uneori tinzînd spre limanul rezolvărilor aducătoare de pace interioară. Cu toate acestea ambii — parcă sfidînd pornirea contemporană către facilitate și urmărirea căilor celor mai simple și eficiente — au devenit compozitori la modă ai timpului nostru. Simfoniile lor sînt înregistrate și răsîndite în zeci de versiuni, antrenînd ansamblurile orchestrale cele mai reputate și șefii de orchestră cei mai experimentați și inzebrați cu capacitatea de a înrui, spiritualmente, publicul. În ce-l privește pe Horia Andreescu, trebuie apreciat cu atât mai mult: demersul său, cu cît are o fire stenică, pozitivă, limpede, identificată mai degrabă cu idealurile clasicismului vienez — lucru ilustrat de succesul notoriu în propagarea paginilor lui Haydn, Mozart, Schubert. Pe de altă parte, cerculînd mult țese umul din artiștii noștri de vocație și utilizare internațională și-a dat seama că etapele mahleriană trebuie neapărat parcursă pentru ca viața muzicală românească să ajungă, la toate coordonatele ei, în pace cu lumea. *Sinfonia a VI-a* reprezintă una din verigile cele mai importante ale lanțului mahlerian, poate și prin faptul că, purtînd și supranumele de tragică (asemeni celei de-a patra a lui Schubert, dar, dată fiind diferența de epocă, comportînd încărcături, mult mai apăsătoare) ea se impunea oarecum anevoios sensibilității zilei de azi. Este lesne de înțeles de ce membrii unei orchestre românești, care au — ca toată lumea la noi — nevoie de reconfort, evadare din stress, senzația plătirii la su-prafată, își vor însuși mai anevoie o creație care mai curînd îi trage către adîncuri. Un comentator savant al simfoniilor de Mahler, Dr. Karl Weigl, subliniază chiar că, spre deosebire de a cîncea, cea de a șasea prezintă o pornire inversă, motivul ei conducător marcînd o evoluție de la major spre minor, legată de un *deserescendo* în sonoritate. Pe de altă parte, finalul lucrării, care concentrează trăsătura caracteristică a întregului edificiu, are dimensiuni considerabile (durează 30 de minute el singur) — constituînd o contrapondere pentru primele trei mișcări, *Allegro*, *Scherzo* și *Andante* și determinînd deci sentimentul dominant al muzicii. Instrumentarul folosit de Gustav Mahler este și el pe măsură, aducînd înnoiri substanțiale mai cu seamă în ultima parte și solicită orchestranților veniți pentru prima oară în contact cu o asemenea realitate sonoră o capacitate de adaptare deosebită. Dacă ținem seama de faptul că familiarizarea cu un atare monument sonor preunde un timp relativ îndelungat (pentru *Sinfonia a V-a* de Mahler, dirijată de Horia Andreescu cu Orchestra Filarmonică „Moldova” din Iași, cu mult succes, în Festivalul „Enescu”, s-au făcut 12 repetiții), vom înțelege că, după această primă prezentare — constituînd în sine o realizare lăudabilă — ar trebui să urmeze o nouă etapă de acclimatizare deplină, a orchestrei Filarmonice „George Enescu”, și a publicului, cu dificila lucrare.

CINEMA

Din nou despre ÎNNEBUNESC ȘI-MI PARE RĂU

„Tineri ai zilelor noastre”

PROPUNÎNDU-ȘI să dinamizeze clișee intoxicante, Jon Gostin a făcut un film despre „tineri ai zilelor noastre”, ale noastre la propriu, acestea din urmă cu un an și-o vară. Despre cum muncesc și își duc viața, despre atmosfera bucureșteană pe timp de criză, despre fabrică, bar și apartamentul de bloc cu baie igrasioasă, despre inscripțiile de pe ziduri și „civilul” insistent, despre bișniță, sex, casete video și poezie, cu accente puse neostentativ pe detaliul realist capabil să sugereze multe despre noi cei de acum, cu deruta și hazul de necaz și idealismele contrariate.

Rezumînd povestea cu Gelu, Nelu și Mariana din de o schemă pe măsura și gustul „forurilor” de lemn cînesc și aici este marea ironie și virtuozitatea regizorului-scenarist: pornînd parodic și polemic, adevărul de viață debordează schema, o umple de singe pulsînd viu prin țevăria ruginită, autenticitatea nuanțelor psihologice, de limbaj, de atmosferă copleşte clișeeul și citatul, creînd emoția participativă.

Am văzut *Innebunesc și-mi pare rău* la mai multe săptămîni de la premieră, într-o sală cu un public în majoritate necivilizat, „tineri ai zilelor noastre”, ah, și ei, care la adăpostul întunericii dădeau friu liber vulgarității și prostiei agressive cu accent țigănesc. Ei bine, de la un moment al proiecției încolo, comentariile stupide, interpelările și chițăielile s-au rărit, sala a devenit atentă nu numai la firul acțiunii, ci și la mesaj, ba chiar o voce s-a auzit autoritară: „Potoliți-vă-ți, bă, că aștia vrea să zică ceva aici!” Și am putut urmări mai departe în liniște cum dăbuie Jon Gostin și echipa sa după adevărul unui timp confuz, după repere care se dovedesc gelatinoase, cum încearcă ei să contureze în limbaj cinematografic o lume, a noastră, cuprînzătoare de mizerie și poezie, de ticloșie și tandrețe, de promiscuitate și iubire.

Talentul regizorului debutant se hrănește din literatura iconoclastă a optzeciștilor, cu umorul ei disperat, amalgamînd citatul cultural cu autenticismul, reportajul brut cu

profesionalismul artistic rafinat, parodia cu meditația, histrionismul cu luciditatea cinică. Defectul lui e că vrea să spună prea multe deodată, ca un om căruia i s-a luat brusc din gură călușul. O oarecare prolixitate de aici vine, din încercătura prea mare a celui ce, mult timp, n-a avut voie să se exprime și nici nu știe dacă i se va ivi altă ocazie să o facă.

Din această cauză și filmul tot dă să se închidă; în ultima jumătate de oră sînt hopuri logice, scene care seamănă a final după care iar se înnoadă firul, dar de fapt trîznaia asta cu închideri și urmări forțate chiar mi-a plăcut — e ca o încăpăținare a vieții de a continua, de a mai tenta o șansă, de a zvîcni din mecanismul alienant.

Deși nu sînt critic de cinema, am putut să-mi dau seama că echipa filmului a contribuit mai mult decît cu profesionalism, cu pasiune, la acest debut. Imaginea lui Petre Petrescu relevă un talent complementar regizorului; el nu urăște mișcarea ce deplasează liniile, ba chiar le dă brînci să se deplaseze în sugerarea unei lumi dezaxate, iar montajul Adinei Petrescu alternează virtuoze ritmurile, nelăsînd nici o clipă de plictiseală. Așa mi s-a părut. Și mi s-a mai părut Oana Ștefănescu, interpreta rolului principal, excepțională. Dacă va avea noroc de parturi pe măsura calităților dovedite acum (nu joacă, ci trăiește și trece ecranul), sînt sigură că se va vorbi despre ea cel puțin cît despre Mariana Mișu și Tora Vasilescu, de exemplu. Memorabil sînt și Gheorghe Visu și Bogdan Urtescu, iar Magda Catone izbutește o mică perlă de autenticitate.

Acuma nu spun că *Innebunesc și-mi pare rău* e un film mare de tot, dar în cinematografia românească pe aceeași temă (cu excepția *Reconstituirii*) se ridică la suprafață ca uleiul și ne dă speranța că, iată, există — încă necunoscuți — artiști capabili, dacă nu vor fi șicanati, să realizeze în sfîrșit filme cinstite, competitive de nu (și de ce nu?) pe plan mondial, cel puțin aici la noi, în Estul sălbatic.

Adriana Bittel

Doi actori de cursă lungă: Gheorghe Visu și Oana Ștefănescu în filmul *Innebunesc și-mi pare rău*

Extrraordinara ceapă de pe balconul meu

LUNI de dimineață, sint, ca după o beție grea, o singură vorbă îmi vîește în minte, cuvîntul „extraordinar“ cu care crainicul meciurilor de rugby, simbătă și duminică, a dus pe culmile sublimului mai toate fazele acelor giganti ai grămizii și simfriei umane. Sint după o beție a „extrraordinarului“, cu doi, cu trei, cu patru de r, într-o singură răsuflare. Din cînd în cînd apărea și un alt adjectiv — formidabil, dar „per-total“, extraordinară era înaintarea engleză, extraordinar era placajul scoțian, extraordinar era marcajul, extraordinare erau pină și ratările neo-zeelandezilor, fiindcă paleo-zeelandezii nu există.

Viața între „extraordinar“ și „formidabil“, cite 80 de minute pe după-amiază este (ce adjectiv să folosesc ?) turtitoare. Te strîvește. Nu mai poți pune mina pe nici o clanță a casei și pe nici un adjectiv al limbii noastre, altfel melodiouă, mlădioasă, alta mai frumoasă nici că mai găsim. Dacă liftul se oprește între etaje, dacă omul de serviciu urlă: „se închide apa două ore!“, dacă domnul Radu Ceonța zice că el nu e om politic, poți să mai spui „extraordinar“? Apare atunci australianul cu nr. 11 Campese și niciodată nu o să vă pot explica diferența dintre Campese și Fantomas care, în ultimul episod, costumat în negru (altfel tipul nu poate lucra!), cu fileul negru al măică-si peste ochi, plutea filfînnd peste Viena și un castel din Carpați, cea mai tare chestie fiind aceea cînd deturnează un tramvai al imperiului austro-habsburgic și-l zdrobește de un zid. Am primit telefoane de la oameni bine (fără „de“) care mi-au spus: „Mă, știi că n-ai fost timpit (asta terapie de șoc, după superlativalele rugby-ului!) cînd ai scris că Fantó-

mas asta are haz? Mersi, dar s-a terminat, deși în ultima scenă, extrraordinarul Juge („Forza Juve! Forza Juve!“ strigă mai tot italianul juventist la fotbalul lui duminical) anunța că lupta continuă“, în timp ce Fantomas se săruta liniștit cu lady Beltham iar eu mă duceam să văd ce face ceapa mea de pe balcon.

Duminică dimineață, între două grămizi de gînduri, m-am uitat la „Singur pe lume“ — episodul al doilea, cica pentru copii. Remy, băiețelul vagabond cu trei cățeluși și o maimuță, se întilnea în pădure cu „Lebăda“, vaporușul pe care boala un copil bogat care nu putea dormi noaptea, fiindcă îi era frică să nu moară. „Dacă ai să mori, te trezesc eu!“ îl asigură Remy pe bolnavior. Cai grei treceau, pe mal trîgînd carele lor pe lingă „Lebăda“. Era melodrama sacră cu care ne-am născut, odată cu „Cuore“, Creangă, „Castelul din Carpați“ și „De la pămînt la lună“. Isac Babel spunea că istoria stilului lui este lupta cu adjectivul, iar pe mine mă pâlise diminitivul. După care, pac!, am văzut „Actualitățile“ zilei de odihnă, spre amiază, cu bombardarea Dubrovnicului, retragerea armatei federale din Slovenia și șomerii polonezi, înainte de alegeți — ce-i de făcut? E o întrebare leninistă de care am hotărit să mă dezbar, de cînd citesc „Memoriile“ lui Grigore Gafencu care, de la primele rînduri, în decembrie 1930 (dacă împliniserăm o lună de viață pe pămînt) încep beethovenian cu: „E oare regimul vechi mai bun?“ M-am dus — asta e de făcut! — pe balcon ca să văd: iar ce face kilu' meu de ceapă. E meteorologia sado-veniană care stabilește că dacă la sfîrșit de octombrie ceapa produce un inveliş gros, vine iarnă grea, dacă nu-nu! Am luat bulbul în

mină și l-am contemplat ca pe cranul lui Yorik. Am aprins apoi pipa, precum acela, „Camelul“ lui, în clipul care deschidea meciul de rugby, un clip atît de... (ce adjectiv să folosesc ?) încît m-am gîndit că ziaristul nu va mai fi istoricul clipef — cum vrea notre cousin Albert — ci istoricul clipului. Australia — Noua Zeelandă a fost atît de, că la sfîrșit m-a sunat un rugby-ist bătrîn din Parcul Copilului și mi-a spus doar așa: „Ce măi vrem de la Țiră?“ Am întors butonul și-am văzut pe TV 5 Europe o coridă la Nimes în care toreadorul Munoz îl omora pe taurul numit „Buonas Noches“. (Noi am avut, pe turf, la galop, oiapă numită „Scîrbă Mică“). Orice ziarist englez știe că între două adjective, îl alegi pe cel mai rece. El n-a văzut coride, ci doar fotbal, rugby și golf. Așa că m-am gîndit, uitîndu-mă intens (adjectiv rece ?) la „Buonas Noches“ cum de taurii, după atîta timp și moarte, nu-și dau seama de slăbiciunile omului crud? Cum de nu s-au prins la „mitocănia omului — capabil, totuși, să compună aria lui Escamillo? Abia la teleshurnalul de seară, am văzut poemul zilei, rătăcit printre șrapnelele de la Dubrovnic: holde mari de grîu, la noi, în Harghita, neculese, acum în toamnă, plopii desfrunziți și albăstrele încă răsărite la subțioara spicelor; în palmă, boabele lor sint sănătoase, puternice, bine legate. Istoric al clipului și al spicului, am simțit cum am lacrimi în ochi, ca la „Singur pe lume“.

...Acum, luni de dimineață, știu că muriți să aflați cum e cu ceapa mea de pe balcon. Doamnelor și domnilor, eu cred că există cîteva știri, bune sau rele, care n-au voie, în țara asta, să fie manipulate!

1 și 2 noiembrie

A 11-A lună a anului se deschide sub semnul unui emoționant remember: la 1 noiembrie 1928 se transmitea prima emisiune Postului de radio București iar 13 mai tîrziu, la 2 noiembrie 1941, deschidea Postul de radio Moldo-Toamna aceasta, ambele date nu t neobservate, „Panoramicul“ le veste cu atenție, orarul săptămînii diofonice are semnale omagiale, pe și televiziunea li se vor adăuga, de gur, în preajma evenimentului ce află, cu atîta îndreptățire, în prim p ul interesului general. Dar toc pentru că respect cu putere aura real sărbătorească, mi-e greu să dăc un articol festiv scris ca la car Cum să exprimi, mă întreb, prin titl și liste de nume, prin hiperbole s doar comparații și epitețe ornate, mensiunea unei relații atît de per nate, de puternice, de nezdruccin cum e cea dintre ascultătorii obișnu între care mă număr, și o instituție cărei realizări sint măsurate de orn nostru cotidian. Sint măsurate și același timp, atît de adesea, li det mină bătaia, Dincolo de preferințe reproșuri, boarea unei tacite unanim tăți ne unește: existența radioului, poate fi trecută cu vederea, mai mu ea face parte din chiar existența no tră. Simbolică intersecare de destii A deschide aparatul de radio a dev nit, pentru milioane de oameni, gest reflex, îndeplinit la toate or zilei și în atît de diverse circumstan Fie că ne captează total, în clipele singurătate și chietudine, fie că rep zintă doar un necesar fundal sonor care, cum se spune obișnuit, trage cu urechea, paralel cu multe alte in letniciri, emisiunile acaparează, n onșalanță și încăpăințare, parte c orizontul spre care privim și spre ca prin forța lucrurilor, ne îndreptăm. pot imagina zilele și nopțile noast fără de ele? Nu știu cine s-ar anga să dea întrebării un răspuns total af mativ. Așa că omagiînd radioul, af la vîrsta maturității, găsim unul di tre cele mai neașteptate dar și pot vite prilejuri să ne gîndim la propi noastră vîrstă. Sigur că ar fi multe spus despre partea vizibilă a radio niei românești, despre preocupări opțiunile, reușitele, indeciziile, iluzii reticentele, clipele de curaj, de străl cire dar și de monotonie sau descri tivism, însă pentru toate acestea av răgazul conversațiilor zilnice și al c nicilor săptămînale. Mai importa este, cred, a evoca, exact cu prile momentelor omagiale, partea nevăz a radiofoniei românești pe care se dăcă și victoriile și eșecurile vizibi Citesc într-o carte apărută cu două c enii în urmă (și cite se vor fi schi bat între timp!) despre acea adevăr bancă de date a instituției, necunos tă, doar bătută, de către ascultăto Peste 50 000 de discuri (repet, inform tiile sint din 1972), peste 123 000 benzi de magnetofon, 3 000 de ber stereo, peste 45 000 de benzi dint „fonotecă vorbită de prestigiu“, la ce se adaugă, bineînțele, Fonoteca de a In sfîrșit, un fond arhivistic de cea kilometri (texte difuzate, manuscri acte administrative, contabile și ju dice privind organizarea și istoria i stituiției, corespondență). În spatele c telor statistice, munca și talentul a su de redactori, realizatori și colaborat de al. căror nume memoria culturii civilizatei noastre nu se mai poa dispensa. Datoria prezentului și a vîr ririi este mai puțin cea a eului iu toric, cit a eului iu practic, tradus serii editoriale și discografice stab care să valorifice un efort imens. A de idei și puncte de vedere ce păre definitiv pierdute în eternul unei trnsmisii vor retrăi definitiv, ingh tate în litera tipărită sau săpate disc. Așa că cel mai firesc lucru e ca elogiînd în acest început de noi brie o instituție, să elogiem pe înce torii și constructorii destinului ei, cei care au făcut-o și o fac să ființe drept o instituție indispensabilă r țunii. Așa cum, de altfel, a și fost prezentată la inaugurarea radiofonică c 1 noiembrie 1928: o instituție care, curînd va deveni criteriu de judec a gradului de dezvoltare a unui popo

TELEVIZIUNE

Portrete, robot

MAI MULT caracudă la emisiunea dlui Tatulici despre portretul robot al politicianului ideal. Dar, cine știe, azi caracudă, miine crap îmblănit... Ieri cadrist, după cum binevoitor i-a amintit dl Cristoiu amfitrionului, azi organizator de dezbatere politice pluripartide. In privința metamorfozelor, însă, și dl Cristoiu are o anumită experiență, cum grațios i-a întors-o dl Tatulici. Incît, în privința portretelor robot în varii domenii, se mai poate discuta. Și probabil că se va mai discuta vreo zece ani, de aici înainte. Puțini dintre cei care se simt acum îndemnați să dea lecții sint inatacabili, de aceea lucrurile merg bine cît analizăm principiul și încep să scriștie cînd trecem la concret...

La noi, pînă și norocul a ajuns suspect. Regina pronosportului, dna Cutare, caz particular al jucătorului care dă marea lovitură, nu e decît o falsificatoare, complice cu directorul Societății Loto-Prono. Ce romane foileton, ce filme seriale — faptul divers local bate tot. O spumă neverosimil de murdară iese la suprafață din crăpăturile fostei legalități socialiste.

Primul ministru și-a amîntit de Legea 18. Ce înseamnă omul cifrelor; în vreme ce dl Roman se plîngea de invazia corupției, dl Stolajan intenționează să întrebuinteze chiar legea desemnată pentru domolirea abuzurilor și corupției. Să aibă dl Stolajan memorie mai bună decît fostul premier? Sau o fi priceput că dacă reforma va fi asociată în continuare de opinia publică abuzurilor, hoției și speculei nerușinate noua administrație se va bucura de același sprijin ca și aceea condusă de dl Roman. Semnalele care vin din partea realizatorilor emisiunilor economice, din partea celor care se ocupă de agricultură sau de la „Actualități“ sint absolut limpezi: nomenclatura politică de ieri se străduiește pe toate căile să devină nomenclatura economică de azi, în vederea competiției politice de miine. În varianta Roman, reforma pare a fi constituit milioanel transziției puterii comuniste dinspre politic spre

economic, în vederea întoarcerii, definitive, la putere, în varianta ei pură și simplă. Știrile din ultima vreme mă îndeamnă să cred că directorul de la Loto-Prono nu e singurul care și-a întrebuintat funcția de stat pentru a-și rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl

Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl

Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl

Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl Stolajan va izbuti să facă măcar un rostui un capital particular, pentru alte vremuri... În orice caz, dacă dl

PRIMIM:

Interviul pe care l-am acordat în Iunie, la Iași, poetului Dorin Popa și care a fost recent publicat de către revista d-voastră a fost înregistrat pe magnetofon. La transcriere, deși ideile mi-au fost respectate, expresia lor suferă. S-ar părea că Dorin Popa a avut o mai mare grijă pentru autenticitate decît pentru stil și gramatică. Chiar unele nume proprii sunt greșit transcrișe: Michel Deguy devine Michel de Juy, iar Mihail Korne se transformă în regizorul de cinema Carné. Iată o dovadă

Omul nu s-a pierdut cu firea, deși a avut cîteva momente de contrariere. A fost, evident, o greșeală. N-am idee cum se plătesc ele la B.B.C., la noi însă o nesincronizare de acest gen ar fi stîrnit, înții de toate, un val de neîncredere. Întrebarea ar fi fost: ce s-a întimplat la Televiziune? Cine are interese să...? De ce a fost omisă imaginea etc.? Și asta nu din pricină că am fi noi mai suspicioși din fire, ci fiindcă avem o experiență care, din nefericire, ne întrefine suspiciunile. De pildă, întreruperile unor programări, fără nici o explicație. Sau deosebirile între ceea ce se tipărește în „Panoramic“ și emisiunile difuzate pe post. De multe ori, lipsa acelor citorva cuvinte lămuritoare duce la apariția a cel puțin unui nou zvon despre manevrele care se fac, în culisele T.V.R. Ceea ce, după mine, e normal. Cînd nu ți se oferă explicații, e firesc să emiți presupuneri. Ciudat e că se supără tocmai cei care prilejuiesc asemenea zvonuri. Nu mai vorbesc de indignările dlui Răzvan Theodorescu, acestea însă provocate de acuzația că Televiziunea ia partea puterii și umbllă să compromită opoziția. Mă întorc la emisiunea dlui Tatulici despre portretul robot al omului politic. Printre cei care au dat răspunsuri s-a numărat chiar președintele R.T.V.R., în scris, e adevărat. Omul politic, scria dl Theodorescu (citez din memorie), ar trebui să nu uite că nu ocupă o funcție pe veșnicie. Nu numai omul politic, așa adăuga.

Cristian Teodorescu

peremptorie că acest interviu nu mi-a fost prezentat, cum ar fi cerut-o politețea și respectul față de expresie, spre revizuire și corectare. În afară de obscuritățile și stîngăciile inerente unui interviu oral, mai sunt din păcate agramatismе unacceptablee, nuanțe nerespicate, pe scurt o neglijență generală.

Totdeauna m-am mfiat de acest gen de interviuri, de acum încolo pur și simplu le voi refuza!

D. ȚEPENEAG

Antoaneta Tănăsescu

În librării

Vladimir Streinu — **VERSICATAIA MODERNA**. (Editura Eminescu, București, 318 p., 73 lei).

Oana Orlea — **PERIMEUL ZERO**. Roman. (Editura Teia Românească, București, p., 100 lei).

Rodica Iulian — **PESTERA LINZILOR**. Roman. (Editura Teia Românească, București, p., 97 lei).

Bujor Nedelcovici — **ORĂRIU PENTRU IMPRUDEN-NUVELE**. (Editura Cartea Românească, București, 208 p. lei).

Ion Cristoiu

Punct și de la capăt

● Ion Cristoiu — **PUNCT ȘI DE LA CAPĂT**. Publicistică. Publishing House ELF, 254 p., 5 lei).

● Gabriel Gafița — **MARTIRIU PARTIAL**. Roman. (Editura Cartea Românească, București, 464 p., 95 lei).

● Ioan Vieru — **CEARCAN**. Proză. (Editura Eminescu, București, 72 p., 35 lei).

● George Virgil Stoescu — **NATOMIA MELANCOLIEI**. Versuri. (Editura Eminescu, București, 98 p., 30 lei).

Henry James

O coardă prea întinsă

● Henry James — **O COARDĂ PRAA INTINSĂ**. Traducere de Antoaneta Balian. (Editura Edinter, București, 260 p., 80 lei).

Milan Kundera

Ridicole iubiri

● Milan Kundera — **RIDICOLE IUBIRI**. Nuvele. Traducere de Jean Grosu. (Editura Univers, 200 p., 67 lei).

Anchetă. Starea cărții

1. Cite manuscrite existau în editură la începutul anului 1990?
2. Cite erau apte să vadă lumina tiparului?
3. La cite v-ați oprit?
4. Cite s-au publicat? (Vă rugăm să exemplificați prin citeva titluri)
5. Există cenzură? Cauzele nepublicării?
6. Au existat „cărți de sertar”? Le-ați publicat?
7. Acest an editorial va fi mai bun?
8. Ce preț va avea, în genere, o carte?

EDITURA „RĂSCRUCI DE MILENII” S.R.L.
Editor: CAROL ROMAN

1 — 8. Optimismul precaut, prudent este starea de spirit ce mă animă după mai bine de un an de activitate editorială. Am debutat cu **Reabilitarea lui Bulă**, scrisă între anii '86 — '89 și publicată, pe cont propriu, la puține zile după decembrie 1989. Succesul dobândit — mai cu seamă ca scriitor și-apoi ca mic întreprinzător — m-a împins în această „cușcă cu lei” pe care o reprezintă lumea editării și tipăririi de carte. Intrucit au oftat suficient editorii publicați anterior la această rubrică, consecvent cu prima mea frază, voi remarca un fapt: peste care se trece prea ușor: totuși, domnilor, am dobândit libertatea de a publica tot ce dorim! Nu mai avem deasupra capului impedimentul doctrinar ideologic, birocrato-administrativ! Este o libertate pe care cei ce n-au cunoscut-o știu s-o aprecieze...

Am tipărit **Ultimele 100 de zile nefaste**, revolta unei generații împotriva dictaturii răsturnate, lucrare care, deși nu s-a încheiat cu un bilanț financiar deosebit, mi-a adus satisfacția exprimării unei atitudini, a unui act de justiție. Nu

mi-a plăcut trecutul, nu-mi convine prezentul, mă neliniștește viitorul. Recentă lucrare a editurii noastre, **Misterele Revoluției Române**, scrisă împreună cu Aurel Perva, această idee încearcă s-o transmită. Atât îți știm despre Revoluție și „tranzit” ne poate satisface? De ce nu se spun toate adevărurile pe față? În cazul acesta, libertatea noastră de a exprima realitatea este limitată, iar gîndul mă duce către un alt gen de... cenzură.

Dar... să fim optimiști. Dacă fiind colaborarea strînsă a editurii cu o recunoscută traducătoare din limba turcă, Erem Melike Roman, în aceste zile urmează să apară un volum de schițe satirice **În casa asta nu mai intră ziare** al celebrului prozator turc Aziz Nesin și un roman de dragoste **Azyade**, subintitulat de noi: **Fata din harem** al cunoscutului scriitor romantic Pierre Loti.

Această perioadă de acumulare, de experiență editorială, de conlucrare cu tipografiile și cu fabricile de hirtie, cu prețurile tot mai înalte, cu administrarea financiară și vinzătorii de carte etc. sperăm să ne fie utilă pentru viitor: o colecție de cărți frumoase de călătorie, cu ilustrații mari color, scrise cu har, într-o bogată limbă românească, fără cifre și date statistice, dar cu multe peripeții și întâmplări.

Top: Vinzarea cărții...

(Librăria Eminescu; șef de unitate: Elena Dumitrescu, 1 iulie — 30 septembrie, 1991)

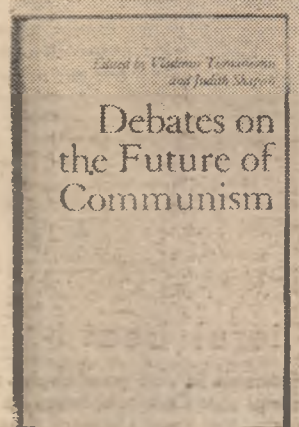
1. Mircea Eliade — **Domnișoara Christine** (Ed. Fundației culturale, 87 lei) — 6 000 ex.
2. Umberto Eco — **Pendulul lui Foucault, I—II** (Ed. Pontica, 250 lei) — 3 500 ex.
3. Sigmund Freud — **Totem și Tabu** (Ed. Științifică, 115 lei) — 3 300 ex.
4. Mircea Eliade — **Drumul spre centru** (Ed. Univers, 130 lei) — 2 200 ex.
5. Mircea Eliade — **India** (Ed. pentru turism, 78 lei) — 2 000 ex.
6. Ioan Scurtu — **Monarhia în România** (Ed. Danubius, 40 lei) — 2 000 ex.
7. William Faulkner — **Pogoară-te Noise** (Ed. Univers, 98 lei) — 1 500 ex.
8. Paul Brunton — **India secretă** (Ed. Venus, 102 lei) — 1 100 ex.
9. Augustin — **De Dialectica** (Ed. Humanitas, 59 lei) — 900 ex.
10. Milan Kundera — **Ridicole iubiri** (Ed. Univers, 67 lei) — 600 ex.

...românești

(Librăria Luceafărul; șef de raion: Maria Balabura, 1 iulie — 30 septembrie, 1991)

1. Regina Maria — **Povestea vieții mele** (Editura Moldova, 100 lei) — 500 ex.
2. Dan Farcas — **Extraterestrii priete noi?** (Editura pentru Turism, 72 lei) — 400 ex.
3. Sorin Holban — **Să nu aștepti minuni de la luna septembrie** (Ed. Eminescu, 60 lei) — 300 ex.
4. Mircea Deac — **Pendula nu merge înapoi** (Ed. Eminescu, 43 lei) — 200 ex.
5. Mircea Eliade — **Huliganii** (Ed. Rum-Îrina, 194 lei) — 200 ex.
6. Ion Grecea — **Thalida** (Ed. Porto-Franco, 48 lei) — 200 ex.
7. Ana Blandiana — **100 poeme** (Ed. Tinerama, 50 lei) — 100 ex.
8. Alexandra Conta — **Scapă cine poate** (Ed. Porto-Franco, 26 lei) — 100 ex.
9. Cornel Robu — **Timpul este umbra noastră** (Ed. Dacia, 98 lei) — 100 ex.
10. Damian Stănoiu — **Furtună în iad** (Ed. Marc, 69 lei) — 100 ex.

SCRIITORI ROMÂNI ÎN STRĂINĂTATE

● Rodica Iulian, **Le Repentir**, roman, Editions Baland, Paris, 1991.

● Petru Popescu, **Amazon Beaming**, Viking, Penguin Group, New York, 1991.

● Virgil Nemoianu și Robert Royal, **The Hospitable Canon**, Essays on literary play, scholarly choice, and popular pressure John Benjamin's Publishing Company, Philadelphia /Amsterdam, 1991.

● Nestor Rateș, **Romania: The Entangled Revolution**, Praeger, New York, 1991.

● **Debates on the Future of Communism**, edited by Vladimir Tismăneanu și Judith Shapiro, Macmillan 1991.

Colocviu Panait Istrati

● La inițiativa Asociației Prietenii lui Panait Istrati, Radioteleviziunea Română, în colaborare cu Institutul Francez din București, Ministerul Culturii — Direcția dialog cultural internațional, Ministerul Afacerilor Externe — Direcția culturală, Ministerul Comerțului și

Turismului, Ministerul Tineretului, Fundația Culturală Română, Radio France Internationale și Fundația Panait Istrati au organizat, la București și Braila, începînd de la 30 octombrie, un colocviu internațional Panait Istrati.

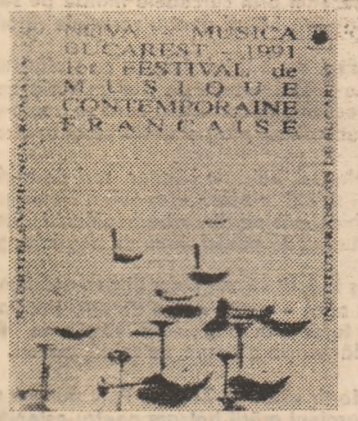
Dr. Bernard Stasi la „România literară”

● Vizitează România dl. Bernard Stasi personalitate a vieții politice franceze, vicepreședintele Centrului Social-Democrat, fost ministru. Prieten al României, dl. Stasi ne-a vizitat țara imediat după revoluție. D-sa se numără printre oamenii politici francezi statornic preocupați de evenimentele din țara noastră. Recent a publicat în „Le Monde”

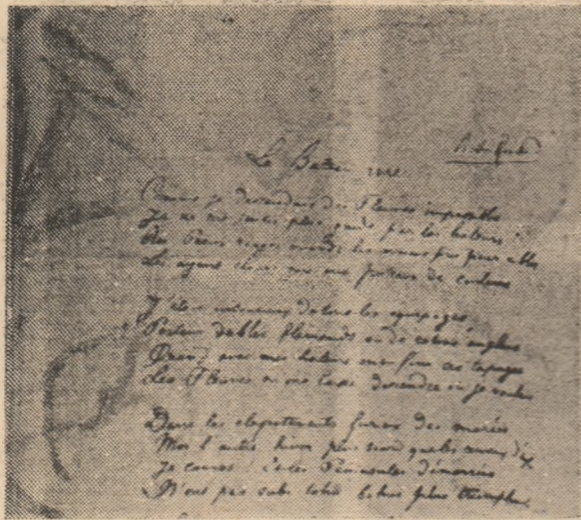
un articol despre situația politică din România, după venirea minerilor. Dl. Stasi a conferențiat luni 28 octombrie la Institutul Francez despre politica franceză de astăzi, marți a purtat un dialog cu studenții români. În aceeași zi, dl. Stasi a avut o întâlnire la redacția „României literare”. Astăzi la ora 10 conferențiază la A.S.E. pe tema „Care va fi Europa de mâine?”

Nova musica — I

● Primul Festival de muzică franceză contemporană la București, **Nova musica — 91**, se va desfășura între 4 și 7 noiembrie, sub patronajul Institutului Francez din București, cu concursul Radioteleviziunii Române. Va putea fi audiată muzică de Daniel Kientzy, György Kurtag, Frank Royon le Mee, Serge de Laubier, Horacio Vaggione, Bernard Cavanna, Paul Méfano, Guy Reibel, Ivo Malec, Christian Zanasi, Gilles Racot, Michel Chion, Daniel Teruggi, Jean Schwarz, Pierre Henry, François Boyle, Pierre Schaeffer, Bernard Parmegiani, Iannis Xenakis, Pascal Dusapin, Camille Roy, Kasper Toeplitz și Jean-Claude Eloy.

RIMBAUD

Velierul beat

Cum lunecam la vale pe-a apelor oglindă,
N-am mai simțit odgonul intins de edecari:
Cu chiote, Piei Roșii-i luaseră drept țintă
Legindu-i, goi, pe maluri, de colorații pari.

De echipaje nu-mi mai păsa acum-că poartă
Bumbac din Engiltera ori griu din Flandra. — Cînd,
Cu edecarii-odată, se stînce orice ceartă,
Am fost lăsat de Fluviu oriunde să mă-avînt.

Eu, ce fusesem, iarna, mai surd decît un creier
De țînc, am dat năvală prin al mării val
Și nici un promontoriu atîns de-al meu cutreier
N-a mai văzut vre-un iureș atît de triumfal.

Furtunile-mi sfințiră trezile marine.
Mai slobod decît dopul pe ape-am dăntuit
— Și zice-se că ele doar leșuri duc, haine —
Vreo zece nopți, iar tarul neghiob nu mi-a lipsit!

Curata, verdea undă, mai dulce decît pora
Copiilor chiar mărul cel acru, m-a spălat
De vîrsături și pete de vin; zvirînd în mare
Și ancoră și cîrmă, în voie m-a lăsat.

De atunci mă scald intruna în Marea lactescentă,
Ca-ntr-un Poem de aștri pătruns și devorînd
Azurul verde-n care vreun inecat — absentă
Și palidă stălie — coboară cînd și cînd;

Și-n care, dînd culoare sâncilor seminuri —
Deliruri și cadențe ascunse-n străluciri. —
Mai largi decît ni-e lira, mai tari ca orice vinuri,
Fac să despească fierrea roșieticeii iubiri!

Știu bolțile ce crapă sub fulgerele dese,
Știu trombele, și Seara, și Zorii plini de avînt —
Popor de porumbite, — și am văzut, adese,
Fot ce crezuse Omul că vede pe pămînt!

Văzut-am cum un soare pătat de-un mistic singe
Iluminează cheaguri prelungi și viorii, —
Cum draperia mării, feșnînd, sub zări își strînge
Talazurile — parcă eroi de tragedii!

Visat-am noaptea verde cu-omături uluite —
Săruturi care urcă în ochii mării, lent, —
Mișcarea unor seve în veci neuzite,
Fosforuri cîntătoare arzînd incandescent!

Urmat-am, luni de-a rîndul, a valurilor turmă —
Ca niște vaci zălode izbînd în stînci, avan —
Fără-a visa că talpa Madonelor, din urmă
E-n stare a împinge puhavul Ocean!

Am dat peste Floride fantastice, în care
Erau ochi de pantere și piei de om și flori!
Treceam prin curcubeie întinse pe sub mare
Ca niște hături pentru verzuiele vîltori!

Văzut-am bălți dospinde, cu stufărișuri, unde
Cu-ncetul putrezeste cite-un Leviatan!
Deasemeni, cataracta care se poate-ascunde
Sub calmul plat, cînd fierbe al apelor noian!

Ghețari, bolți de jăratec, sori de argint și aur,
Și sidonii talazuri, — epave-n vreun golf brun,
Unde, cîzînd din arbori scâlîmbi, cite un balaur
Mîncat de pureci, lasă un negricios parfum!

Aș fi dorit să vadă copiii-această lume
A apei, — peștii-acea de aur, cîntători.
— lăseam în larg pe-un leagăn de inflorite spume,
Mă-naripa o boare de taină, uneori.

Martir sâțul de Zone și Poli, purtam pe buze
Suspînul mării-bălsam pentru-ostenitu-mi trunchi;
Ea îmi zvirlea flori negre cu galbene ventuze —
Și-ncremeneam precum e femeie, în genunchi...
Eram aproape-un ôstrov podît cu gănațuri

De paseri circotașe, cu ochi bălai, — plutind
Pînă simțeam că-n plasa de-odgoane și de lațuri
Coboară inecații, de-andoaselea, dormind!

Velier pierdut sub pârul atitor mări pletoase,
Zvirît de uragane-n eterul pustit, —
Eu, căruia nici Mansa cu navele-i făloase
Nu mi-ar fi scos din apă scheletul cherchelit;

Eu, slobodă odrasla a fumului și-a ceții,
Ce sfredeleam chiar cerul, roșcat precum un zid
Ce poartă — hrană dulce, visată de poeții
Blajini — licheni de soare și mucii de-azur limpid;

Eu, scindură năucă, smolțată cu planete
Electrice, și trasă de hipocampi, pe cînd
Se prăvăleau, izbîte de lule cu sete,
Ultramarine ceruri cu piiniile-arzînd;

Eu, ce simțeam la cincizeci de leghe depărtare
Maelstroomele și chîții gemînd în rut, perechi —
Eu, torcătorul vesnic de-albastră nemîșcare,
Duc dorul Europei cu parapete vechi!

Văzut-am siderale arhipelaguri, plauri
Al căror cer bezmetic spre nave stă deschis:
— O, Vlagă viitoare, milion de păsări de aur,
Ți-s nopțile acestea, loc de surghiun și vis?

Dar prea am plîns! Ajunge! Sfîșietori sint zorii.
Cumplită-i orice lună, iar soarele-i amar:
M-a toropît iubirea, căci lincezi i-s fiorii.
O, sparge-mi-s or trunchiul! În mare să dispar!

De mai doresc vreo apă din Europa, iată,
E balta neagră, rece, pe care-n aslînțit
Un trist copil împinge, stînd în genunchi, o biată
Bărcuță, ca un flutur de Mai, abia ițit.

O, nu mai pot să lumec prin vraja voastră, valuri
Menite cărăsuși bumbacului să fiți!
Nici să infrunt trufia drapelurilor, pe maluri,
Nici să plutesc sub ochii pontoanelor, cumpliti!

In românește de

Petre Solomon

Balul spinzuraților

Pe pari negri, galanți ologi
Țopăie, țopăie paladini;
Ai diavolului slujbași slăbănogi
Scheletele de Saladini.

Domnia Sa Belzebut zgîlție de frînghie
Sfrijitele lui momii negre către cer rinjînd
Și pocnîndu-i în țeastă cu gheata lui bocceie
Li face să danseze în ritmul unui vechi colînd!

Și memiile izbîte-și înlănțuie brațele sfrijite:
Ca niște orgi negre, piepturile găunoase
Ale celor ce fură cîndva cochete iubite,
Se ciocnesc îndelung în amoruri hidoase.

Ura! dansatori sprintari, ce nu mai aveți burduhane!
Ringuri sint destule pentru jocuri scâlîmbe!
Hop! că nu se mai știe de-a dans ori darabane:
Turbat, Belzebut, scîrție din drimbe!

Pe călcii dur, gheata nu riști să se roadă!
Țoți și-au scos cămașa de piele pe vecie:
Ce-o rămas la vedere, vorbe n-or să scoată.
Neaua-a-mpodobit craniile cu albă pâlărie:

Corbul a făcut penaje pe crăpate țeste, —
Cite-un rest de carne le atîmă barbizon:
Parc-ar fi vîrtejii în sumbre vîlmășeli funeste,
Viteji aprigi, ciocnîndu-și armuri de carton.

Ura! Crivățul șuieră la balul de schelete!
Urlă spinzurătoarea ca o orgă de fier!
Din codrii roșietici lupii-ncap ecoul să-l repete
Roșu ca infernu-n zări e-nregel cer...

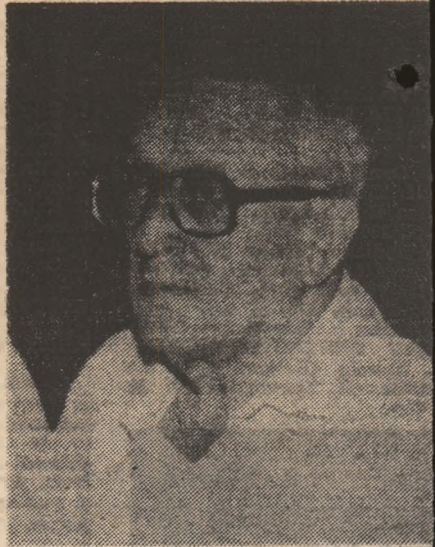
Hei, zgîlțiiți-mi aceste secături funebre
Care răsîră, ipocrite, cu cioturile lor
Mătăniile amorului pe palele lor vertebre:
Nu este minăstire-acea, răposăților!

O! deodată-n toiul dansului macabru, uriaș,
Țîșnește-nspre cerul roșu un schelet nebun
Cambrînd, dus de elan, ca un cal abraș:
Și, la git mai simțîndu-și sfoară și săpun,

Își apasă femurul pe care să troznească-l face,
Cu icneli, adică rinjete, cu alte cuvinte:
Și, ca un baladin, în baracă se-ntoarce,
Recăzînd în bal, în cînt de oseminte.

Pe pari negri, galanți ologi,
Țopăie, țopăie paladini;
Ai diavolului slujbași slăbănogi, —
Scheletele de Saladini.

In românește de Suzana Delciu
(Din volumul POEZII în curs de apariție
la Editura Uranus)

Prietenia ca destin

ADISPARUT, fulgerător, Petre Solomon. O voce, la telefon, o năpraznică veste. Iarăși junghiu în inimă, în creier? — al neînțeleșului. Iarăși obligația, logică și absurdă, de a spune a fost. Și tu ești, aici în hol, în fotoliu. Trebuia să vii, acum săptămîină, două. Ai fost ocupat. Ai întârziat. Ne întîlnim noi, în curînd. Sper. Dar mi-e și frică.

Primele gânduri, amintiri răzlețe. Sub semnul lui a fost:
Sobru, cumpănit, discret, refuzînd pentru sine, extremele. Acceptîndu-le afectuos, sau sincer admirativ, la alții. Om de litere, de bibliotecă. Poet ușor clasicizant. Cunoscător tomeinic al literaturilor de limbă engleză, franceză, germană. O sumedenie de tîlmăciri, făcute cu acribie și bun gust. Rimbaud — printre cele mai fidele și mai inspirate. Paul Celan (în colaborare cu Nina Cassian). Biografia, monografia, serios documentate, fluent scrise.

Dar nu despre lucrările lui, oricît de merituoașe, simt nevoia acum să vorbesc.

Despre una singură care, cred eu, joacă un rol decisiv în destinul literar al lui Petre Solomon. S-a născut dintr-o trăsătură majoră a firii lui. Inșușire nobilă și rară. Rară mai ales în lumea literelor: prietenia. Se confundă prea des cu amicitia. Cu alianța repede desfăcută, preschimbată în adversitate.

Petre Solomon a fost un prieten pe viață. La bine și la rău. Prietenia, cu rol de destin, la care mă refer, poartă numele Paul Celan.

S-au cunoscut la București, unde acesta se refugiase din Bucovina, după ce întreaga lui familie pierise, deportată, în timpul războiului.

Cîteva ani, au fost prieteni nedespărțiți. În tumultuoasa noastră capitală, din acel timp al speranței. N-a rămas aici. În '47 a plecat.

Există, renăștea Germania din infernul nazist. Rana nevindecată a lui Paul Celan.

Pasiunea, calvarul, nervii lui fărîmați. Magnetul și magia limbii, patria poeziei lui, ascunse, profunde. Germania îl unge rege al poeziei. Îl încunună cu lauri. Devine poet de faimă universală. Dar nervii lui nu rezistă. Refugiu în Franța. Singurătate. Puțini poeți apropiați. Cîteva „scriitori prieteni“. Nu un „prieten scriitor“, pe viață, ca Petre. Își scriu. Nostalgie, dor de România, de București, plus obsesie a persecuției. Și, la 50 de ani, nervii clachează definitiv. Sena, apele ei placide, cenușii, îl primesc trupul.

În posesia lui Petre, o arhivă inestimabilă: memorie afectivă, însemnări, corespondență. Lucrează la cartea prieteniei. Ezită să-i dea formă definitivă, s-o publice. Nu știu ce sfială, ce discreție îl inhibă. Aici intervine binecunoscuta tenacitate și sagacia fervoare a unui alt prieten: Cihărniceanu. Nu-l dă pace — dar bune sfaturi, din belșug, — pînă ce Petre nu-și duce proiectul la bun sfîrșit.

Apare la București volumul „Paul Celan — Dimensiunea românească“ (Titlul e al cenzurii. Cel inițial fusese „Paul Celan — Anii bucureșteni“). Cartea e primită cu viu interes în țară. Dar și în străinătate e receptată la justa ei valoare. O contribuție însemnată la cunoașterea victii și operei lui Paul Celan.

Apare la Paris sub fulgurantul titlu: „L'adolescence d'un adieu“.

Iubitorii poeziei celanene, istoricii literari nu o vor putea uita.

Numele lui Petre Solomon — atunci cînd multe stele, cu tipătoare strălucire, se vor fi stins — va străluci discret pe firmamentul poeziei. În constelația dioscurilor Paul și Petre. Așa cred. Așa presimt. Prevăd și văd numele lor îngemănate, cum trec împreună pragul milenului. și rămîn împreună, așa cum erau la mijlocul acestui veac sîngeros, în anii tinereții lor bucureștene.

Maria Banuș

SCRISORI

(1941 - 1974)

● Dintr-un volum de 582 pagini cuprinzând numai o parte a scrisorilor lui Vladimir Nabokov am selectat, la rîndu-ne, acelea care pot avea pretenția să schițeze, în racourci cronologic, un portret al Maestrului — între o posibilă „introducere în Literatură” și „flirtul” Premiului Nobel... Ele ne dezvăluie, cum e și firesc, o latură destul de prozaică a celui care se voia Artistul-prin-excelență, rupt cu superioritate de un contingent căruia îi rezerva un nedismulat dispreț. Calculat, atent la „seismograful” financiar-monden în aceeași măsură în care își permitea luxul discredităților enorme, Nabokov ne apare într-o imagine ce nu admite replică — întrucît este semnată chiar de mina sa!

(New York)

24 IANUARIE 1941 — Dragă dle Laughlin¹⁾, Vă mulțumesc pentru scrisoarea dvs. și aș fi încântat să vă arăt câteva din lucrările mele; dar înainte de toate doresc să fiu cit se poate de franc în ce privește situația mea, deosebit de singulară. În literatura rusă modernă eu ocup poziția specială a unui inovator, a unui scriitor ale cărui opere par să se deosebească total de cele ale contemporanilor săi. În același timp, datorită faptului că în Uniunea Sovietică sînt interzise cărțile mele, ele nu pot circula decît într-un grup limitat de intelectuali din emigrație (mai ales la Paris). Din cele aproape douăsprezece romane scrise (sub pseudonimul Vladimir Sirin) în ultimii cincisprezece ani, cele mai bune sînt „Apărarea lui Lujin” (din care există o mizerabilă traducere franțuzească și încă una — inteligibilă mie — suedeză), „Invitație la de-capitare” și „Darul” de 120 000 cuvinte (amîndouă, netraduse). Unul din cele mai proaste romane ale mele „Camera Obscură”, tradus în vreo cinci-șase limbi, a fost publicat aici de Bobbs-Merrill sub titlul „Risete în întuneric” în propria mea traducere. Am mai tradus în engleză un roman mai bun al meu, „Disperare”, care a fost publicat în Anglia. În plus, am sub formă de manuscris un roman, „Adevărata viață a lui Sebastian Knight”. L-am scris în engleză și-mi place destul de mult.

Ați vrea să vă trimit dactilografele de la „Sebastian Knight”, versiunea engleză la „Disperare” sau cea franceză la „Apărarea lui Lujin”? Al dvs. sincer / V. Nabokov.

10 FEBRUARIE '41 — Dragă dle. Laughlin, Vă trimit peste câteva zile „Disperare” și „Sebastian Knight”. Cred că cel de-al doilea e mai amuzant.

Mi-a plăcut lista dvs. Kafka și Rimbaud — exact ce trebuie. Da, Pasternak este un poet durabil și adevărat; poezia lui e greu de tradus în așa fel încît să se păstreze atât muzicalitatea cît și sugestia (și asocierile de imagini), dar poate fi făcută. Nu există prea mulți alți poeți sau poeme astăzi în Rusia care să merite efortul: nu rețin decît un singur poem de Maiakovski care să fie într-adevăr bun (i.e. transcende propaganda), unul singur de Bagrițki, câteva de Zabolotki și Mandelstam. Există de asemenea Esenin și Selvinski. Cei mai buni poeți din ultimul timp sînt, de departe, Pasternak și Hoda-sevici; o culegere de poezie rusă modernă ar trebui să se bazeze, cred eu, pe operele acestora doi și, deși cel de-al doilea era din punct de vedere „politic” un emigrant (a murit acum doi ani), ce e mai bun în poezia produsă în Rusia sovietică este strîns legat (și influențat) de opera lui. Aceeași legătură există între, să zicem, Selvinski și un strălucit poet tinăr (care a murit recent, la Paris), Poplavski.

Cea mai reprezentativă culegere ar trebui să fie 10 Hoda-sevici, 10 Pasternak și 20 Restul.

Sînt îngrozitor de ocupat zilele astea

cu atitea cursuri etc., așa că vă rog să mă scuzați pentru aceste sugestii grăbite. Propria mea impresie este că, în pofida nenorocirii politice, cea mai bună poezie produsă în Europa (— și cea mai proastă proză) în acești ultimi douăzeci de ani a fost în limba rusă așa încît un volum de poezie rusă ar fi un lucru foarte bun.

Al dvs. sincer / V. Nabokov (Sirin).

(West Wardsboro, Vermont)

16 IULIE 1942 — Dragă Laughlin, Vermontul este frumos și foarte plăcut — deși frumos într-un mod destul de „goblen”, și desigur lipsit de versatilitatea florală a vestului. Acum două zile am avut aici un fluture care n-a mai fost niciodată înregistrat în acest stat: un Scudder Colias interior care a fost descoperit prima oară de Agassiz pe țărmul nordic al Lacului Superior.

Am transformat o parte a podului într-un birou cit se poate de confortabil; dar deși îi dedic lui Gogol²⁾ între opt și zece ore pe zi de muncă neîntreruptă îmi dau seama acum că nu voi reuși să termin cartea înainte de toamnă. Voi avea probabil nevoie de încă două luni și apoi de cel puțin două săptămîni să o ditez. Ceea ce provoacă această întârziere iritantă este faptul că trebuie să traduc eu însumi fiecare citat: cea mai mare parte a materialelor legate de Gogol (scrisori, articole etc.) nu este tradusă deloc, iar restul este cîmpăcit într-un mod atât de abominabil încît nu-l pot folosi. Am pierdut deja o săptămînă traducînd pasaje de care am nevoie din „Revizorul”, căci nu pot face nimic cu rahatul uscat al Constanței Garnett. Am un obicei prost (nu chiar prost, fac pe modestul), acela de a alege drumul cel mai dificil în aventurile mele literare. Această carte despre Gogol va fi ceva nou de la un capăt la altul: sînt în dezacord cu toți criticii ruși ai lui Gogol și nu folosesc alte surse decît pe Gogol însuși. Cartea mea îi va înfuria teribil pe toți Oliver Allstonii³⁾, sper. Ce păcat că nu pot s-o public și în rusește! La Piața cărții din emigrație nu merită efortul și, după cum știți, operele mele sînt interzise în Rusia.

A propos: m-am hotărît să am cel mai bun roman al meu scris în rusește („Darul”) tradus și publicat. Are cam 500 de pagini. Ceea ce aș dori în primul rînd de la dumneata este să-mi găsești un traducător bun întrucît n-am timp să fac treaba asta singur. Am nevoie de cineva care să știe engleza mai bine decît rusa — și un bărbat, nu o femeie. În privința traducătorilor sînt sincer homosexual. Aș revedea fiecare propoziție eu însumi și aș menține legătura cu el tot timpul, dar îmi trebuie cineva care să facă toată munca migăloasă și apoi să-mi stilizeze corecturile. „Darul” a fost publicat în foileton în „Annales Contemporaines” (faimoasa revistă rusă care a apărut la Paris timp de 20 de ani, începînd din 1920), dar războiul, sau mai degrabă distrugerea totală a vieții intelectuale ruse în Parisul invadat de nemți a făcut ca apariția sa sub formă de carte să fie imposibilă — evident.

Ca să fiu foarte sincer cu dumneata, atît ca editor cit și ca prieten, nu pot să nu simt că munca intensă și aproape zdrobitoare pe care mi-o prilejuiește Gogol merită mai mult decît remunerația pe care mi-ai sugerat-o. A trebuit să amin scrierea unui eseu cerut de Weeks, și multe alte lucruri. Partea enervantă este că traducerea din Gogol pe care trebuie să le fac solicită o altă porțiune a creierului decît textul cărții mele așa încît trecerea de la una la alta în salturi spasmodice îmi provoacă un fel de astm mental.

Cordial al dumitale V. Nabokov.

(Cambridge, Massachusetts)

31 MARTIE 1943 — Revistei LIFE Domnule, Tocmai am aruncat ochii pe materialul consacrat Rusiei. Ar fi nedrept atît față de Rusia cît și față de cititorii dvs. dacă următoarele corectări nu ar fi făcute.

Pușkin, cel mai mare poet rus (și nu pur și simplu un „poet-aristocrat”) nu s-a „alăturat conspirației ofițerilor împotriva Țarului” niciodată, nu a fost „exilat în Caucaz” și nu a scris abominabilul libret al operii „Evgheni Oneghin”. Moartea Țarului Alexandru al III-lea nu s-a datorat „teroarei”. Colecția ridicolă a Ambasadorului Davies nu este artă rusă ci doar o etalare a gustului burghez al Ambasadorului („Zăpadă și revoluție”). Cititorii ar putea fi de asemenea buimăciți de strania confuzie de membre sugerată de activitatea pe care i-o atribuși indivi-

dului ce joacă rolul Țarului Petru, care „cu o singură mină, a făcut să mărșăluiească Rusia spre progres”.

În paranteză fie spus, aș fi preferat să nu fi publicat fotografia⁴⁾ de la p. 106; este unul din acele lucruri capabile să-i facă pe americani să izbucnească în ris grobian în loc să-i ducă spre acea „simpatie și înțelegere” pe care optimismul și ignoranța o susțin cu atita onestitate. Al dvs. credincios

(Cambridge, Mass.)

26 MAI 1943 — Dragă Laughlin, Tocmai ți-am expedit „Gogol prin oglindă”. Această cărțică mi-a dat mai multă bătaie de cap decît oricare alta compusă de mine. Motivul e limpede: a trebuit mai întîi să-l creez pe Gogol (traducîndu-l) iar apoi să-l discut (traducînd ideile mele rusești despre el). Zgîlțirea repetată a trecerii de la un ritm de lucru la altul m-a obosea destul de tare. Cartea mi-a luat exact un an s-o scriu. N-aș fi acceptat sugestia dumitale de a o face dacă aș fi știut cîtă litri de sînge cerebral o să-mi absoarbă; și nici dumneata n-ai fi făcut sugestia dacă ai fi știut cît va trebui să aștepti (cred că răbdarea dumitale a fost aceea a unui adevărat artist).

Există probabil cîteva lapsus calami lei și colo, nesemnificative. Aș vrea să-l văd pe englezul care ar fi în stare să scrie o carte despre Shakespeare în rusește. Sînt foarte slăbit, așez un zimbet slab odihnîndu-mă în această rezervă a maternității, și aștept trandafiri. [...] Cordial al dumitale V. Nabokov.

(Cambridge, Mass.)

28 IANUARIE 1947 — Lui Allen Tate Dragă Allen, Sînt foarte plăcut de Laughlin de la New Directions. Crezi că Holt ar fi interesat să cumpere de la el toate contractele mele în toto? Toate avansurile au fost deja acoperite, iar edițiile aproape vindute. Dacă crezi că merge, o să-i sugerez lui Laughlin că intenționez să-mi cumpăr toate drepturile de la el. Acest lucru va avea probabil ca efect un preț mai scăzut decît dacă propunerea ar veni de la un alt editor. Dar așa face aceasta, pentru moment, numai dacă Holt mă andosează. Laughlin are acum trei cărți ale mele: Sebastian, cartea despre Gogol și Risete în întuneric pe care a cumpărat-o de la Bobbs-Merrill, editorul inițial. Contractul la Trei poeți a expirat.

S-a făcut ceva cu supracoperta pentru B.S.⁵⁾ Aș vrea să fie cit mai sobră. Și în fine: ți-aș rămîne foarte îndatorat dacă mi-ai putea trimite acum cea de-a doua jumătate a avansului.

Sincer al dumitale

(Ithaca, N.Y.)

21 MAI 1949 — Către Philip Rahv⁶⁾ Dragă Rahv, Am scris ceva — jumătate-eseu jumătate-recenzie — despre celebrul poem epic rus „La Geste d'Igor” și despre ultimele traduceri ale sale în mai multe limbi. Are în jur de 3 500 cuvinte. Ar dori cumva Partisan să-l publice? (...)

Regret că nu m-ai întrebare ce cred despre dezgustătorul și cu totul de mina a doua domn Pound, — și despre dl. Eliot care este tot atît de dezgustător și de mina a doua.

Sincer al dumitale

12 NOIEMBRIE 1949 — Către revista LIFE

Domnilor, Ar putea să intereseze pe cîteva dintre cititorii dvs. că aripile de fluture din cel de-al treilea panou al tripticului lui Bosch, atît de frumos produs în numărul din 14 noiembrie, pot fi numădate determinate ca aparținînd unui specimen femel din specia europeană cunoscută acum ca Maniola jurtina, pe care Linnaeus a descris-o cam 250 ani după ce bunul Bosch a prins-o în pălăria sa într-o dîmbrăvă flamandă pentru a o include în Infernul⁷⁾ său.

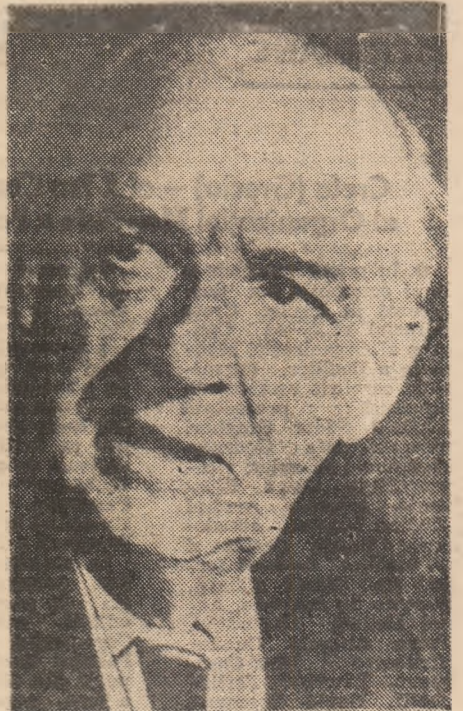
Al dvs., Vladimir Nabokov

(Ithaca, N.Y.)

3 FEBRUARIE 1954 — Dragă Laughlin, Te-ar interesa să publici o bombă cu explozie întârziată⁸⁾ pe care tocmai am terminat-o de asamblat? Este un roman de 459 pagini dactilografiate.

Dacă dorești să-l vezi, următoarele precauții vor trebui luate:

În primul rînd, va trebui să am cuvîntul dumitale că nimeni altcineva nu-l va citi. Toate celelalte lucruri ar putea fi stabilite ulterior. Mai departe, va trebui să-mi dai o adresă unde să-ți trimit ma-

nuscrisul pentru a-l primi direct și personal. Aceasta este o problemă foarte serioasă în ce mă privește, după cum vei înțelege după ce vei fi citit cartea. Cu sinceritate, Vladimir Nabokov

(Sedona, Arizona)

14 IULIE 1959 — Profesorului Gleb Struve⁹⁾

Dragă Gleb Petrovici, Mi-ar fi plăcut să știu ce idiot ți-a putut spune că am găsit „antisemitism” în Doctor Jivago: nu mă interesează „ideile” dintr-un roman provincial și prost, ci felul în care membrii „intelligentsiei” ruse se pot sustrage iritării provocate de repudierea totală a Revoluției din Februarie și de umflarea celei din Octombrie (ce anume, în mod precis, l-a făcut pe Jivago să se bucure citînd, sub acea ninsoare teatrală, despre victoria sovietilor în acel ziar?). Și cum poți dumneata, credincios ortodox ce te afli, să nu fii îngreșat de miasma ief-tină, zaharos-bisericosă? „Era o iarnă cit se poate de bogată. Gerul căzu în ziua Sfîntului Pafnutie” (citez din memorie). Celălalt Boris (Zaitsev) a reușit-o mai bine. Iar poeziile bunului doctor! „A fi femeie e un pas urias...”

Trist. Citeodată mă simt ca și cum aș fi dispărut în spatele unui orizont îndepărtat, cenușiu, în vreme ce foștii mei compatrioți sorb încă afinată la un chioșc pe malul mării.

Al dumitale, Vladimir Nabokov

(Montreux)

14 FEBRUARIE 1974 — Către Aleksandr Soljenitin

Dragă Aleksandr Isaevici, Am fost fericit să afl astăzi despre trecerea dumitale din cumplita noastră patrie în lumea liberă. Sînt fericit și pentru că odraslele dumitale vor urma școlii, pentru ființe umane, iar nu pentru sclavi.

Abia acum am posibilitatea să-ți mulțumesc pentru scrisoarea din 16.V.1972, conținînd și apelul adresat Academiei Suedeze¹⁰⁾. Am fost adine mișcat de cuvintele dumitale. Dacă nu ți-am răspuns pînă acum este pentru că multă vreme mi-am impus regula de a nu scrie în Rusia Sovietică, pentru a nu-i supune pe bunii mei corespondenți unui pericol în plus: sînt, în fond, un fel de monstru demonic pentru autoritățile bolșevice — lucru de care nu toată lumea în Rusia își dă seama. Mă întreb dacă pînă și dumneata ai reușit să-mi citești poemele, articolele, povestirile și astfel de romane precum Dar, Povdîg, Priglasenie na kazn', și mai ales Bend Sinister în care, încă din timpurile ticăloase ale lui Lenin, n-am încetat să-mi bat joc de filistinismul Rusiei sovietizate și să fulger împotriva exact acestei cruzimii perverse despre care scrii dumneata și despre care de aci înainte vei scrie fără nici o constrîngere.

Ziarele nu s-au pus de acord în ce țară te vei stabili dar dacă se întîmplă să vizitezi Elveția, dă-mi de știre și ne vom aduna.

Nu fac niciodată declarații „politice” oficiale. Cu toate acestea, în particular, nu m-am putut abține să-ți urez bun venit.

Îți string mina, Vladimir Nabokov.

Prezentare, traducere și note de Alexandru Șerban

NOTE:

¹⁾ James Laughlin, directorul editurii New Directions;

²⁾ Cartea despre Nikolai Gogol va apare în 1944 la New Directions;

³⁾ Referire la o carte a lui Van Wyck Brooks, „Opiniile lui Oliver Allston”;

⁴⁾ Reprezentînd un grup de atlete sovietice în fața portretului lui Stalin;

⁵⁾ Bend Sinister;

⁶⁾ Editorul lui Partisan Review;

⁷⁾ Referire la tripticul lui Hieronymus Bosch „Grădina plăcerilor”;

⁸⁾ Este vorba de Lolita — care va apare abia în sept. 1955 la Olympia Press, editură pariziană;

⁹⁾ Veche cunoștință a lui V.N. din perioada universității, slavist și critic literar;

¹⁰⁾ Prin care S. îl propunea pe V.N. pentru Premiul Nobel.

Creta (Grecia) — al X-lea Congres al Organizației Mondiale a Poeților

● În prima jumătate a lunii octombrie s-a desfășurat în insula Creta (Grecia) al X-lea Congres al Organizației Mondiale a Poeților, organizație care are următoarea structură: președinte Leopold Sédar Senghor, vicepreședinte Georges-Emmanuel Clancier, vicepreședinte Östen Sjöstrand, secretar general Mimmo Morina, coordonator Charles Carrère și un comitet cultural format din: Rafael Alberti, Eugenio de Andrade, André Nathan Chouraqui, Pablo Antonio Cuadra, Humberto Diaz-Casasueva, Lawrence Ferlinghetti, David Gascoyne, Eugene Guillevic, Mario Luzi, Czesław Miłosz.

Lucrările congresului s-au desfășurat pe trei comisii: 1) Libertate și creativitate poetică 2) Protecția mediului și condițiile de creație 3) Poezie și traducere: traducere sau o nouă creație?

Din România au fost invitați poeții Ion Deaconescu (Universitatea din Craiova) și Ioan Jacob (Radioteleviziunea Română). Invitat în calitate de poet, președinte al Fundației Culturale

„Hesperus” și redactor la Departamentul Literatură și Artă de la Radio București, Ioan Iacob a participat în cadrul celei de-a treia comisii cu comunicarea „Visind la Programul Internațional Eminescu” și a propus ca Institutul Internațional de Poezie „Mihai Eminescu” din cadrul Fundației „Hesperus” să fie afiliat la Organizația Mondială a Poeților.

În această perioadă a fost prezentată antologia de poezie „Spații” editată sub auspiciile Organizației Mondiale a Poeților (incluzind 81 de poeți din 43 de țări) și a fost organizată, sub conducerea domnului Mimmo Morina, secretar general al O.M.P., o seară de poezie în care participanții au citit din creația proprie.

La sfârșitul congresului (organizat cu sprijinul secretarului general al Ministerului Culturii din Grecia, domnul Nicholas Anagnostopoulos) poeții prezenți au fost invitați la un spectacol de muzică și poezie realizat cu concursul compozitorului Vangelis (câștigător al Oscarului pentru muzică), a renumitului actor Alan Bates și a unor actori greci.

Jacques Villon

● Discret, modest, Jacques Villon a trebuit să aștepte până la vârsta de 69 de ani pentru a fi descoperit și promovat de către Louis Carré, în 1944. După șase ani, își cucerise renumele, dar după 1975, la Grand Palais din Paris, nici o altă expoziție de anvergură nu fusese consacrată fondatorului Secției de aur, mișcarea care a succedat în 1912 cubismului lui Braque și al lui Picasso. Astfel că ex-

poziția care l-a fost consacrată până la 2 noiembrie la galeria pariziană Louis Carré a prilejuit o nouă privire asupra operei artistice a lui Villon. O pictură dinamică, clară, veselă, echilibrată, cu o eleganță datorată fineții unei rigori extreme. Lucrările expuse au constituit o sinteză între aria abstractă și cea figurativă. În imagine: *Călărețul la circ*, 1950 (LE FIGARO, 22 octombrie).

În sfârșit, necenzurat

● Operele lui Richard Wright (în imagine) au sosit și au impresionat America prin noul mod de înțelegere a rasismului. Totuși, cărțile sale, ajunse în mii de milioane de cititori, erau versiuni prescurtate ale manuscriselor sale. Pasaje întregi — capitole întregi chiar — erau tăiate sau modificate înainte de a fi publicate, din pricina frângeții cu care erau prezentate problemele rasiale, sexuale, politice. Acum, pentru prima oară, scrierile celui mai important scriitor de culoare al secolului XX sunt editate necenzurate în două volume, sub îngrijirea lui Arnold Rampersad. *Cititorii* care au citit romanele sale vor avea multe surprize. Cei care vin în contact cu scrierile lui Wright pentru prima dată vor descoperi una dintre cele mai tulburătoare și complexe personalități ale literaturii secolului nostru — se spune în prezentare. Dintre operele cele mai cunoscute menționăm: *Uncle Tom's Children*, *Native Son*, *Black Boy* (American Hunger), *The Outsider* (THE NEW REPUBLIC, octombrie).

Grevă

● Colectivul Operei Covent Garden a intrat în grevă, obligând Opera Regală din Londra să amâne „cu mare regret” și pe termen nelimitat, toate spectacolele începând cu data de 22 octombrie. Motivul? Cei 120 instrumentiști doresc printre altele ● creșterea salariului. Ca să-și exprime și mai limpede protestul, au refuzat să poarte la spectacol costumele obișnuite de seară, apărând îmbrăcați în blugi și T-shirt-uri. Conducerea a răspuns că dacă instrumentiștii nu se vor prezenta la repetiții, pot să nu se mai prezinte de fel. Orchestra s-a întilnit într-o ședință și toți au hotărât să nu cedeze (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 22 octombrie).

Georges Soria

● La 9 octombrie a încetat din viață istoricul Georges Soria, în vârstă de 77 ani. Născut la Tunis în 1914, Georges Soria a fost, ca și André Malraux și Ernest Hemingway, corespondent de război în Spania anilor 1936-1939, apoi pe frontul rusesc în timpul celui de al doilea război mondial. Prieten cu André Breton, Paul Eluard și Louis Aragon, ca istoric al revoluțiilor, Georges Soria a publicat numeroase lucrări despre Comuna din Paris, războiul civil din Spania și revoluția rusă. (LIBÉRATION, 10 octombrie).

Paul Simon în China

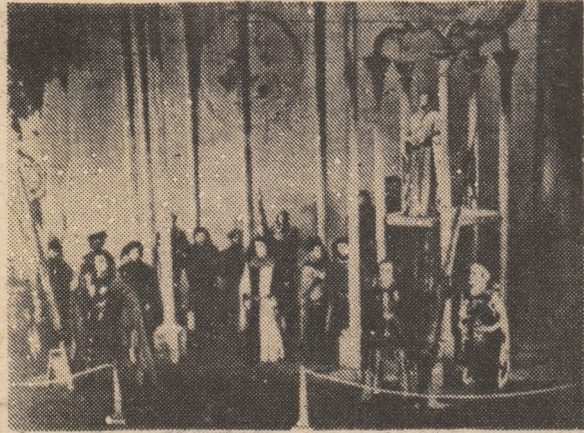
● Cel mai important artist occidental care a vizitat China după masacrul din Piața Tian-en-Men, Paul Simon a considerat că turneul și concertele pe care urma să le susțină în a doua jumătate a lunii octombrie ar putea contribui la slăbirea represiunilor anti-democratice, poate chiar la oprirea lor. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 16 octombrie).

Donație

● Martin Scorsese a donat colecția sa de 1600 filme pe 16 mm Muzeului Internațional al Fotografiei din Rochester, New York. Regizorul a promis că va dona și copii ale propriilor sale filme, printre care *Taxi Driver*, *Raging Bull*, *The Last Temptation of Christ* și *GoodFellas*. Colecția sa de pelicule pe 35 mm se află la Muzeul de Artă Modernă din New York. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 22 octombrie).

Enciclopedia fantomelor

● De un mare succes în rândul cititorilor se bucură recenta apariție la editura Robert Zaffont a traducerii volumului „Enciclopedia fantomelor” de scriitorul american Daniel Cohen. „Există oameni care cred și oameni care nu cred în fantome, cei care nu cred se tem...” Subiectul nu lasă pe nimeni indiferent. Convinși, increduli, pasionați de parapsihologie sau simpli amatori de povești reușite cu fantome găsim în această carte subiecte care să le incite imaginația. atracția pentru mister” se specifică în prezentare. (LIRE, oct.).

Poate fi judecat un rege ?

● Așa sună o replică din Richard al II-lea de Shakespeare. Jacques Nerson, cronicarul de la Figaro Magazine, o parafrazează întrebând: Poate fi judecat Terzieff?, referindu-se la interpretarea cunoscutului actor Laurent Terzieff pe scena teatrului l'Atelier în Richard al II-lea. (În imagine o realizare celebră în regia lui Ralph Richardson — Old Vic, 1947 — cu Alec Guinness în rolul titular). Pentru un actor contemporan ar putea părea gestică fosilă de actor,

luată în sine, desuetă, sau cantabilitatea unor inflexiuni. Dar „Terzieff este Terzieff și poate să-și permită orice. Această pasăre mare, prăfuită, a căruia frumusețe de etern adolescent ne fascinează, anihilează orice capacitate de a judeca „obiectiv”. Dovadă aplauzele fără sfârșit, ovatiile”. Spectacolul se joacă în regia lui Yves Gacs și în decorurile — greoaie, nu prea inspirate — semnate de Louis Bercut. (FIGARO MAGAZINE, 21 sept.).

Saltul și alte povestiri

● Nadine Gordimer (în imagine), laureată a Premiului Nobel pentru literatură pe 1991, a publicat o nouă carte de povestiri. Tematica depășește problema apartheidului, personajele — albi și negri — reprezintă vastitatea comediei și tragediei umane, iar limbajul lapidar este adeseori elegant. Cele

șaisprezece povestiri variază în lungime și calibru. Toate poartă aceeași notă distinctivă a prozei lui Nadine Gordimer: dincolo de peisajul uluitor de frumos pînăște amenințarea. Lectura noilor cărți oferă cititorului posibilitatea de a cunoaște o dată în plus stilul și preocupările autoarei. (INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE, 18 octombrie).

Sud vest-nord vest

● Yves Berger a terminat o nouă carte în care evocă o serie de tablouri din nordvestul american *La lumière et le sequoia*. Volumul

„completează” viziunea sa americană din *La pierre et le Saguaro* în care este descris sud-vestul american. (LIRE, oct.).

SCRISOARE DIN AMERICA

Václav Havel — văzut de o admiratoare din România

VĂZUT, pentru că prin martie 1990 mă aflam la New York pentru prima dată, pe amănitoarea scenă newyorkeză a vieții, fascinat de atracția irezistibilă a Manhattan-ului, încă sub influența revoluțiilor din 1989 și a tot ce lăsamem în urmă...

Și la John Houseman Studio Theatre (sală intimă, gen atelier, abia am găsit două bilete), m-a invitat un prieten român, înțelegându-mi starea paradoxală, unde, cu titlul *By and For Havel* (De și pentru Havel) se jucau de fapt două piese: *Audiența de V. Havel*, și *Catastrofa de Samuel Beckett* (piesă scrisă în anul 1981 pentru Havel, pe vremea când acesta se afla în închisoare pentru faptul că era unul din semnatarii fondatori ai Cartei '77). La ieșirea din închisoare, Havel i-a răspuns dramaturgului, pe care îl considera modelul său, scriind piesa *Greșeală*.

Iar Havel a devenit președintele Cehoslovaciei în decembrie 1989, S. Beckett murise cu patru zile înainte, nemaiputând fi martorul acestui eveniment.

Și această producție a *Audienței* (producător Eric Krebs, regizor Vasek C. Simek), în aceeași interpretare (Lou Brockway avind cîte un rol în fiecare dintre cele două piese de doar două personaje) s-a jucat la Praga în ianuarie 1990, fiind prima piesă a lui Havel prezentată publicului cehoslovac după invazia sovietică din 1968.

450 West 42-nd Street este aproape de Broadway. Cînd am ieșit, deși tîrziu, totul palpita de viață și lu-

rama, așa cum numai New York-ul poate pulsa pe această planetă...

Era în martie 1990, doar la cîteva zile după imaginile de la Tîrgu Mureș — imagini care aveau să anunțe alte și alte imagini violente, de ne-uitat, dintr-o Romînie atît de „democratică” iar *Audiența* lui Havel mă (re)ducea în atmosfera atît de cunoscută mie, nouă, a friciei, a in Justiției, corupției, brutalității...

Îndrăgostită deci „la prima vedere” de Havel-ul de pe scena americană am înțeles imediat de ce va fi numit o „raritate” printre președinții lumii, ca să nu mai spun printre cei din Europa de Est. Ceea ce s-a dovedit a fi.

A îi perceput de o țară și o lume ca onest, credibil — și de ce nu? — chiar iubit este o calitate esențială pentru un președinte, mai ales dintr-un fost teritoriu comunist. Aici, poate mai mult decît în alte părți, avem nevoie de încredere și iubire în relația cu „partenerul” conducător, o relație „adîncă și intimă”. Pentru că mult prea mult timp ne-am aflat sub stăpînire ne-încrederii și urii, sau poate că suferetele noastre au crescut în iubire, speranță, încredere mai mult decît în alte părți, ca formă de rezistență interioară, ca formă de legătură cu lumea exterioară. De aceea poate, spiritul care animează această parte a lumii — Europa de Est — nu poate fi decît inconfundabil și recunoscut oriunde ne-am întilni pe această planetă, chiar și la New York sau mai ales la New York... Există o solidaritate sufletească unică și care ar putea fi transformată în energie creatoare, este poate principalul potențial al Europei de Est și care nu trebuie, nu trebuie să se irosească și de care ar trebui să țină seama chiar și oamenii de afaceri în viitoarele lor investiții și angajamente...

Mai tîrziu, urmîrindu-l cu interes diferitele discursuri — fiecare discurs al domnului Havel spune deschi ceva adevărat și estetic — ele fiind singurele producții literare din ultima vreme — explicabil — mi-am confirmat ipotezele și sentimentele.

Astfel, în discursul rostit la 30 septembrie 1990, la Adunarea Mondială pentru ocrotirea drepturilor copilului, avînd titlul *În numele copiilor*, domnul Havel spunea că „ar trebui să existe și ar semna un document mondial cuprinzînd un paragraf care să interzică părinților și adulților în general: să mintă, să slujească dictatorului, să-și trădeze prietenii și idealurile în numele prețiosului interes al copiilor”.

La decernarea titlului de *doctor honoris causa* în filozofie acordat de Universitatea din Ierusalim (26 aprilie 1990) spunea că se regăsește în lucrările lui Franz Kafka, unul dintre cei mai mari fii ai poporului evreu, și anume prin „sentimentul non-apartenenței”, sentiment inteligent care îi motivează eforturile, iar cu cit se află într-o poziție superioară, cu atît îi crește sentimentul de posibilitate de eroare, și știind că în orice moment poate fi îndepărtat (subl. trad.), îi sporește responsabilitatea...

Cu o altă ocazie, adresîndu-se NATO-ului „cei care au salvat de totalitarism lumea vestică și valorile sale” spune: „sînt fericit !...” că mă află în această poziție și că pot cere scuze în numele popoarelor ceh și slovac pentru toate minciunile predecesorilor mei spuse ani de-a rîndul în numele aceluiași popoare...” (știm și noi, NATO — unealta imperialismului, care amenința pacea în lume etc., etc.).

Iar la sfîrșitul anului 1990, cu ocazia anului nou 1991 se adresa poporului său, concentrînd parcă într-o singură frază tot ce avea de spus „Timpul și istoria s-au întors la noi !”.

Nu este de mirare dacă un prieten american, acum, la Rochester îmi spune că Havel vorbește extraordinar (a fost la TV., într-un interviu) și că ei (americani) nu au asemenea vorbitori printre conducătorii lor...

Poate, mă gîndesc, un astfel de președinte „de tip Est-European” este tocmai suflul aceluiași suflet Est-European despre care vorbeam... și atunci avem speranțe să mai respire și la noi...

Magda Groza

Călătoriile lui Rimbaud

Un album și o expoziție. Călătoriile lui Rimbaud reconstituite prin intermediul a vreo sută de fotografii itinerare ale poetului francez care atindeni unde a trăit și pe unde a trecut — mit și a șocat. Fiecare oprire a lui Arthur Rimbaud aduce o mărturie istorică: Parisul, muzica prusacă în oferea o viziune și a edificiilor sale, se dovedește vierea de oameni de afaceri și de săraci. Java plină de mistere, iar Essol constituie o intrare de a bate la poartă. Varietatea de locuri, interesul

istoric al documentelor expuse nu pot lăsa uitării portretele din adolescență ale poetului. Un Dicționar Rimbaud, alcătuit de Claude Jeancolas, completează omagiul adus poetului, de la a cărui moarte se implinesc o sută de ani. După ce a fost prezentată la galeria Colbert a Bibliotecii Naționale din Paris până la 31 octombrie, expoziția amintită va fi prezentată, între 10 și 30 noiembrie, și la Muzeul Arthur Rimbaud din Charleville-Mézières. În imagine: O femeie din regiunea Harar (Etiopia). (LE FIGARO, 22 octombrie).

Portretul unui producător

A produs filme ale Resnais, Schlöndorff, D. a susținut pe K. Bresson, Tarkovski. primul film pe care l-a produs este Pină la călărie în regia lui Wenders, prilej cu care Anatole Dauman (în imagine) s-a aflat în atenția opiniei publice internaționale. Născut la Moscova în 1925, crescut la Neuilly, este înarmat în 1949, când demarează activitatea sa de producție la Pos-Films, cu o diplomă în literă și cu prietenii legați în timpul Rezistenței. La Saint-Germain-des-Prés îl însoțește pe Alain Resnais, cu care, în 1955, face filme și ceață, film recompensat în curând cu premiul mai ales, în Germania. În lunga sa ca-

rieră, el a realizat 107 filme de scurt metraj și 35 de filme de lung metraj. Trei premii de aur la Festivalul de la Cannes au recompensat filme produse de el, cum ar fi Gioconda (1958), Toboșarul (1979) și Paris, Texas (1984). (L'EX-PRESS, 25 octombrie).

Un document cutremurător și pasionant

Este considerat esul de apărut semnat de Jean-Carré Une paix inimaginabilă (ed. Robert Laffont) tradus din engleză de Isabelle și Mimi Martin. Este vorba de inregistrarea dintre le Carré și Jean-Louis Jeanmaire, condamnat la optsprezece ani de închisoare în 1976 pentru că și-a trădat

țara, Elveția. Elberat după doisprezece ani încă nu se știe dacă Jeanmaire a fost „trădătorul secolului” sau „un nevinovat răcit printr-o profesiune de spionajului”. Esul lui John le Carré argumentează încercând să lămurască „misterul”. (LIRE, oct.).

David Hallyday la Paris

Fiul Sylviei Vartan și al lui Johnny Hallyday, înainte de a întinde în luna noiembrie turneu în toată Franța, David Hallyday (în imagine) a susținut până la 29 octombrie, în sala pariziană „La Cigale”, o serie de recitaluri de muzică rock, în compania celor cinci instrumentiști americani ai săi. În program, au figurat titluri din cele două albume ale lui True Cool și Rock'n'Roll. De semnalat că David Hallyday a revenit în Paris după ce în urmă cu doar câteva luni cânta cu succes în sala Zélie, un spațiu de mari proporții. (LE FIGARO, octombrie).

Sartre-Beauvoir

● Celebrul cuplu stilizează încă și azi curiozitatea cercetătorilor. Se pare, însă, că ultimele două volume apărute recent nu vor fi prea mult pe planul admiratorilor. Este vorba de biografia Simone de Beauvoir semnată de Deirdre Bair. Nici o istorie a intelectualității nu va putea trece cu vederea această carte. Cea de a doua este O atit de dulce ocupație (ed. Albin Michel) în care Gilbert Joseph și-a focalizat cercetările pe peregrinările cuplului Sartre — Beauvoir între anii 1940—1945. Se dovedesc ambiguitățile tinărilor filosof, rezistența de la cafeneaua Flore, cărțile apărute în tipografia cenzurii germane, Muștele și Cu ușile închise jucate în aceleași condiții. Evident lucruri știute dar Gilbert Joseph se sprijină pe documente noi, originale, neștiute. Sigur că admiratorii lui Sartre vor cumpăra însă Regina Albermarle sau ultimul turist, note fragmentare de călătorie din Italia 1951 care vor apărea în această lună la Gallimard. (LIRE, oct.).

Steven Milhauser

● În 1975, cititorii francofoni descopereau cu stupefacție un roman care avea să fie încununat cu premiul Médicis pentru literatură străină, dar care era imposibil de clasat, situându-se în afara oricăror categorii obișnuite: **Viața prea scurtă a lui Edwin Mulhouse, scriitor american 1913—1954, povestită de Jeffrey Cartwright** (editura Albin Michel). Steven Milhauser, care semna atunci acest prim roman al său (publicat cu trei ani înainte în SUA, pe vremea când avea 29 ani), pune să povestească prin intermediul unui biograf în vîrstă de 11 ani viața unui scriitor minune, mort la 11 ani, lăsînd o operă necunoscută, **Cartoons**. Steven Milhauser a mai publicat apoi **Portretul unui romantic** (Denoël) și **Galeria Jocurilor** (Rivages), iar acum **Regatul lui Morphée** (Rivages), în care se regăsește indescritibila magie a autorului. Criticii fac asemănări între viața prea scurtă, și Alice în țara minunilor a lui Lewis Carroll, cu toată diferența dintre universurile în care și unul și celălalt personaj se cufundă din întâmplare. Cu un ton extravagant, dar perfect firesc, Steven Milhauser îl antrenează pe cititor în niște universuri populate de fabule.

Rembrandt

● Se continuă expunerea picturilor și a desenelelor lui Rembrandt (prezum expoziția actuală de la Berlin, despre care am consemnat) și scrierea unor cărți cu acest subiect. Cartea criticului de artă Pierre Cabanne (editura Chêne) nu pretinde să dețină ultimul cuvînt, căci acest ultim cuvînt îl imprumută de la Louis Aragon: **Rămîn rege al durerilor mele**. Astfel își imaginează el epitaful pus pe zidul gol al bisericii din Westerkerk, sub dalăle căreia se odihnesc rămășițele pămîntestii ale artistului. Operele sale celebre (Rondul de noapte, Logodnica evreică, Bethesda la baie...) precum și autoportretele fac obiectul unui studiu succint și precis. Numeroase reproduceri și date biografice contribuie la o reușită analiză comparativă (LIBERATION, 10 octombrie).

Lulu

● La teatrul Chatelet s-a deschis stagiunea cu opera lui Alban Berg. **Lulu**, un spectacol mult așteptat a cărui serie se va încheia la sfîrșitul acestei luni: interpreta partiturii principale a femeii seducătoare cu reacții unori de animal sălbatec este celebra

cîntăreață Patricia Wise. Alături de ea evoluează alte nume de rezonanță: Brigitte Fassbaender și Graham Clark. Adolf Dresen semnează regia iar conducerea muzicală a Orchestrei naționale a Franței este asigurată de Jeffrey Tate. (FIGARO MAGAZINE, 21 sept.).

REVISTA REVISTELOR STRĂINE

Kulturchronik

● ALTERITATEA culturală dintre est și vest părea a fi transgresată, dar odată cu dezvăluirea adevărului, diferențele ies mai pregnante în relief. Dacă pînă nu demult în revistele germane revenea obsesiv literatura anilor '50, observăm că mai nou aceleași publicații sînt invadate de ideea reevaluării, dintr-o optică nouă, a întregii culturi germane.

Numărul 4/1991 al revistei „Kultur Chronik” este revelator în acest sens. Însăși coperta — care reproduce pictura vest-germanului Johannes Grützeke, intitulată „Die Volksvertreter” („Deputații poporului”) — este semnificativă.

Secțiunea pentru literatură transcrie un necrolog apărut în revista „Der Spiegel”. Este vorba despre autorul romanului „Stiller” — roman de aventură despre evadarea din fața propriei identități — și al romanului „Homo Faber” — povestea anulării unei biografii. În centrul romanului lui Max Frisch găsim tema alternanței între viață și ficțiune. O reflectare a obsesiei identității o găsim și în faptul că Frisch folosea pronumele impersonal „man”, cînd vorbea despre sine însuși, ezitînd în fața pronumelui personal „ich”. Ca personalitate, el s-a distins și prin poziția sa — de democrat sceptic — față de evenimentele din blocul din est și față de calicia societăților luxoase din vest. Tot aici trebuie amintită și cronică cinematografică, extrasă din ziarul „Die Welt”, a ecranizării romanului „Homo Faber”. Pentru a putea înfăptui un proiect ce părea a fi nerealizabil, Volker Schlöndorff a operat câteva modificări în fabula romanului. Walter Faber este în film mai mult un lup singuratic, decît un intelectual rațional, care trăiește într-o izolare dorită; el nu mai este elvețianul care a studiat în

America, ci este un american în Elveția. Ne trezim astfel plasați în problematica emigranților chinuți din zilele noastre, în timp ce concepția necritică a credinței în tehnică pare să fi fost uitată.

Revenînd la capitolul de literatură, trebuie să amintim evenimentul decernării premiului pentru pace al comerțului de carte german, scriitorului ungar György Konrad, un prototip al intelectualului disident din estul Europei. O bună parte a mediului intelectual din vest căzuse timp de 40 de ani într-un somn al veșnicului „status quo”. Abia acum se descoperă faptul că, în cercurile intelectuale est-si centrale europene — care păreau a fi „provinciale” — se gîndea în timp ce vestul visa. În capitolul „Themen der Zeit” este prezentat un alt disident intelectual din est dramaturgul și eseistul ceh Václav Havel, căruia primăria din Aachen i-a decernat premiul Carol (Karlspreis) pe anul 1991.

Spațiul nu ne permite decît să amintim alte câteva evenimente culturale prezentate în acest număr: interviul cu violonistul și dirijorul american Yehudi Menuhin cu ocazia împlinirii a 75 de ani de viață, în care apare problema emigrării și a universalității muzicii; un istoric al manifestării muzicale „Festival Pro”; punerea în scenă de către Robert Wilson a lui „Parsifal” la Opera de Stat din Hamburg în coproducție cu Grand Opera Houston din Texas. Ultima prezentare din compartimentul „Bildung und Wissenschaft” este intitulată „Manuscrisul servea contabilității”. Semnele care erau înscrise acum 5000 de ani pe tablete de lut în Mesopotamia — se spune în articol — sînt concludente pentru cercetarea dezvoltării structurilor de gîndire. În timp ce aritmetica modernă se bazează pe conceptul de număr abstract, mesopotamienii din perioada arhaică se foloseau încă de simboluri pentru a denumi obiecte și dimensiuni, deoarece nu exista încă o gîndire aritmetică independentă de obiect. Această concluzie a rezultat din cercetările făcute de Institutul Max-Planck în cooperare cu Universitatea Liberă din Berlin. (C.R.F.)

Le Débat

● UNA din problemele lumii contemporane, relația politică, opinie publică și informare prin medias este comentată pe larg, cu luciditate și imparțialitate în nr. 66/sept.-oct. al revistei **Le Débat** editată de Gallimard. Sumarul revistei nu se limitează numai la aceste studii, eseuri și păreri la care ne vom opri mai pe larg. Într-o secțiune este analizată evoluția societăților foste comuniste și expresia contemporană a religiilor, tradițiile spirituale și manifestările lor raportate la descompunerea dogmei marxiste. De asemenea recomandarea unei noi lecturi a cazului Pierre Rivière; o studiere a apartenenței filosofilor pornind de la istoria filosofiei la participarea nemijlocită în evoluția istoriei. De remarcat convorbirea cu filosoful nonagenar Henri Gouhier, **Între fidelitate și creație** — o viață dedicată istoriei ideilor.

Capitolul enunțat la început se deschide cu studiul critic semnat de Gérard Grunberg (director de cercetări la C.N.R.S., fost consilier tehnic pînă în mai 1991 la cabinetul primului ministru Michel Rocard) despre **Dușmanii opiniei — opinia publică, politologii și sufragiul universal**, pe marginea cărții lui Patrick Champagne. **A crea opinia** apărută la ed. Minuit. Chiar dacă Patrick Champagne „răspunde” părerii enunțate de Pierre Bourdieu în 1973, că de fapt nu există o opinie publică, argumentele folosite demonstrează afirmativ dar totodată sint, după părerea lui Grunberg, superficiale, mai ales prin contestarea apartenenței la științele sociale a politologiei. Champagne consideră această nouă disciplină o componentă, pe care nu o legitimează depășirea, a sociologiei fiind „unul din obstacolele importante ale unei analize propriu-zise”. Și totuși autorul cărții **A crea opinia** se contrazice la un moment dat, fiind de acord cu politologii, considerînd că studiul reprezentărilor sociale este important pentru apropierea socială, pentru analizarea mutațiilor sociale prin sondajul opiniei publice. Gérard Grunberg conchide, dovedind în cadrul regimurilor democratice moderne importanța crescîndă a rolului politologiei, a sondajelor de opinie, complet diferite de anchete. **A guvernarea sub focul medias-urilor** este titlul unui articol rezultat dintr-o anchetă întreprinsă de sociologul Monique Dagnaud, articol scris înainte ca autoarea să fie numită recent în Consiliul superior al audiovizualului. Informațiile despre „realitate” sînt preluate ca atare de presă. Unele sînt incomplete, altele superficiale. Prezentarea lor primă este percutantă pentru cei cărora li se adresează, adăugirile, rectificările sau dezmințirile nu mai au aceeași importanță. Războiul din Golf a fost un revelator al acestui gen de informare devenit aproape sistem, născînd apoi campanii — cazul Zarpentras, scos din context — nesocotîndu-se elementele anterioare, menționate, care prin acumulare duc spre un caz sau altul. Într-un anumit mod, accentuînd asupra unor din probleme, Jean-Claude Guillebaud încearcă o decantare a modalităților în studiul său **Criza medias-urilor sau criza democrației?** De multe ori imaginile, informațiile televizate „scapă” chiar autorilor, devenînd „o practică generalizată, cea a informației în goană, sumară, neverificată. O informație fără memorie, fără analizare ulterioară, fondată pe principiul unui gen de amnezie recidivantă. Nimic înainte, nimic după...” O informație luată de virtutea spectacolului producînd zi de zi, într-un mod discontinuu, „scenarii” tulburătoare fără a le urmări evoluția” (în acest gen de „informații” Guillebaud include printre altele exemple și unele reportaje din decembrie 1989 de la Timișoara, care n-au mai urmărit fenomenul dincolo de „senzațional”).

În încheiere J.-C. Guillebaud se întreabă dacă nu ar fi valabilă ipoteza: „Mai neputincioasă ca oricînd, politica nu-și asigură legitimitatea decît datorită acestui joc de oglinzi care o înlănuie de medias în timp ce aceste mijloace sînt la rîndul lor legate cu lanțuri de ea”. Dominique Walton, cunoscută autoare de lucrări despre sociologia medias-urilor, își concentrează cam pe aceleași coordonate răspunsurile din convorbirea **Informația: o victorie problemă**. Acestea sînt problemele medias-urilor franceze, cu similitudini în tot vestul european, începînd să cîștige teren, nu în formele cele mai benefice, după cum se observă și la noi. (A.F.)

P.C.R. și Cenaclul de Luni

● Nu, nu e vorba de cunoscutele presiuni ale (fostului) P.C.R., nici despre amestecul extern și politic al tovarășei Olivia Clătici de la Comitetul Municipal București în afacerile interne și literare ale Cenaclului de Luni! Titlul rubricii noastre ne-a fost sugerat de un interviu acordat CURIERULUI NAȚIONAL (25 oct.) de către inginerul electronist Virgiliu Zbăganu, acela care visează să creeze un viitor P.C.R., „Observ, de Z., că vă cam plăc metaforele și că aveți o frază destul de exersată. Oare greșesc în bănuiala că ați cochetat intruciva și cu condeiul?” este întrebare în general de către reporter. Iată și răspunsul: „Nu greșiți. Înainte de 1989, chiar aveam pregătit un volum de proză scurtă. Proză protestatară, care, desigur, nu putea fi publicată atunci. De altfel, în zona Cenaclului de Luni al lui Nicolae Manolescu sau în cea a Cenaclului de Marți al lui Ov. Crohmălniceanu, figura mea era relativ cunoscută”. Lăsăm la o parte deocamdată amabilitățile pe care dl. Z. le rostiește în continuare despre dl. Manolescu (presupunem că și dl. Manolescu s-a obișnuit cu ele), spre a releva ironia istoriei: înainte de a fi fost desființat de fostul P.C.R., Cenaclul de Luni: purta, așa-zicind, la sinul lui un nou P.C.R., în persoana dlui Z. Prozatorul contestatar de ieri (ce e drept, într-o proză nepublicată) a devenit adeptul de azi al „adevărului” comunism și peccerism. Ce-o fi în capul bietului om! O să-i întrebăm pe dnii Manolescu și Crohmălniceanu dacă și amintesc de dl. Z. sau pe dl. I.B. Lefter, care își publică în **CONTRAPUNCT** amintiri de cenaclu. Și o să vă comunicăm părerea lor. ● **Cifre, nu fraze** se intitulează amărul editorial al revistei 22 (nr. 42) semnat de dna Gabriela Adameșteanu, care explică pe înțelesul tuturor sjarea falimentară (cifric, nu verbal) a „unei anumite părți a presei”, aflate la cheremul furnizorilor de hirtie albă și al difuzorilor de hirtie tipărită, și periodic învinuită că „destabilizează”, de către președintele Iliescu. În paginile 6-7, o anchetă pe aceeași temă. Pe bună dreptate se întreabă autoarea articolului: „...Cum ar mai putea ieși România în lume fără presa independentă în lume fără vizită? Ce ar însemna România în lume dacă mediile ar fi reprezentate doar de compromisa televiziune...?” Preferăm să nu răspundem. ● În schimb, putem răspunde la întrebările anchetei politice inițiate de 22 referitoare la responsabilii mafioți de cele patru miniere (vor fi ei vreodată prinși?) și la șansele guvernului Stolojan de a rezolva problemele pentru care a fost destituit (de către mineri prin brațul lung al revoltei lor numit Ion Iliescu) guvernul Roman. Răspunsul nostru e unul singur la ambele întrebări și foarte foarte concis: Nu! ● În același număr al revistei, dl. Andrei Pleșu face câteva constatări citabile, cu prilejul demisiei guvernului Roman: „Mi se pare lamentabil faptul că noi nu reușim să articulăm o imagine normală. Că mereu avem un aspect leșit din comun. Că totul la noi are conotația excepției. Prea sintem specifici. Aș prefera mai multă generalitate în definiția noastră națională. Sintem prea rari. Sintem unici. Și unicitatea asta ne joacă renghiuri și ne costă”.

Tradiționalismul ca fraudă istorică

● În **CONTRAPUNCT** (nr. 43), o excelentă analiză a gândirii lui Nae Ionescu ne oferă dl. Alexandru George, în polemică nu numai cu dl. Dan Ciachir și a sa părere despre „revanșa Răsăritului”, dar cu toți

zelatorii postdecembriști ai profesorului de filosofie. România n-a fost, între războaie, o „citadelă ateistă” care să fi avut nevoie a-i fi redată de către Nae Ionescu și alții credința ortodoxă strămoșească: „Revanșa răsăriteană a României pe care ne-ar fi oferit-o Nae Ionescu este un non-sens și se bazează pe o fraudă istorică — scrie autorul: occidentalizarea noastră, cită a fost, nu ne-a fost impusă din afară, eventual de un ocupant străin sau de o presiune insuportabilă, (ea) a fost soluția disperată, căutată anume de noi înșine, și unică, a unei societăți care pierdea altminteri...” Mișcările tradiționaliste de după primul război au trecut toate cu vederea faptul că „anul 1918 reprezintă o izbândă istorică a spiritului democratic liberal, care în țara noastră era și național”. În final, dar nu înainte de a comunica o savuroasă relatare a lui Ș. Cioculescu despre Nae Ionescu, dl. Alexandru George enumeră „contradicțiile” care au constituit ființa morală și politică a adulatului filosof: dezordine a vieții intime și ascetism proclamat, anarhism individualist și recomandarea colectivismului, inteligență proprie extraordinară și elogiare a vigoriei acerebrale a unor „haidamaci” de teapa ucigașilor lui Duca și Iorga etc. ● În locul **Literelor** (două numere) de la Cartea Românească, G. Bălăntă și B. Elvin editează acum revista **ARC** la Fundația Culturală Română, în condiții grafice foarte bune (Silvia Ciobanu și Gh. Gheorghiuade). Copertele (Nicolae Corneanu) reproduc picturi ale lui Vasile Grigore. Revista conține rubrici de **Semnal** (incitante „amintiri deghi-zate” ale lui Ov. S. Crohmălniceanu), **Bibliotecă** (o nuvelă genială de Nabokov, pagini de proză de Borges, Simenon, Martha Bibescu, scrisori ale lui Hemingway), **Dosarele secolului** (Koestler), **Document** (Moravia), **Versuri** (Caracian și alții) și **Imagini** (fotografii de Marius Caraman). Să adăugăm un interviu acordat de dl. Radu Tudoran și un fragment din romanul Oanei Orlea, **Un sosle en cavale**, prezentat de dna Magdalena Bedrosian, care uită însă a spune și cine a făcut traducerea, și că romanul urmează să apară (la această oră, el este deja apărut) la Cartea Românească (nici planul editurii, publicat în **Arc**, la p. 201, nu-l menționează!) sub titlul **Perimetrul zero**, folosit, derutant, de dna M.B. ca titlu doar al fragmentului reprodus. Numele autoarei romanului e scris greșit pe coperta întâi. În totul, o revistă care arată bine și se citește cu plăcere.

O lectură instructivă pentru Mihai Ungheanu, Dan Zamfirescu & comp.

● În revista **CONVORBIRI LITERARE** (nr. 26) continuă publicarea amplului interviu cu cercetătoarea științifică americană Katherine Verdery, specialistă în antropologie. După cum se știe, încă din anul 1973, Katherine Verdery a făcut cercetări pe teren în țara noastră, studiind, din punctul de vedere al antropologiei culturale și istoriei sociale, contextul etnic, geopolitic și economic al satului Bințișii-Aurel Vlaicu (Hunedoara), luat ca eșantion al satului transilvănean. După 1984, cercetătoarea americană — deja inițiată în problemele civilizației românești — și-a manifestat interesul față de instrumentarea „ideii naționale” în politica culturală a P.C.R. și a examinat, printre altele, semnificația culturală și politică a „protocronismului”. Reprezentantul revistei ieșene, Florin Cântec, îi adresează deci și o întrebare pe această temă: „În conferința pe care ați ținut-o zilele trecute la Institutul de Istorie «A. D. Xenopol» din Iași, spuneți la un moment dat că «protocronismul este un rasism implicit». Cum adică?” Iată și răspunsul cercetătoarei, răspuns care ar trebui citit, recitat și ținut minte de Mihai Ungheanu, Dan Zamfirescu și toți ceilalți adepți ai protocronismului care au făcut jocul lui Ceaușescu, pretinzând că servesc cauza națională: „Mă refeream mai mult la felul cum sînt scrise aceste texte ale adepților protocronismului și care au multe elemente de rasism. Pentru mine rasism înseamnă un mod specific de a pune în discuție ideea națională și etnică prin care **cellalți**, cei de o altă naționalitate, sînt excluși, sînt implicați să devină «mai buni». [Adepții protocronismului] au construit o legitimitate culturală care a servit la concentrarea puterii în mina Partidului comunist și la aspirarea imaginabilă a poporului român.” ● Revista **FRAIERUL ROMAN** (condusă în prezent de Alec Macri) și-a regăsit umorul. În nr. 27 al acestei publicații, la rubrica **Debut '91**, este publicat — cu partitură cu tot! — textul unui cîntec, **Tineri studenți ai țării**, compus cîndva de Toma George Maiorescu. Iată o strofă: „Ne-a dat partidul sarcina de-onoare / Cetatea științei s-o cucerim / Și încordați în munca creatoare / Noi rodul minții să-l înmulțim.” Aceași revistă cuprinde și un portret — extrem de elogios,

la prima vedere — al lui Dinu Itriciu: „Fost mare oponent al regimului Ceaușescu, în primul rând prin natura profesiei de arhitect, asemenea multor colegi de-ai săi a reușit să clatine din temelii a regimul, cit și unele edificii, rales în momentele de cumpănă pe tru'poporul român, cum ar fi ace din 4 martie 1977. În postul de c dru universitar pe care l-a dețin la Facultatea de Arhitectură d București, a fost primul om care prevăzută războiul din Golf, alăt rindu-se încă de pe atunci forț multinaționale și aplicînd sancțiuni severe lumii arabe. Paradoxal, îns în loc de mulțumiri i s-au ad acuzatii grave, mergîndu-se pî într-acolo încît să se spună că ar primit mită de la studenții străi pentru promovarea unor examene Mai reținem, din **Fraterul româ** un titlu de articol: **IRSOP-ul, ce trul vital al întregii națiuni**. Un poet romantic, cu abisale dîncimi ale trăirii erotice și o originalitate stilistică pe măsură, s dovedește, în **EXPRES MAGAZI** nr. 42, dl. Ion I. Brătianu, candida la postul de primar general al Capitalei, calitate în care își expu proiectul de astupare a gropilor p filieră birocratică. Ne-a plăcut atît de mult poezia d-sale de dră goste intitulată **Cu barca**, încît reproducem integral: „Luna bate f aur undele vîrgate ale lacului // Și se interpune luminîndu-ne calea // Între noi și orele albastre ale înfi nitului // Vîntul ne poartă drages tea pe adieri de vis / Clătîndu-barc ubirii noastre / Pe bolta lacu ninsă de stele // Ca o chemare au strigătu apei în talazuri / Caut c privirea dar nu pot cuprinde / Ar derea continuă a iubirii noastre”.

Spațiul nu ne permite, așa cum am fi tentați, o analiză detaliată a terținelor și corelarea lor cu ideile politice ale autorului. Ne mărginim să spunem că între cele două aspecte ale activității dlui Ion I. Brătianu, cea barcarolă și cea de Cameră, nu sînt mari deosebiri. ● Același număr al „Expres-magazinului”, — tot mai consistent pe măsură ce „Expresul” simplu, în sistem clepsidra, scade —, transcrie schimbul de replici dintre dnii Ion Iliescu și Petre Roman cu ocazia întîlnirii din 17 octombrie de la Cotroceni. Tema: cit de legală a fost demiterea guvernului și cit de democratică. Fostul premier a încheiat controversa cu un gest de lehamite și a lăsat istoriei sarcina să o lămurească. Cum istoricii vor avea atîtea de lămurit pentru perioada postceaușistă, poate să mai sîntăm să nu ne bazăm doar pe ei. ● Reproducem din **CUVIN-TUL DE AMBE SEXE** nr. 7, cîțiva stropi din **Cafeaua cu sare** a lui Ion Stratan: „Să vezi România și după aceea să mori din această cauză”; „Spectatorul din Guineea Bissau pe actorii români”; „A ni merit orbul Brailla”; „Zicătoare: Ca român, cel mai bine e să fii țigan”. Pe aceeași pagină — un extraordinar „Dicționar cronologic al soțiilor și copiilor de scriitori”, semnat Ars Amatoria. Sînt semne că umorul redevine ce-a fost, ba chiar mai mult decît atît. ● A reapărut pagina literară a ziarului **DREPTATEA**. În articolul program dl. Petre Stoica își invită colaboratorii să se întoarcă. Printre cei care au și făcut-o, prozatorul Vasile Andru, cu un interesant fragment de roman ● Un titlu în **VIITORUL ROMĂNESC**: **Domnul Roman a îmbrăcat puloverul electoral**. Articolul bate în F.S.N. și în fostul premier. Să se fi schimbat alianțele P.L.A.T. după căderea guvernului? Sau e vorba de o simplă inițiativă de reporter?

Cronica

Director: Nicolae Manolescu; Redactor-șef: Gabriel Dimisianu; Secretar general de redacție: Mihai Pascu
 Secretariat: Adriana Flanu, Magda Groza (telefoane 17 61 90, 17 28 67 și 17 60 10 interior 1001, 1230). Critică: Alex Ștefănescu (interior 2602). Poezie: Constanta Buzea (interior 1736). Proză și reportaj: Vasile Băran, Platon Pardău, Cristian Teodorescu, C. Jaiu (interior 1736). Arte: Valentin Silvestru, Eugenia Voacă (interior 1736) Externe: Adriana Bittel, Mihai Minculescu (18 41 01 și interior 2602). Secretariat de redacție: Olga Andronache, Mihail Grecu (interior 2529). Fotoreporter: Ion Cucu (18 41 01). Corectură: Irina Horea, Maria Ionescu, Laura Popa, Margareta Popescu (interior 2024). Stenodactilografie: Elena Măreș, Ioana Niculescu (interior 1159). Curier: Maria Micu (interior 1159). TELEFAX: (400) 12 82 53. CORESPONDENȚI: Mircea Iorgulescu (Paris), Dorin Tudoran (Washington)